

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΜΣ «ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Νεκτάριος Κατωπόδης

Επιβλέπων: Χαρίλαος Ναξάκης

Καθηγητής, Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πρέβεζα, Μάιος, 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΜΣ «ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Νεκτάριος Κατωπόδης

Επιβλέπων: Χαρίλαος Ναζάκης

Καθηγητής, Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πρέβεζα, Μάιος, 2019

**THE EFFECTS OF TOURISM ON THE QUALITY OF LIFE
OF RESIDENTS OF LEFKADA**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, 08/05/2019

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Χαρίλαος Ναξάκης,

Καθηγητής, Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

2. Μέλος επιτροπής

Γαλανού Αικατερίνη

Επίκουρη Καθηγήτρια

3. Μέλος επιτροπής

Καραμάνης Κωνσταντίνος

Αναπληρωτής Καθηγητής

© Κατωπόδης, Νεκτάριος, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις διατάξεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Κατωπόδης, Νεκτάριος

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Χαρίλαο Ναζάκη, Καθηγητή του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και επιβλέποντα της παρούσας εργασίας, για την υποστήριξή του τόσο στον σχεδιασμό όσο και στη συγγραφή της. Επίσης, ευχαριστώ όλα τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, για την προσεκτική μελέτη της εργασίας, καθώς και όλους τους Λευκαδίτες που συμμετείχαν στη έρευνα.

Αφιερώνω την παρούσα εργασία στους γονείς μου, ιερέα Δημήτριο Κατωπόδη και πρεσβυτέρα Αθανασία Τσιρογιάννη, στην θεία μου Ελένη Τσιρογιάννη, στα αδέρφια μου –Λουκία, Γιάννη, Μαρία, Ευαγγελία και Ναπολέον– που είναι δίπλα μου και με στηρίζουν σε κάθε μου βήμα, καθώς και στα μικρά ανίψια μου Μάριο - Νικόλαο και Βασίλειο - Ιωακείμ.

Μάιος 2019,

Πρέβεζα

Νεκτάριος Κατωπόδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας. Συγκεκριμένα, πραγματεύεται τις επιπτώσεις σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, σε ένα νησί που τα τελευταία χρόνια δραστηριοποιείται έντονα στον τομέα του τουρισμού.

Η Λευκάδα προσελκύει πλήθος τουριστών που ταξιδεύουν για λόγους αναψυχής, διασκέδασης, θαλάσσιων περιηγήσεων, αλλά και για πολιτιστικούς, αθλητικούς ή θρησκευτικούς λόγους. Η μεγάλη επισκεψιμότητα επιδρά στην τοπική οικονομία, στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, αλλά και στο φυσικό περιβάλλον. Ο ντόπιος πληθυσμός έρχεται καθημερινά σε επαφή με τουρίστες από διαφορετικές χώρες και διαφορετικούς πολιτισμούς, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σχέσεις αλληλεπίδρασης, που έχουν αντίκτυπο στην ταυτότητα, στην κουλτούρα και στην ποιότητα ζωής των Λευκαδιτών.

Στο πλαίσιο της έρευνας, δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο περιελάμβανε παραμέτρους που εντοπιστήκαν ύστερα από μελέτη της διεθνούς και εγχώριας βιβλιογραφίας. Στόχος ήταν να μελετηθεί ο βαθμός στον οποίο το δείγμα της Λευκάδας, συμφωνεί ή διαφωνεί με τις δηλώσεις του ερωτηματολογίου, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού και συνεπώς, να γίνουν προτάσεις περιορισμού ή και εξάλειψης των αρνητικών επιπτώσεων.

Λέξεις-κλειδιά: Τουρισμός, Λευκάδα, Ποιότητα ζωής, Οικονομικές επιπτώσεις, Κοινωνικές επιπτώσεις, Πολιτιστικές επιπτώσεις, Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

ABSTRACT

The present master thesis examines the impact of tourism on the quality of life of the inhabitants of Lefkada. More precisely, it enquires into the economic, social, cultural and environmental effects, in an island which increases more and more its tourism sector.

Lefkada attracts a number of visitors who travel not only for leisure, entertainment or sea touring, but also for cultural, athletic or religious reasons. The great number of tourists affects the local economy, the local residents' living standards as well as the natural environment. Given the fact that locals interact on a daily basis with people from different countries and cultures, the impact of these people on their identity, culture and quality of life is quite evident.

The empirical part of this study took place by the creation of a questionnaire which included several factors identified by the examination of greek and foreign bibliography. The aim was the investigation of the extent to which the sample of Lefkadas' residents that participated in the present study agrees or disagrees with the statements of the questionnaire. As a result, the researcher draws conclusions related to the positive and negative effects of tourism and makes suggestions for the limitation or elimination of any negative impacts.

Key-words: tourism, Lefkada, quality of life, economic impact, social impact, cultural impact, environmental impact

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	v
ABSTRACT	vi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	x
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ/ΕΙΚΟΝΩΝ	xii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	xiii
1. Τουρισμός.....	1
1.1 Η έννοια και οι διακρίσεις του τουρισμού.....	1
1.2 Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού.....	2
1.3 Ο τουριστικός κλάδος στην Ελλάδα	6
1.3.1 Γιατί οι τουρίστες επέλεγον την Ελλάδα.....	6
1.3.3 Στατιστικά στοιχεία αφίξεων και εσόδων	8
1.3.3 Κύριες αγορές.....	9
1.3.4 Ανταγωνισμός και σύγχρονες προκλήσεις	12
1.4 Γενικά οφέλη για την χώρα.....	12
1.5 Οι επιδράσεις του τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες.....	16
1.5.1 Οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού.....	16
1.5.2 Κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού	18
1.5.3 Πολιτιστικές επιδράσεις του τουρισμού	23
1.5.4 Περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού	25
2. Ο Τουρισμός της Λευκάδας.....	29
2.1 Το νησί της Λευκάδας	29
2.2 Συγκριτικά Πλεονεκτήματα της Λευκάδας	31
2.3 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό στη Λευκάδα.....	32

2.3.1 Αφίξεις.....	32
2.3.2 Επενδύσεις.....	34
2.3.3 Τουριστικές υποδομές	34
2.4 Είδη τουρισμού.....	40
2.4.1 Μαζικός Τουρισμός «Ήλιος και θάλασσα»	40
2.4.2 Θαλάσσιος τουρισμός.....	41
2.4.3 Αθλητικός Τουρισμός.....	42
2.4.4 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	44
2.4.5 Θρησκευτικός τουρισμός.....	47
3. Μεθοδολογία της Έρευνας.....	49
3.1 Σκοπός και Στόχοι της Έρευνας.....	49
3.2 Ο Πληθυσμός και το Δείγμα της Έρευνας	49
3.3 Ερευνητικό Εργαλείο	49
3.4 Διαδικασία Διεξαγωγής της Έρευνας.....	51
3.5 Επεξεργασία των Δεδομένων	52
3.6 Δεοντολογία της Έρευνας.....	53
4. Αποτελέσματα της Έρευνας.....	57
4.1 Δημογραφικά και Επαγγελματικά Χαρακτηριστικά Δείγματος.....	57
4.2 Αποτελέσματα - Οικονομικές Επιπτώσεις και Απασχόληση	60
4.3 Αποτελέσματα - Κοινωνικές- Πολιτιστικές – Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις.....	64
4.4 Αποτελέσματα- Βαθμός ευθύνης του τουρισμού σε σημαντικές συνιστώσες της ποιότητας ζωής	69
5. Συζήτηση των Αποτελεσμάτων.....	75
5.1 Δημογραφικά και Επαγγελματικά Χαρακτηριστικά Δείγματος.....	75
5.2 Επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης	76
5.3 Επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο	78
5.4 Βαθμός ευθύνης του τουρισμού σε σημαντικές συνιστώσες της ποιότητας ζωής	83

6. Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	89
6.1 Συμπεράσματα	89
6.2 Προτάσεις	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	97
Ερωτηματολόγιο.....	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	105

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1: Αφίξεις από εξωτερικό	8
Πίνακας 1.2: Έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό	8
Πίνακας 1.3: Η Συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ.....	13
Πίνακας 1.4: Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση.....	15
Πίνακας 2.1: Στοιχεία αφίξεων, διανυκτερεύσεων και ποσοστό πληρότητας σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 2010-2017	32
Πίνακας 2.2: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Λευκάδας.....	35
Πίνακας 2.3: Δυναμικό ενοικιαζόμενων δωματίων και τουριστικών κάμπινγκ στη Περιφέρεια Λευκάδας	36
Πίνακας 2.4: Καταστήματα εμπορικού κλάδου Λευκάδας.....	37
Πίνακας 2.5: Επισκέπτες σε Μουσεία/ Αρχαιολογικούς χώρους Λευκάδας	44
Πίνακας 4.1: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος	57
Πίνακας 4.2: Σχέση επαγγέλματος με τουρισμό	59
Πίνακας 4.3: Έλεγχος KMO and Bartlett's - 2 ^{ος} άξονας	60
Πίνακας 4.4: Έλεγχος Αξιοπιστίας Cronbach's Alpha - 2 ^{ος} άξονας.....	60
Πίνακας 4.5: Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης	61
Πίνακας 4.6: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση-2 ^{ος} άξονας.....	62
Πίνακας 4.7: Ποσοστό απαντήσεων ανά βαθμό κλίμακας- 2 ^{ος} άξονας	63
Πίνακας 4.8: Έλεγχος KMO and Bartlett's - 3 ^{ος} άξονας	64
Πίνακας 4.9: Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha- 3 ^{ος} άξονας.....	64
Πίνακας 4.10: Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης.....	65
Πίνακας 4.11: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση- 3 ^{ος} άξονας.....	67
Πίνακας 4.12: Ποσοστό συμμετεχόντων ανά βαθμό κλίμακας- 3ος άξονας	68
Πίνακας 4.13: Έλεγχος KMO and Bartlett's- 4 ^{ος} άξονας	69

Πίνακας 4.14: Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha- 4 ^{ος} άξονας.....	69
Πίνακας 4.15: Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης.....	70
Πίνακας 4.16: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση- 4 ^{ος} άξονας.....	72
Πίνακας 4.17: Ποσοστό συμμετεχόντων ανά βαθμό της κλίμακας- 4 ^{ος} άξονας.....	73

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ/ΕΙΚΟΝΩΝ

Διάγραμμα 2.1: Αφίξεις τουριστών στη Λευκάδα (2010-2017)	33
Διάγραμμα 4.1: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος - Φύλο	57
Διάγραμμα 4.2: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος – Ηλικία.....	58
Διάγραμμα 4.3: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος -Επίπεδο εκπαίδευσης.....	58
Διάγραμμα 4.4: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος- Επάγγελμα	59
Διάγραμμα 4.5: Σχέση επαγγέλματος με τουρισμό.....	59
Διάγραμμα 5.1: Αποτελέσματα- Επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία και στην απασχόληση.....	78
Διάγραμμα 5.2: Αποτελέσματα- Κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού	81
Διάγραμμα 5.3: Αποτελέσματα Πολιτιστικών Επιπτώσεων του τουρισμού.....	82
Διάγραμμα 5.4: Αποτελέσματα Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων	83
Διάγραμμα 5.5: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και στην απασχόληση.....	86
Διάγραμμα 5.6: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό επίπεδο	87
Διάγραμμα 5.7: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε πολιτιστικό επίπεδο.....	87
Διάγραμμα 5.8: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο.....	88

Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο στηρίζεται στην ανάγκη του ανθρώπου για αναψυχή, για διασκέδαση και για γνωριμία ξένων τόπων και πολιτισμών (Παυλογεωργάτος & Κωνσταντογλου, 2005: 59). Είναι μία από τις σημαντικότερες βιομηχανίες της σύγχρονης εποχής με ουσιαστική συμβολή στην άνοδο του εθνικού εισοδήματος και στην αύξηση της απασχόλησης (ΣΕΤΕ, 2018a: 3).

Η ραγδαία αύξηση του τουρισμού υπήρξε απόρροια πολλών παραμέτρων, όπως η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των χωρών, η βελτίωση του εισοδήματος, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και ο εκσυγχρονισμός των μεταφορικών μέσων (Παυλογεωργάτος & Κωνσταντογλου, 2005: 59). Τη σημερινή εποχή, πολλές περιοχές της Ελλάδας στηρίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη τους στον τουρισμό, ενώ ταυτόχρονα επιδέχονται πληθώρα αρνητικών επιδράσεων εξαιτίας αυτού.

Το νησί της Λευκάδας αποτελεί έναν δημοφιλή προορισμό τόσο για τους κατοίκους του εξωτερικού, όσο και του εσωτερικού. Είναι πόλος έλξης τουριστών που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν διακοπές, αναψυχής και διασκέδασης, σε ένα τοπίο με φυσική ομορφιά, έντονο πράσινο και φημισμένες παραλίες. Σε όλη την περιφέρεια της Λευκάδας έχουν αναπτυχθεί τουριστικές επιχειρήσεις και ένα μεγάλο ποσοστό της τοπικής οικονομίας εξαρτάται αποκλειστικά από τον τουρισμό.

Η αναγκαιότητα και σπουδαιότητα της διπλωματικής εργασίας έγκειται στην ιδιότητα του τουρισμού να επιδρά στην καθημερινότητα των μόνιμων κατοίκων, προσφέροντας τους ευεργετικά οφέλη, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί επιβλαβείς συνέπειες σε ορισμένους τομείς. Ο προσδιορισμός των αρνητικών συνεπειών είναι ζήτημα κρίσιμης σημασίας, προκειμένου να εντοπιστούν λύσεις για την πλήρη αντιμετώπιση τους ή την ελαχιστοποίηση τους στο δυνατότερο σημείο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας. Με βάση τον γενικό σκοπό, επιχειρείται να δοθεί απάντηση στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Ποιες είναι οι απόψεις των κατοίκων της Λευκάδας σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης;
- 2) Ποιες είναι οι απόψεις των κατοίκων της Λευκάδας σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο;

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη, στο θεωρητικό και στο ερευνητικό. Στο πρώτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, περιγράφονται η έννοια και οι διακρίσεις του τουρισμού, καθώς και η ιστορική του εξέλιξη. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο τουριστικός κλάδος στην Ελλάδα, με παράθεση στατιστικών στοιχείων αφίξεων και εσόδων, που μαρτυρούν την πορεία του τουρισμού τα τελευταία έτη. Παρουσιάζονται οι κύριες αγορές που προτιμούν την Ελλάδα, ενώ γίνεται αναφορά στον ανταγωνισμό και τις σύγχρονες προκλήσεις. Εξετάζονται τα γενικά οφέλη του τουρισμού στην χώρα, μέσα από στοιχεία ερευνών και κλαδικών μελετών. Τέλος, γίνεται λεπτομερής ανάλυση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες, όπως προκύπτουν από τη μελέτη της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στον τουρισμό της Λευκάδας. Αρχικά, γίνεται συνοπτική παρουσίαση του νησιού, του πληθυσμού και των τρόπων που κάποιος επισκέπτης έχει πρόσβαση σε αυτό. Παρουσιάζονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Λευκάδας, καθώς και τα είδη τουρισμού που αναπτύσσονται στο νησί. Παρατίθενται στατιστικά στοιχεία που αφορούν στις αφίξεις και στις τουριστικές υποδομές που διαθέτει.

Στο ερευνητικό μέρος της εργασίας, στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Συγκεκριμένα, περιγράφονται ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα, ο πληθυσμός και το δείγμα, που αποτελείται από μόνιμους κάτοικους της Λευκάδας. Γίνεται λεπτομερής παρουσίαση του ερευνητικού εργαλείου (ερωτηματολόγιο) και της διαδικασίας συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων. Τέλος, περιγράφεται η δεοντολογία της έρευνας, εστιάζοντας στην αξιοπιστία, στην εγκυρότητα και στους περιορισμούς της.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων, με σχολιασμό των νέων στοιχείων σε σχέση με τα δεδομένα της βιβλιογραφίας που μελετήθηκε. Στο κεφάλαιο των συμπερασμάτων- προτάσεων, παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν και διατυπώνονται προτάσεις για τον περιορισμό των αρνητικών επιδράσεων.

Κεφάλαιο 1: Τουρισμός

1.1 Η έννοια και οι διακρίσεις του τουρισμού

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από τη Γαλλική λέξη «Tour» που σημαίνει γύρος και από την Αγγλική λέξη «Touring» που παραπέμπει στην επίσκεψη ατόμων σε περιοχές με αξιοθέατα (Παππάς, 2011: 3). Ο τουρισμός παρουσιάζει ταχύτατη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο, και πλέον αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης εποχής (Βαρβαρέσος, 2008: 13)

Ο τουρισμός ορίζεται ως *«ένα πολυπρισματικό οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο συμβαίνει όταν τα άτομα αλλάζουν φυσικό περιβάλλον και ρυθμούς ζωής που τους ικανοποιούν ψυχοσωματικές ανάγκες και πνευματικές περιέργειες, μέσα από συνειδητή και αποκλειστικά για το σκοπό αυτό πρόσκαιρη μετακίνηση σε ξένο γεωγραφικό χώρο και παραμονή τους σ' αυτόν για χρονικό διάστημα μέχρι ένα έτος, όπου αναπτύσσονται συγκεκριμένες δραστηριότητες αναψυχής, διακοπών, επιχειρηματικές, θρησκευτικές κ.λπ.»* (Λαγός, 2005: 42).

Ένας ακόμη αποδεκτός ορισμός, τον οποίον υιοθέτησε η Διεθνής Ένωση Επιστημόνων Τουρισμού, αναφέρει ότι ο τουρισμός περιλαμβάνει *«το σύνολο των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν από το ταξίδι και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων σε έναν προορισμό, εφόσον δεν οδηγούν σε μόνιμη διαμονή στον προορισμό και δεν συνδέονται με κάποια κερδοσκοπική δραστηριότητα»* (Βενετσανοπούλου, 2006: 45).

Ανάλογα με την χώρα προέλευσης των επισκεπτών, ο τουρισμός διακρίνεται σε (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 14):

- ✓ *Εγχώριο*: περιλαμβάνει τους κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν μόνο μέσα σε αυτή (π.χ. Έλληνες εντός της Ελληνικής Περιφέρειας).
- ✓ *Εξερχόμενο*: περιλαμβάνει τους κατοίκους μιας χώρας, που ταξιδεύουν σε κάποια άλλη χώρα (π.χ. Έλληνες που ταξιδεύουν στην Γερμανία).
- ✓ *Εισερχόμενο*: περιλαμβάνει τους κατοίκους ξένης χώρας, που ταξιδεύουν σε μια συγκεκριμένη χώρα (π.χ. Γερμανοί που ταξιδεύουν στην Ελλάδα).

✓ *Διεθνής τουρισμός*: είναι ο εξερχόμενος και ο εισερχόμενος τουρισμός μαζί.

Οι διακρίσεις του τουρισμού, με βάση τον σκοπό για τον οποίο ταξιδεύουν οι επισκέπτες, είναι (Λαγός 2005: 62):

- ❖ *Μαζικός Τουρισμός*: περιλαμβάνει την πλειοψηφία των τουριστών που ταξιδεύουν κυρίως για ξεκούραση και διασκέδαση, σε προορισμούς με ήλιο και θάλασσα.
- ❖ *Τουρισμός Ειδικών Ενδιαφερόντων*: περιλαμβάνει μορφές τουρισμού που επιλέγουν οι επισκέπτες, ανάλογα με τα ειδικά ενδιαφέροντα και τα κίνητρα που έχουν (θρησκευτικός, επαγγελματικός, συνεδριακός, υγείας, θεματικός, εκπαιδευτικός, κοινωνικός, αστικός, κινήτρων).
- ❖ *Εναλλακτικός Τουρισμός*: περιλαμβάνει μορφές τουρισμού για τους ανθρώπους που επιθυμούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών (αγροτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, θαλάσσιος, ορεινός, χειμερινός, ορειβατικός, οικοτουρισμός, υπαίθρου, περιπέτειας).

1.2 Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού

Οι ερευνητές της διαχρονικής εξέλιξης του τουρισμού, διακρίνουν τρεις χρονικές περιόδους. Ωστόσο, οι σύγχρονοι ερευνητές, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του τουρισμού και της παγκοσμιοποίησης, εισηγούνται την προσθήκη μιας τέταρτης χρονικής περιόδου, η οποία ξεκινά το 1970 (Ηγουμενάκης, Κραβαρίτης, & Λύτρας, 1999: 159). Οι τρεις διακρίσεις είναι οι εξής:

Η πρώτη περίοδος (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 159-168):

Πιθανή έναρξη της πρώτης περιόδου θεωρείται το μέσο της τρίτης χιλιετίας π.Χ και λήξη θεωρείται το 1840 μ.Χ, δηλαδή η εποχή της ατμομηχανής.

Πρώτοι οι Αιγύπτιοι, αξιοποίησαν τον ποταμό Νείλο για τα ταξίδια τους, δημιουργώντας υδάτινες οδούς, τις οποίες διέσχιζαν με σχεδίες, μονόξυλα και στερεά ποταμόπλοια. Στη στεριά, οι μετακινήσεις γινόντουσαν με άμαξες ορθογώνιου σχήματος, τις οποίες έσερναν γαϊδούρια, άλογα ή βόδια. Οι δημόσιοι υπάλληλοι της Αιγύπτου πραγματοποιούσαν συχνά

επαγγελματικό τουρισμό εντός της χώρας, ενώ τα πρώτα ταξίδια για λόγους αναψυχής πραγματοποιήθηκαν περίπου το 1500 π.Χ. Για τις χερσαίες μετακινήσεις είχαν κατασκευαστεί ξενώνες και πανδοχεία, που εξυπηρετούσαν τους ταξιδιώτες, προσφέροντας τους ύπνο, φαγητό, ποτά και γυναίκες.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή, ξεκίνησαν να γίνονται ταξίδια για θρησκευτικούς λόγους, ώστε να διδαχθεί και να εξαπλωθεί η χριστιανική θρησκεία. Αναπτύχθηκε ένα μεγάλο οδικό δίκτυο που συνέδεε τη Ρώμη με τις γύρω περιοχές και επίσης, κατασκευάστηκαν σήραγγες και γέφυρες, δημιουργώντας έτσι μεγάλες προοπτικές για ταξίδια. Επιπλέον, η μείωση της πειρατείας και η κατασκευή εμπορικών πλοίων, βοήθησαν στην εξέλιξη των θαλάσσιων μετακινήσεων. Μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μετακινήσεις για λόγους αναψυχής, για ιαματικούς λόγους, για αθλητικούς λόγους, αλλά και για λόγους αναζήτησης γνώσης, σχολών και δασκάλων. Η ηπειρωτική Ελλάδα, η Αθήνα, η Επίδαυρος, η Ολυμπία, οι Δελφοί, τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, η Δήλος, η Ρόδος και η Σαμοθράκη, αποτελούσαν δημοφιλείς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Παράλληλα με την ανάπτυξη των ταξιδιών, εξελίχθηκαν και τα πανδοχεία, τα οποία προσέφεραν στους ταξιδιώτες ύπνο, φαγητό, θέρμανση με τζάκι ή μαγκάλι, γυναικεία συντροφιά επί πληρωμή, αλλά και υπηρεσίες για τα τροχοφόρα και τα ζώα.

Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, συχνούς ταξιδιώτες αποτελούσαν οι κληρικοί, οι οποίοι μετακινούνταν για θρησκευτικούς λόγους σε εκκλησίες και μοναστήρια. Οι Ενετοί, εξαιτίας της μεγάλης επισκεψιμότητας των τουριστών στους Άγιους Τόπους, αναλαμβάνουν τον ρόλο πρακτορείου και παρέχουν «οργανωμένα ταξιδιωτικά πακέτα» σε τουρίστες, στα οποία περιλαμβάνονται μεταφορά, διαμονή, φαγητό και άλλες διευκολύνσεις. Εκείνη την εποχή εμφανίζεται για πρώτη φορά το φαινόμενο της εκμετάλλευσης των τουριστών και η εμπορευματοποίηση του θρησκευτικού τουρισμού, με πωλήσεις αναμνηστικών, φυλαχτών, σταυρών και άλλων ειδών, σε υψηλές τιμές. Τα πανδοχεία εξελίσσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες και εισάγεται για πρώτη φορά ο όρος «ξενοδοχείο». Ύστερα από τη πτώση του Βυζαντινού κράτους και μέχρι το 17^ο αιώνα, όλες οι ευρωπαϊκές πόλεις διαθέτουν ξενοδοχεία. Έμφαση δίνεται πλέον στην καθαριότητα, στην πολυτέλεια και στην άνεση και έτσι τα ξενοδοχεία αποτελούν προνόμιο κυρίως της «υψηλής κοινωνίας».

Στο τέλος της πρώτης περιόδου, οι επιστήμες και ο πολιτισμός ανθίζουν, δίνοντας ώθηση στους ανθρώπους να πραγματοποιήσουν ταξίδια και να συλλέξουν εμπειρίες. Οι Άγγλοι

δημιουργούν «σύγχρονα πακέτα κάλυψης διακοπών», τα οποία εκτός από τις καθιερωμένες υπηρεσίες, προσφέρουν περιηγήσεις σε ευρωπαϊκές πόλεις και άμαξες για τη μεταφορά πελατών.

Ο τουρισμός πλέον έχει γίνει αποδεκτός από την κοινωνία και συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη θέρετρων και υποδομών. Ωστόσο, η Ελλάδα μέχρι το 1760 δεν είχε αναπτύξει τον τουρισμό σε μεγάλο βαθμό, πιθανόν εξαιτίας της Τουρκοκρατίας. Η κατάσταση βελτιώθηκε μετά τους πολέμους του Ναπολέοντα, όταν μια ταξιδιωτική εμπειρία στην Ελλάδα, αναβάθμιζε το κύρος του επισκέπτη και συντελούσε στην κοινωνική αποδοχή του από την υψηλή κοινωνία.

Η δεύτερη περίοδος (1840 μ.Χ-1945μ.Χ) (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 168-185):

Διήρκησε λίγο περισσότερο από 100 χρόνια. Ξεκίνησε το 1840 μ.Χ και έληξε την εποχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Την συγκεκριμένη περίοδο θεμελιώθηκε ο τουρισμός, εξαιτίας των τεχνολογικών και επιστημονικών ανακαλύψεων που βρήκαν εφαρμογή στα μεταφορικά μέσα, όπως η χρήση της μηχανής. Στο ξεκίνημα της περιόδου κατασκευάστηκαν άμαξες ατμού και σιδηροδρομικές γραμμές, ενώ στην πορεία τα επιβατικά βαγόνια εξελίχθηκαν και πραγματοποιήθηκαν προσθήκες κρεβατιών, κουζινών και σαλονιών. Στην Ελλάδα, η πρώτη σιδηροδρομική γραμμή λειτούργησε το 1869 και συνέδεε την Αθήνα με τον Πειραιά.

Το 1845, ο Thomas Cook ίδρυσε μια πρωτοποριακή επιχείρηση προσφοράς τουριστικών πακέτων, που περιελάμβαναν ταξιδιωτικό ναύλο, διαμονή, συνοδεία, ξεναγήσεις και διατροφή. Για να προσελκύσει και την μεσαία τάξη, μειώνει το κόστος μεταφοράς ναυλώνοντας μεταφορικά μέσα και χρησιμοποιεί προκρατήσεις σε ξενοδοχεία, ενώ αργότερα η επιχείρηση αποκτά τα δικά της μέσα και ξενοδοχεία. Το 1890, για πρώτη φορά οργανώνει ταξίδια από Ευρώπη σε Ασία με τον υπερσιβηρικό σιδηρόδρομο. Η συμβολή του Thomas Cook στον τομέα του τουρισμού είναι μεγάλη, καθώς συντέλεσε στη διεθνοποίηση των ταξιδιών και στην παροχή ταξιδιωτικών ευκαιριών για τα μεσαία κοινωνικά στρώματα.

Στη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 στην Ελλάδα, τα ξενοδοχεία δεν επαρκούσαν για να καλύψουν τις ανάγκες της μεγάλης επισκεψιμότητας και έτσι οι μόνιμοι κάτοικοι της Αθήνα και του Πειραιά δέχονται να ενοικιάσουν δωμάτια των

σπιτιών τους, αντιλαμβανόμενοι για πρώτη φορά τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού. Τα επόμενα έτη κατασκευάζονται στην Αθήνα αρκετά ξενοδοχεία, σε μεγαλοπρεπή κτίρια που φιλοξενούν επισκέπτες από όλο τον κόσμο.

Τη δεύτερη περίοδο, εκσυγχρονίστηκαν τα μεταφορικά μέσα και χρησιμοποιήθηκαν το αυτοκίνητο και το αεροσκάφος. Το 1910, οι μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες, με πρώτη την Ford, παράγουν αξιόλογα και πολυτελή αυτοκίνητα σε υψηλό κόστος, ενώ το 1930 οι τιμές γίνονται πιο προσιτές στο κοινό. Όσον αφορά στον εναέριο χώρο, το 1919 στη Γερμανία εμφανίζεται για πρώτη φορά υπηρεσία σύνδεσης αερογραμμών, ενώ ταυτόχρονα δημιουργείται και ξεκινά τη δραστηριότητα της στις μετακινήσεις η αεροπορική εταιρεία KLM. Λίγο αργότερα, το 1934, εμφανίζονται τα υδροπλάνα από τη Γερμανική εταιρία Lufthansa.

Η τρίτη περίοδος (1945- σήμερα) (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 185 -197):

Είναι η τελευταία περίοδος, η οποία ξεκινά το 1945 και φτάνει μέχρι και τη σύγχρονη εποχή. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και η πρόσβαση στο διαδίκτυο, καθιστούν ευκολότερη την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών. Ο τουρισμός βρίσκεται σε άνθηση και οι μετακινήσεις συνεχώς αυξάνονται.

Την περίοδο αυτή παρουσίασε βελτίωση το κατά κεφαλήν εισόδημα των αναπτυγμένων χωρών και οι άνθρωποι μπορούσαν να αποταμιεύουν χρήματα, τα οποία χρησιμοποιούσαν σε τουριστικές μετακινήσεις. Παράλληλα ξεκίνησε και η χρήση πιστωτικών καρτών, ενώ η καθιέρωση διεθνών νομισμάτων, απλοποιεί τη διαδικασία μετατροπής συναλλάγματος και τη θεώρηση διαβατηρίων. Τα ανεπτυγμένα κράτη ξεκίνησαν να θεσμοθετούν πληρωμένες άδειες, άνω των τεσσάρων εβδομάδων, και καθιερώνουν πενθήμερη εβδομαδιαία εργασία, ώστε οι μισθωτοί να μπορούν να πραγματοποιούν ταξίδια στον ελεύθερο τους χρόνο. Επιπλέον, ξεκίνησαν να αναπτύσσονται ειδικά προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, ώστε να απολαμβάνουν ταξίδια και οι πιο αδύναμοι οικονομικά.

Τα επιβατικά αυτοκίνητα τελειοποιήθηκαν, προσφέροντας άνεση και ασφάλεια στα ταξίδια και διατίθενται σε προσιτή τιμή. Την εμφάνιση τους κάνουν και τα τροχόσπιτα, που εξυπηρετούν τους λάτρεις των κατασκηνώσεων. Δημιουργούνται σιδηροδρομικά δίκτυα υψηλών ταχυτήτων που καλύπτουν χερσαίες διαδρομές σε μικρότερο χρόνο, ενώ για τις θαλάσσιες διαδρομές χρησιμοποιούνται επιβατηγά πλοία και κρουαζιερόπλοια.

Επίσης, θέτονται σε εναέρια κυκλοφορία αεροσκάφη που ελαχιστοποιούν το χρόνο και τις αποστάσεις για τους μακρινούς τουριστικούς προορισμούς. Τα καταλύματα αυτής της περιόδου είναι πολυτελή, στεγάζονται σε εμβληματικά κτίρια υψηλών αρχιτεκτονικών προδιαγραφών, που εκτός από υπνοδωμάτια περιλαμβάνουν εστιατόρια, καζίνο, κλαμπ και άλλες ανέσεις.

1.3 Ο τουριστικός κλάδος στην Ελλάδα

Κατά την τελευταία εικοσαετία, ο τουρισμός αποτελεί τη βάση της εθνικής οικονομίας και αδιαμφισβήτητα, δημιουργεί σημαντικές επιδράσεις στις περιοχές όπου αναπτύσσεται (Διακομιχάλης, 2009: 208). Το 90% της δραστηριότητας του είναι εξαγωγική, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην απασχόληση, στο ΑΕΠ και στην ανταγωνιστικότητα της χώρας (ΣΕΤΕ, 2017a: 6). Θεωρείται ότι αποτελεί μοναδική ευκαιρία για βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων (Paul, 2012: 500).

Ο τουρισμός ενισχύει σε μεγάλο βαθμό την οικονομία περιοχών της επαρχίας, αφού ουσιαστικά τις μετατρέπει σε οικονομικά ισχυρές περιφέρειες, όπως η Κρήτη, τα Επτάνησα, οι Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα κλπ. (Παππάς, 2011: 11). Επιπλέον, είναι από τους ελάχιστους κλάδους που εγείρουν το ενδιαφέρον των επενδυτών και μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για την επάνοδο της χώρας (ΣΕΤΕ, 2017b: 86). Ωστόσο, η υψηλή φορολογική επιβάρυνση λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας της τουριστικής ανάπτυξης, αποτρέποντας επιχειρηματικές ενέργειες, ενώ παράλληλα μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα των εργαζομένων (ΣΕΤΕ, 2017a: 6).

1.3.1 Γιατί οι τουρίστες επιλέγουν την Ελλάδα

Σύμφωνα με την έκθεση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού του 2015, σχετικά με τις προτιμήσεις των τουριστών, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 31^η θέση, σε σύνολο 141 χωρών παγκοσμίως και στην 18^η θέση στην Ευρώπη (Χατζηδάκης, 2015: 27). Κατά το 2018, η Ελλάδα αναδείχθηκε ως ο δεύτερος δημοφιλέστερος προορισμός της κατηγορίας «Οικογενειακές Διακοπές», ύστερα από διαδικτυακή ψηφοφορία που διοργανώνει κάθε χρόνο το ρωσικό περιοδικό «National Geographic Traveler» (<https://www.in.gr>, 3 Δεκεμβρίου 2018).

Επιπροσθέτως, η Ελλάδα αναδείχθηκε ως ο δεύτερος δημοφιλέστερος παγκόσμιος προορισμός κρουαζιέρας στα βρετανικά περιοδικά θαλασσιού τουρισμού και κρουαζιέρας «World of Cruising», «Cruise Trade News» και «Cruise Ports & Destinations», ενώ έλαβε την πρωτιά του Καλύτερου Προορισμού Οικογενειακών Διακοπών στα ετήσια βραβεία του βρετανικού περιοδικού Travel Bulletin «Star Awards 2018». Επίσης, βραβεύτηκε ως «Καλύτερος Τουριστικός Προορισμός Πολιτιστικής Κληρονομιάς» στα διεθνή ταξιδιωτικά βραβεία «India's Best Awards IBA 2018» του ταξιδιωτικού περιοδικού της Ινδίας «Travel+Leisure India & South Asia» (<https://www.in.gr>, 3 Δεκεμβρίου 2018).

Οι κυριότεροι λόγοι που οι τουρίστες επιλέγουν την Ελλάδα για τις διακοπές τους είναι οι εξής (IOBE, 2012: 7; Βενετσανοπούλου., 2006, 40-43; Enterprise Greece, 19 Δεκεμβρίου 2018):

- ✓ Η ομορφιά των ελληνικών τοπίων και το φυσικό περιβάλλον με την πλούσια χλωρίδα και πανίδα.
- ✓ Το μεσογειακό κλίμα, η μεγάλη ηλιοφάνεια και οι δροσεροί άνεμοι που ευνοούν τον τύπο διακοπών που επιθυμούν οι περισσότεροι τουρίστες, δηλαδή το μοντέλο «ήλιος και θάλασσα».
- ✓ Η εκτεταμένη ακτογραμμή της χώρας και τα πολυάριθμα νησιά, με τη φυσική ομορφιά και τις μαγευτικές παραλίες, που διαθέτουν χρυσή αμμουδιά και γαλαζοπράσινα νερά.
- ✓ Η ιστορία της χώρας, τα 18 μνημεία «Παγκόσμιας Κληρονομιάς», το μεγάλο πλήθος μουσείων, μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, καθώς και οι πολλές εκκλησίες και οι χώροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος.
- ✓ Η ήρεμη θάλασσα και οι αναβαθμισμένες εγκαταστάσεις ελλιμενισμού και φύλαξης σκαφών, που επιτρέπουν την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, για τους λάτρεις της κρουαζιέρας και της ιστιοπλοΐας.
- ✓ Η πρόσβαση σε αθλητικές δραστηριότητες, κυρίως θαλάσσιες, όπως ιστιοπλοΐα, surfing, καταδύσεις κ.α.
- ✓ Η ελληνική γαστρονομία, με το μεγάλο πλήθος τοπικών προϊόντων μεσογειακής διατροφής

1.3.2 Στατιστικά στοιχεία αφίξεων και εσόδων

Στον πίνακα 1.1, παρουσιάζονται στοιχεία της τελευταίας πενταετίας (2013-2018), για τις τουριστικές αφίξεις στην Ελλάδα από χώρες του εξωτερικού.

	Αεροπορικές αφίξεις (σε εκ.)	Οδικές αφίξεις (σε εκ.)	Θαλάσσιες αφίξεις (σε εκ.)	Σύνολο (σε εκ.)
2013	12,30	4,81	0,81	17,92
2014	14,06	7,26	0,71	22,03
2015	14,98	7,98	0,63	23,59
2016	16,33	7,61	0,85	24,79
2017	17,95	8,27	0,97	27,19
2018	20,70	12,54	1,44	34,68

Πίνακας 1.1: Αφίξεις από εξωτερικό¹

Στον πίνακα 1.2 παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με τα έσοδα το διάστημα 2013-2018.

	αφίξεις (σε εκ.)	Έσοδα (σε δις)
2013	17,92	11,73
2014	22,03	13,01
2015	23,59	13,69
2016	24,79	12,74
2017	27,19	14,20
2018	34,68	15,8

Πίνακας 1.2: Έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό²

^{1,2} Τα δεδομένα για τη δημιουργία του πίνακα 1.1 και πίνακα 1,2 αντλήθηκαν από τις ακόλουθες πηγές: ΣΕΤΕ (6 Φεβρουαρίου 2019). *Διεθνείς Αεροπορικές Αφίξεις: Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2018*. Ανακτήθηκε από <http://sete.gr/el/statistika-vivliothiki/statistika/>

ΣΕΤΕ (2015b). *Διεθνείς αφίξεις στην Ελλάδα 2013 & 2014*. http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2015_Diethneis_Afixeis_2013_2014.pdf

ΣΕΤΕ (2018a). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2016*. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_Symvolh_Tourismou_2016.pdf

ΣΕΤΕ (2018b). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017*. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_SymvolhTourismou-2017.pdf

ΣΕΤΕ (2017c). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2015 2 η έκδοση* Ανακτήθηκε στις 18/12/2018 από http://www.insete.gr/portals/0/meletes-insete/01/2017_simasia_tourismou_2015_revised.pdf

ΣΕΤΕ (2015d). *Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών*. Ανακτήθηκε στις 19/12/2018 από

https://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Λιμένας Ηγουμενίτσας (18 Ιανουαρίου 2019). *Κίνηση Επιβατών – Οχημάτων*. Ανακτήθηκε από https://olig.gr/wp-content/uploads/2019/02/stats_2018_ex.pdf

Λιμένας Πάτρας (18 Ιανουαρίου 2019). *Κίνηση Επιβατών – Οχημάτων*. Ανακτήθηκε από http://www.patrasport.gr/cms/?page_id=517

Συμπερασματικά:

- ✓ Ο τουρισμός της Ελλάδας παρουσιάζει αυξήσεις κάθε έτος.
- ✓ Για το 2018, η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση αυξήθηκε κατά 27,5% σε σχέση με το 2017.
- ✓ Οι τουρίστες προτιμούν να πραγματοποιούν τις μετακινήσεις τους αεροπορικώς και λιγότερο μέσω θαλάσσης.
- ✓ Οι αεροπορικές αφίξεις του τελευταίου έτους 2018, αυξήθηκαν κατά 15,3%, ενώ οι οδικές κατά 34%.
- ✓ Τα έσοδα από τον εισερχόμενο τουρισμό της πενταετίας 2013-2018, αυξάνονται αναλογικά με την αύξηση των αφίξεων, με εξαίρεση το 2016.
- ✓ Τα έσοδα του 2018 αυξήθηκαν κατά 11,2%, συγκριτικά με το 2017.

1.3.3 Κύριες αγορές

Οι κυριότερες χώρες- αγορές που επισκέπτονται συχνότερα την Ελλάδα είναι:

1. Η Γερμανική Αγορά (ΣΕΤΕ, 2018ε: 12; ΣΕΤΕ, 2018g: 1; Χατζηδάκης, 2015: 130; ΣΕΤΕ, 2015a: 23-25):
  - Η Γερμανία αποτελεί τη σημαντικότερη αγορά ως προς τις εισπράξεις σε 6 από τις 13 ελληνικές περιφέρειες.
  - Το μερίδιο αγοράς για το 2017, αντιστοιχεί σε 13,6% επί του συνόλου των αφίξεων, δηλαδή σε 3.705.950 αφίξεις Γερμανών τουριστών.
  - Η κύρια μορφή διακοπών που προτιμούν είναι το πακέτο «Ήλιος & Θάλασσα».
  - Οι Γερμανοί τουρίστες πραγματοποιούν υψηλότερες δαπάνες ανά επίσκεψη, σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας (624 € έναντι 458 €).
  - Οι Γερμανοί έχουν μεγάλη παραμονή στους προορισμούς, με μέση διάρκεια 7,3 διανυκτερεύσεις.

2. Η Βρετανική αγορά (ΣΕΤΕ, 2018e: 12; ΣΕΤΕ, 2018h: 1; Χατζηδάκης, 2015: 137; ΣΕΤΕ, 2015a: 9-17):

- Η Βρετανική αγορά είναι η δεύτερη σε μέγεθος πηγή τουριστών για την Ελλάδα και είναι η 1^η μεγαλύτερη αγορά του Ιονίου.
- Εκτός από την Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών, αποτελεί τη σημαντικότερη αγορά ως προς τις εισπράξεις και στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου και Δυτικής Ελλάδας.
- Το μερίδιο αγοράς για το 2017, αντιστοιχεί στο 11% επί του συνόλου των αφίξεων, δηλαδή σε 3.002.042 αφίξεις Βρετανών τουριστών.
- Οι Βρετανοί τουρίστες προτιμούν τις διακοπές «Ηλιος & Θάλασσα» αλλά και τον πολιτιστικό τουρισμό.
- Σπαταλούν έως και 2 μηνιαίους μισθούς για τις καλοκαιρινές τους διακοπές.
- Πραγματοποιούν τις υψηλότερες δαπάνες ανά επίσκεψη (637 € έναντι 458 € του μέσου όρου).
- Η μέση διάρκεια παραμονής παραμένει σχετικά σταθερή στις 4,6 διανυκτερεύσεις ανά άφιξη.

3. Η Ιταλική αγορά (ΣΕΤΕ, 2018e: 13; ΣΕΤΕ, 2018i: 1; Χατζηδάκης, 2015: 149; ΣΕΤΕ 2015a: 44)

- Η Ιταλία βρίσκεται στην 3^η θέση ως πηγή τουριστών προς τη χώρα μας.
- Για το 2017, το μερίδιο αγοράς ήταν 5,3% επί του συνόλου των αφίξεων, που αντιστοιχεί σε 1.441.298 αφίξεις.
- Κύρια μορφή διακοπών των Ιταλών είναι το πακέτο «Ηλιος & Θάλασσα».
- Οι Ιταλοί τουρίστες δίνουν μεγάλη έμφαση στο χαμηλό κόστος.
- Η τουριστική δαπάνη ανά επίσκεψη είναι σχετικά χαμηλή (453 € έναντι 458 €).
- Αξιόλογο ποσοστό των αφίξεων (20%), πραγματοποιείται με πλοίο.

4. Η Γαλλική αγορά (ΣΕΤΕ, 2018e: 12; ΣΕΤΕ, 2018f: 1; Χατζηδάκης, 2015: 129; ΣΕΤΕ, 2015a: 53-55)

- Η Γαλλική αγορά αποτελεί την 4^η πηγή τουριστών στη χώρα και την 3^η σημαντικότερη αγορά από πλευράς εισπράξεων.
- Το μερίδιο αγοράς για το 2017, αντιστοιχεί σε 5,2% επί του συνόλου των αφίξεων, δηλαδή σε 1.419.799 αφίξεις Γάλλων τουριστών.
- Οι Γάλλοι επιλέγουν την Ελλάδα κυρίως για πολιτιστικό τουρισμό, αλλά και για το πακέτο «Ηλιος & Θάλασσα».
- Η τουριστική δαπάνη ανά επίσκεψη, συγκριτικά με τον μέσο όρο της χώρας, ανέρχεται σε 577 € (έναντι 458 € του μέσου όρου).
- Δημοφιλείς προορισμοί είναι η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και η Αττική

5. Η αμερικανική αγορά (ΣΕΤΕ, 2018j: 1; ΣΕΤΕ, 2018e: 13):

- Είναι η 5^η από τις σημαντικότερες αγορές για την Ελλάδα.
- Για το 2017, το μερίδιο αγοράς ήταν 3,2% επί του συνόλου των αφίξεων, που αντιστοιχεί σε 864.921 αφίξεις Αμερικανών τουριστών.
- Η τουριστική δαπάνη είναι υψηλότερη και ανέρχεται στα 573 € (έναντι 458 €).

6. Η ρώσικη αγορά.(ΣΕΤΕ, 2018e: 13; ΣΕΤΕ, 2018k: 1)

- ❖ Είναι η 6^η από τις σημαντικότερες αγορές για την Ελλάδα.
- Για το 2017, το μερίδιο αγοράς ήταν 2,2% επί του συνόλου των αφίξεων, που αντιστοιχεί σε 588.667 αφίξεις Ρώσων τουριστών.
- Προτιμούν τον πολιτισμικό τουρισμό, την ανακάλυψη νέων χωρών και πολιτισμών.
- Έχει υψηλή τουριστική δαπάνη ανά επίσκεψη σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας (605 € έναντι 458 €).

1.3.4 Ανταγωνισμός και σύγχρονες προκλήσεις

Η Ελλάδα, ως χώρα, αντιμετωπίζει έντονο ανταγωνισμό από μεσογειακούς τουριστικούς προορισμούς με παρόμοια χαρακτηριστικά. Η πολιτιστική κληρονομιά, σε συνδυασμό με τη φυσική ομορφιά, αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την Ελλάδα, κατατάσσοντας την ανάμεσα στους κυριότερους τουριστικούς προορισμούς (IOBE, 2012: 9). Κύριοι ανταγωνιστές είναι οι υπόλοιπες χώρες της Μεσογείου, όπως η Τουρκία που προσέλκυσε μεγάλο μερίδιο Γερμανών και Ρώσων επισκεπτών, αυξάνοντας τις διεθνείς αφίξεις κατά 25% (Capital.gr, 2018, 2 Σεπτεμβρίου), η Ισπανία, η Ιταλία, η Κύπρος και η Μάλτα (Χατζηδάκης, 2015: 25).

Ο τουρισμός είναι ευάλωτος στις πολιτικές και οικονομικές διαταραχές των κρατών, όπως η οικονομική κρίση, το μεταναστευτικό, η τρομοκρατία και τα ανοιχτά πολεμικά μέτωπα (Χατζηδάκης, 2015: 15). Επίσης, επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από φυσικές καταστροφές, όπως πλημμύρες, σεισμοί, πυρκαγιές, τυφώνες, κ.α., αλλά και από τεχνικές καταστροφές, όπως πυρηνικές αποτυχίες ή επιδημίες (Χατζηδάκης, 2015: 15).

Οι σύγχρονες προκλήσεις που παρουσιάζονται, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, για αξιοποίηση ευκαιριών και για δημιουργία οργανωμένων δράσεων προώθησης του τουρισμού (Χατζηδάκης, 2015: 25). Η νομισματική ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου, η τιμή του πετρελαίου, η δημοσιονομική και χρηματοοικονομική κρίση, επιβάλλουν στον ελληνικό τουριστικό κλάδο να ενισχύσει τον ανταγωνισμό (Χατζηδάκης, 2015: 25).

1.4 Γενικά οφέλη για την χώρα

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας είναι πολύ σημαντική και κατά πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη συμβολή του κλάδου της βιομηχανίας (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 47).

➤ Συμβολή στο ΑΕΠ :

Η οικονομική δύναμη μιας χώρας απεικονίζεται μέσω του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, το οποίο μετρά τη συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια χώρα σε ένα έτος (Holden, 2008: 153). Για να μετρηθεί, λοιπόν, η οικονομική σημασία

του τουρισμού για τη χώρα, εξετάζεται η συμβολή του στο ΑΕΠ (Holden, 2008: 153), η οποία υπολογίζεται από τις τουριστικές δαπάνες των επισκεπτών (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 217). Οι υπολογισμοί αυτοί συμπεριλαμβάνουν τις άμεσες και έμμεσες οικονομικές επιδράσεις από τα έξοδα που πραγματοποίησαν οι τουρίστες (Holden, 2008: 153).

Σύμφωνα με πηγές που εκτιμούν τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομία της χώρας (ΕΟΤ, ΣΕΤΕ, ΙΤΕΠ), ο τουρισμός δείχνει να έχει συμμετοχή στο ΑΕΠ της Ελλάδας από 12 έως 18% (Διακομιχάλης, 2009: 212). Αναλυτικότερα, στον παρακάτω πίνακα 1.3, παρουσιάζεται η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ για τα έτη 2013- 2017:

	Άμεση	Συνολική (άμεση + έμμεση)	Συμβολή σε δις.
2013	8,3%	22,0%	40,4
2014	9,5%	25,1%	44,7
2015	10,0%	26,5%	46,5
2016	9,6%	25,5%	44,3
2017	10,3%	27,3%	48,5

Πίνακας 1.3: Η Συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ ³

Η συμβολή του τουριστικού τομέα στο ΑΕΠ αυξάνεται με τα χρόνια, ενώ σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία η συμβολή του στο ΑΕΠ του 2017 αντιστοιχεί σε 27,3%, ποσοστό μεγαλύτερο και από τη συμμετοχή της ναυτιλίας. Για κάθε 1 ευρώ που δημιουργεί η τουριστική δραστηριότητα, δημιουργείται έμμεση οικονομική δραστηριότητα € 1,2 και επομένως, πολλαπλασιαστικά δημιουργεί €2,2 ΑΕΠ (ΣΕΤΕ, 2017α: 95). Ο τουρισμός ουσιαστικά, συνεισφέρει 1 στα 4 ευρώ του ελληνικού ΑΕΠ (ΣΕΤΕ, 2017α: 96).

³ Τα δεδομένα για τον πίνακα 1.3 αντλήθηκαν συνδυαστικά από τις ακόλουθες πηγές:
 ΣΕΤΕ (2018α). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2016*. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_Symvolh_Tourismou_2016.pdf
 ΣΕΤΕ (2018b). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017*. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_SymvolhTourismou-2017.pdf
 ΣΕΤΕ (2017c). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2015 2 η έκδοση* Ανακτήθηκε στις 18/12/2018 από http://www.insete.gr/portals/0/meletes-insete/01/2017_simasia_tourismou_2015_revised.pdf
 ΣΕΤΕ (2015d). *Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών*. Ανακτήθηκε στις 19/12/2018 από https://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf
 ΣΕΤΕ (15 Δεκεμβρίου 2018). *Βασικά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού*. Ανακτήθηκε από <http://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2017>

Όσον αφορά στις νησιώτικες περιοχές, η συμμετοχή του τουρισμού στην διαμόρφωση του ΑΕΠ κάθε περιφέρειας είναι πολύ μεγάλη. Για παράδειγμα για το έτος 2017, η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ του Νοτίου Αιγαίου ήταν 76,8%, της Κρήτης 47,4% και των Ιόνιων Νήσων 73,0%. (ΣΕΤΕ, 2018b: 14).

➤ Φορολογικά έσοδα

Οι επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού και τα υψηλά εισοδήματα που δημιουργούν οι δραστηριότητες του, οδηγούν στην αύξηση των φορολογικών εσόδων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31), από άμεσους ή έμμεσους φόρους και από τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (ΣΕΤΕ, 2018d: 15). Τα έσοδα από άμεσους φόρους προκύπτουν από τη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά και των νοικοκυριών που σχετίζονται με τον τουρισμό, ενώ τα έσοδα από έμμεσους φόρους προκύπτουν από την φορολογία της κατανάλωσης των τουριστών και την φορολογία των επιχειρήσεων επί της παραγωγής (ΣΕΤΕ, 2018d: 15). Τα έσοδα από εισφορές κοινωνικής ασφάλισης προέρχονται από τα εισοδήματα που δημιουργούνται από τουριστικές δραστηριότητες (ΣΕΤΕ, 2018d: 15).

➤ Επιδράσεις στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο ισοζύγιο υπηρεσιών μιας χώρας απεικονίζονται οι επιδράσεις του τουρισμού στις εξωτερικές συναλλαγές, καθώς επηρεάζει τόσο το εμπορικό ισοζύγιο, όσο και το ισοζύγιο εισοδημάτων και μεταβιβάσεων (Διακομηγάλης, 2009: 212). Το ισοζύγιο υπηρεσιών ορισμένων χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, είναι θετικό, επειδή παρουσιάζεται πλεόνασμα στον τουριστικό τομέα, με τις εισπράξεις να είναι μεγαλύτερες από τις δαπάνες (Βαρβαρέσος, 2000: 195). Άμεση συνέπεια ενός θετικού ισοζυγίου, είναι ότι η χώρα μπορεί να εξοφλήσει ξένα δάνεια και να αυξήσει τα αποθέματα συναλλάγματος (Holden, 2008: 151).

Ως συναλλαγματικά έσοδα ορίζονται οι εισπράξεις του τουρισμού σε ξένο νόμισμα, οι οποίες μεταφέρονται ως έσοδα σε ανεπτυγμένες χώρες (Μαυροδόντης, 2006: 29). Τα έσοδα από τον τουρισμό κατέχουν την πρώτη θέση στο σύνολο των συναλλαγματικών εσόδων της Ελλάδας (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 43). Οι συναλλαγματικές εισπράξεις, βοηθούν στην εισροή συναλλάγματος και στην κάλυψη ενός τμήματος του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 43), σε ποσοστό που φτάνει το 90% (ΣΕΤΕ, 2017a: 98).

➤ Αύξηση απασχόλησης

Ο τουρισμός θεωρείται ο μεγαλύτερος εργοδότης της χώρας, διότι προσφέρει με άμεσο και έμμεσο τρόπο ευκαιρίες απασχόλησης, έστω και εποχιακές (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 33). Η άμεση απασχόληση σχετίζεται με την κύρια τουριστική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, δηλαδή την παροχή αγαθών και υπηρεσιών, ενώ η έμμεση, σχετίζεται με τις θέσεις εργασίας που δημιουργούνται για την προμήθεια των τουριστικών επιχειρήσεων και από την παραγωγή αγαθών (IOBE, 2012; 24). Επιπλέον, λόγω του τουρισμού, αυξάνεται έμμεσα και η απασχόληση στο δημόσιο τομέα, σε υπηρεσίες που σχετίζονται με τον τουρισμό (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 48).

Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ, η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού μεταξύ των ετών 2008 έως 2017 αυξήθηκε, σε αντίθεση με άλλους κλάδους, όπου η απασχόληση την ίδια δεκαετία μειώθηκε (ΣΕΤΕ, 2018c: 4). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ποσοστό των γυναικών που απασχολούνται στον τουρισμό είναι κατά πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με τους άλλους κλάδους, επιβεβαιώνοντας ότι ο τουριστικός κλάδος βοηθά τις «αδύναμες» ομάδες του πληθυσμού (ΣΕΤΕ, 2018c: 13). Στον πίνακα 1.4 παρουσιάζεται η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση για τα έτη 2013-2017:

Έτος	Ποσοστό
2013	18,2%
2014	17,3%
2015	23,1%
2016	23,4%
2017	24,8%

Πίνακας 1.4: Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση

Πηγή: ΣΕΤΕ (15 Δεκεμβρίου 2018). Βασικά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού. Ανακτήθηκε από <http://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2017>

1.5 Οι επιδράσεις του τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες

Το νέο μοντέλο τουρισμού, που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα και συμβάλλει σημαντικά στην αειφόρο ανάπτυξη των περιοχών. Παράλληλα με τα οικονομικά οφέλη, βοηθά στην ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων, δείχνει σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και στον πολιτισμό, αναδεικνύει την πολιτιστική κληρονομιά, προωθεί την τοπική κουζίνα και τα τοπικά προϊόντα, συμβάλλοντας έτσι στην επιβίωση και στην αναζωογόνηση των επαρχιακών περιοχών (Βενετσανοπούλου, 2006: 55). Ωστόσο, η απότομη ανάπτυξη του τουρισμού και ο μεγάλος όγκος επισκεπτών, δημιουργούν ορισμένες αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες.

1.5.1 Οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού

Οι θετικές οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού σε μια κοινωνία αφορούν στα εξής:

✓ Αύξηση εισοδήματος

Το κύριο όφελος του τουρισμού για μια περιοχή είναι οικονομικό, δεδομένου ότι συμβάλλει στη δημιουργία εσόδων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (Zaei & Zaei, 2013: 16). Οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουρισμό, όπως τα ξενοδοχεία, εστιατόρια κ.α., πραγματοποιούν δραστηριότητες που επιφέρουν κέρδη, αυξάνοντας έτσι τον κύκλο εργασιών τους. Επιπλέον, οι εργαζόμενοι που απασχολούνται σε αυτές τις επιχειρήσεις, αλλά και οι ελεύθεροι επαγγελματίες, αυξάνουν το εισόδημα του νοικοκυριού τους κατά την τουριστική σεζόν.

Τα χρήματα που δαπανά ένας τουρίστας για την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών τουρισμού, περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια δημιουργώντας ταυτόχρονα εισόδημα και για άλλους κλάδους (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 50), οι όποιοι στηρίζουν έμμεσα την οικονομική τους επιβίωση στον τουρισμό (Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 237). Έτσι, οι αγρότες και κτηνοτρόφοι προωθούν στην τουριστική αγορά τα προϊόντα τους, με τα οποία εφοδιάζουν ξενοδοχεία και εστιατόρια, οι βιοτέχνες προωθούν τα τεχνουργήματα τους στα εμπορικά καταστήματα, ο κατασκευαστικός κλάδος αναπτύσσει οικοδομικές δραστηριότητες κ.α. Συνεπώς, ο τουρισμός διευρύνει την κατανάλωση και

δημιουργεί πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη δημιουργία εισοδήματος για αρκετές οικογένειες (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 50).

✓ Επενδύσεις

Η μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού τονώνει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων που πραγματοποιούν δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, τουριστικά γραφεία κ.α, βελτιώνοντας το βιοτικό επίπεδο του ντόπιου πληθυσμού (Middleton & Hawkins, 2004: 161). Ξένοι επενδυτές έρχονται στις τουριστικές περιοχές και αναλαμβάνουν επενδυτικά έργα, τα οποία αυξάνουν την τουριστική κίνηση και τις ευκαιρίες απασχόλησης και επιπλέον, δημιουργούν νέα εισοδήματα για την τοπική κοινωνία. Εκτός από τις επενδύσεις σε επιχειρήσεις, συχνά στις τουριστικές περιοχές πραγματοποιούνται επενδύσεις σε έργα που αποσκοπούν στο κοινό συμφέρον, όπως οδικά δίκτυα, μαρίνες για σκάφη, νοσοκομειακά ιδρύματα κ.α., τα οποία χρηματοδοτούνται από το κράτος ή την Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να εξυπηρετήσουν τις τουριστικές ανάγκες.

Παράλληλα με τις θετικές επιδράσεις του τουρισμού στην τοπική οικονομία, δημιουργούνται και ορισμένες αρνητικές όπως:

- Υπερβολική εξάρτηση από τον τουρισμό

Η υπερβολική εξάρτηση μιας περιοχής από τον τουρισμό, την καθιστά ευάλωτη σε μία ενδεχόμενη μείωση της τουριστικής ζήτησης (Holden, 2008: 153). Διάφορα πολιτικά και οικονομικά γεγονότα, όπως οικονομική κρίση, τρομοκρατία, στρατιωτικές επιθέσεις, μεταναστευτικό πρόβλημα κ.α., επηρεάζουν την ανάπτυξη του τουρισμού και συνεπώς, τις τουριστικές εισπράξεις, με κίνδυνο να οδηγηθεί η τοπική κοινωνία σε μια μεγάλη οικονομική κρίση (Mason, 2003: 35).

Όταν η τοπική οικονομία εξαρτάται αποκλειστικά από τον τουρισμό, ενθαρρύνεται η εγκατάλειψη των γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 218). Έτσι, το μέλλον της τοπικής κοινωνίας καθίσταται επισφαλές, αφού δεν έχει εναλλακτικές παραγωγικές δραστηριότητες για να στραφεί σε περιόδους κρίσης (Τσάρτας, 1996: 282).

- Αύξηση τιμών

Η μεγάλη προσέλευση τουριστών οδηγεί σε αύξηση των τιμών και του κόστους διαβίωσης σε τοπικό επίπεδο (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31). Παρατηρούνται αυξημένες τιμές σε προϊόντα που καταναλώνονται από τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα προϊόντα διατροφής, και συνεπώς, οι ντόπιοι είναι υποχρεωμένοι να πληρώσουν περισσότερα προκειμένου να αποκτήσουν όσα χρειάζονται (Ardahaey, 2011: 212).

Επιπλέον, υπάρχει υπερβολική αύξηση στις τιμές των οικοπέδων και των ακινήτων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 31). Οι κάτοικοι αδυνατούν να αγοράσουν γη, καθώς ακόμα και οι μικρές εκτάσεις πωλούνται σε υψηλές τιμές, δημιουργώντας φαινόμενα κερδοσκοπίας (Ardahaey, 2011: 211). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ξένοι επενδυτές να κυριαρχούν στην αγορά γης (CoastLearn, 2007b).

- Διαρροές στο εισόδημα

Το ποσό που δαπανούν οι τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους δεν μένει πάντα στην τοπική κοινωνία. Οι τουριστικές επιχειρήσεις είναι πιθανό να παρατηρήσουν μείωση στα έσοδα τους, εξαιτίας των ολοκληρωμένων πακέτων διακοπών που προσφέρονται. Ορισμένα τουριστικά θέρετρα ή κρουαζιερόπλοια συγκρατούν τον κόσμο στους χώρους τους, προσφέροντας ελκυστικά πακέτα που περιλαμβάνουν διαμονή, φαγητό, περιηγήσεις και άλλων ειδών δραστηριότητες, με αποτέλεσμα οι τουρίστες να διοχετεύουν όλο τους το εισόδημα εκεί και η τοπική κοινωνία να ζημιώνεται (CoastLearn, 2007b).

1.5.2 Κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού

Οι θετικές κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού σε μια κοινωνία αφορούν στα εξής:

✓ Αύξηση απασχόλησης

Ο τουρισμός αυξάνει άμεσα και έμμεσα την απασχόληση. Με άμεσο τρόπο αυξάνεται στις επιχειρήσεις τουρισμού, όπως τουριστικά γραφεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια, επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, κλπ. Έμμεσα αυξάνεται η απασχόληση στους κλάδους που στηρίζουν ή προμηθεύουν τις παραπάνω κατηγορίες, όπως είναι η γεωργία, η μεταποίηση, οι επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, οι χρηματοδοτικές επιχειρήσεις κ.α. (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 49).

Η απασχόληση, εκτός από τις θετικές οικονομικές επιπτώσεις, έχει και κοινωνικές προεκτάσεις. Αποτελεί μία λειτουργία που ικανοποιεί τις κοινωνικές ανάγκες των ανθρώπων, καθώς μέσω αυτής αναδεικνύουν την κοινωνική τους θέση και δημιουργούν κοινωνικές επαφές (Διακομιχάλης, 2009: 219).

✓ Διατήρηση πληθυσμού:

Ο τουρισμός προσφέροντας εργασία και εισόδημα σε πολλές οικογένειες έχει οδηγήσει στη διατήρηση του μόνιμου πληθυσμού του νησιού για όλη τη διάρκεια του έτους (Μαυροδόντης, 2006: 36). Εξαιτίας του τουρισμού, περιορίζεται η μετανάστευση και η μαζική μετακίνηση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα ((Ηγουμενάκης κ.ά., 1999: 33). Από τα δημογραφικά στοιχεία των ελληνικών περιφερειών αποδεικνύεται έμπρακτα ότι στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, ο μόνιμος πληθυσμός διατηρείται και επιπλέον, ο αριθμός εποχιακών εργατών που καταφθάνουν στις τουριστικές περιοχές από την υπόλοιπη χώρα αυξάνεται (Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal, 2006: 50).

✓ Μόρφωση:

Τα άτομα που απασχολούνται σε θέσεις που δημιουργεί ο τουρισμός, αναπτύσσουν τα επίπεδα δεξιοτήτων τους και λαμβάνουν επιπλέον εκπαίδευση και κατάρτιση (Holden, 2008: 163), ώστε να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις του τουρισμού, ενισχύοντας ταυτόχρονα το μορφωτικό τους επίπεδο. Μαθαίνουν ξένες γλώσσες, ώστε να δημιουργήσουν αμεσότητα στην επικοινωνία και να αποκτήσουν σημαντικά εφόδια για την ανέλιξη τους (Βενετσανοπούλου, 2006, σελ. 74).

Επιπλέον, σε αρκετές περιφέρειες της Ελλάδας έχουν ιδρυθεί σχολές τουριστικών επαγγελματιών, ΙΕΚ, ΕΠΑΣ και ΤΕΙ, ώστε να αποκτήσουν οι ντόπιοι τα κατάλληλα εφόδια για τις ανάγκες του τουρισμού και να διεκδικήσουν θέσεις εργασίας, μειώνοντας έτσι τις προσλήψεις ξένου προσωπικού (Holden, 2008: 163).

✓ Βελτίωση ποιότητας ζωής

Η ανάπτυξη του τουρισμού επηρεάζει την κοινωνική ευημερία των κατοίκων και βελτιώνει την ποιότητα ζωής (Woo, Kim Uysal, 2015: 85). Συγκεκριμένα, ο τουρισμός δημιουργεί θετική επίδραση στις υλικές απολαβές, στην αίσθηση ασφάλειας και στα συναισθήματα των κατοίκων (Woo et al, 2015: 88). Λόγω της αυξημένης τουριστικής κίνησης, οι περιοχές προχωρούν σε αρκετές βελτιώσεις, από τις οποίες μπορούν να

επωφεληθούν και οι ντόπιοι κάτοικοι, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα ζωής τους (Archer, Cooper & Ruhanen, 2005: 83). Δημιουργούνται νέα συστήματα ύδρευσης και παροχής ηλεκτρισμού, συστήματα επεξεργασίας λυμάτων, αυτοκινητόδρομοι και αεροδρόμια (Bello, Carr, Lovelock, Xu, 2017: 9), αθλητικές εγκαταστάσεις και άλλες υποδομές, που αρχικά δημιουργήθηκαν για να εξυπηρετούν τουρίστες, αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και προς όφελος του τοπικού πληθυσμού (Middleton & Hawkins, 2004: 161). Βελτίωση υπάρχει και στις υποδομές που στηρίζουν τον τομέα υγείας (Zaei & Zaei, 2013: 15), όπως για παράδειγμα κέντρα υγείας, πολυιατρεία και νοσοκομεία, αλλά και στα οδικά δίκτυα με κατασκευή νέων δρόμων και πεζοδρομήσεις για τη διευκόλυνση της τουριστικής κίνησης.

Στις τουριστικές περιοχές υπάρχει πληθώρα καταστημάτων εστίασης με διαφορετική κουζίνα και έτσι οι κάτοικοι της περιοχής αποκτούν πρόσβαση σε νέα εστιατόρια και μια καλύτερη ποικιλία φαγητού και ποτού (Bello, et al, 2017: 9). Επιπλέον, ο τουρισμός φέρνει περισσότερες πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις για τους επισκέπτες, τις οποίες απολαμβάνουν και οι ντόπιοι αναβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής τους, όπως για παράδειγμα Φεστιβάλ, συναυλίες, εκθέσεις κλπ (Zaei & Zaei, 2013: 15).

Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στον κοινωνικό τομέα:

- Εποχιακός χαρακτήρας της απασχόλησης

Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα θεωρείται από πολλούς μια μη μόνιμη δραστηριότητα, αφού τις υψηλές τουριστικές περιόδους υπάρχει έντονη κινητικότητα, ενώ τους υπόλοιπους μήνες αυξάνεται το ποσοστό ανεργίας και μειώνονται τα εισοδήματα των οικογενειών (Μαυροδόντης, 2006: 33). Το πρόβλημα είναι εξίσου σημαντικό και για τους ιδιοκτήτες μικρο- μεσαίων επιχειρήσεων τουρισμού, οι οποίοι προσπαθούν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του κράτους, στις υποχρεώσεις τους (φόροι- δάνεια- λογαριασμοί- μισθοί) και να βγάλουν κέρδος (Μαυροδόντης, 2006: 34).

Η εποχικότητα δεν επηρεάζει αρνητικά μόνο το εισόδημα, επιδρά σημαντικά και στα συναισθήματα των ανθρώπων, οι οποίοι μένουν αδρανείς για αρκετό χρονικό διάστημα. Δημιουργείται λοιπόν ανασφάλεια σχετικά με την εργασία και το εισόδημα, αφού αρκετές φορές δεν παρέχεται κάποια εγγύηση που να αφορά στη συνέχιση της απασχόλησης από

τη μία σεζόν στην άλλη και επιπλέον, παρουσιάζονται προβλήματα ιατρικής ασφάλισης, αναγνώρισης της προϋπηρεσίας και παροχής επιδομάτων (CoastLearn, 2007a).

- Εργασιακή εκμετάλλευση

Η αυξημένη κίνηση τουριστών, δημιουργεί ανάγκες στις επιχειρήσεις για περισσότερο προσωπικό και για περισσότερες ώρες εργασίας. Έτσι, οι απασχολούμενοι στον τουριστικό τομέα, αναγκάζονται να δουλεύουν πολλές ώρες, πέραν του συμφωνηθέντος ωραρίου (Βενετσανοπούλου, 2006: 75).

Σε γενικές γραμμές, οι θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα κατά την υψηλή σεζόν, χαρακτηρίζονται από δύσκολες συνθήκες εργασίας, όπως πολλές ώρες εργασίας, χαμηλοί μισθοί, υπερωρίες χωρίς αμοιβή, ασταθής απασχόληση, ελλιπής κατάρτιση και εργασία χωρίς προοπτικές ανέλιξης (CoastLearn, 2007a). Συχνό είναι το φαινόμενο εργασιακής εκμετάλλευσης παιδιών και ατόμων αδύναμων ομάδων, διότι θεωρούνται φθηνό εργατικό δυναμικό (CoastLearn, 2007a).

- Εγκατάλειψη επαγγελματιών πρωτογενούς τομέα και ενδιαφέρον μόνο για τον τουρισμό

Η ευκολία στην απόκτηση χρήματος που προσφέρει ο τουρισμός, έχει συντελέσει στην εξασθένηση των αγροτικών επαγγελματιών. Εκτός από τις αρνητικές συνέπειες που έχει για την οικονομία αυτό το γεγονός, έχει και κοινωνικές προεκτάσεις. Οι νέοι διατηρούν μια αρνητική στάση απέναντι στον πρωτογενή τομέα, θεωρώντας τον υποδεέστερο, και επιθυμούν να ασχοληθούν επαγγελματικά και να επενδύσουν αποκλειστικά στον τουρισμό. Η κατάσταση αυτή απαιτεί μεγάλα οικονομικά κεφάλαια, προκαλώντας αντιπαραθέσεις στην οικογένεια (Κατσούλα, 2007: 43). Αρνητική στάση παρατηρείται επίσης, απέναντι στην εκπαίδευση (Κατσούλα, 2007: 44), με τους νέους να μην προχωρούν σε σπουδές ή να τις εγκαταλείπουν, εξαιτίας των θέσεων εργασίας που προσφέρει ο τουρισμός.

- Ναρκωτικά και Εγκληματικότητα

Ο τουρισμός, μέσα από την εισαγωγή νέων ηθικών προτύπων, καλλιεργεί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της εγκληματικότητας (Middleton & Hawkins, 2004: 161). Η παρουσία πολλών τουριστών που κουβαλούν μαζί τους αρκετά χρήματα και αντικείμενα πολυτελείας όπως κάμερες, κινητά, κοσμήματα (Κατσούλα, 2007: 48), σε συνδυασμό με

την αδυναμία των αστυνομικών και δημόσιων αρχών να καλύψουν τις πληθυσμιακές ανάγκες (Ηγουμενάκης, κ.ά., 1999: 266), συντελούν στην ανάπτυξη των κλοπών.

Κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, αναπτύσσονται και άλλες παράνομες δραστηριότητες, όπως η χρήση και εμπορία ναρκωτικών (Cooper, Fletcher, Fyall, Gilbert, & Wanhill, 2008: 228). Επιπλέον, η αυξημένη κατανάλωση αλκοόλ εντείνει την επιθετικότητα και ορισμένες φορές μπορεί να οδηγήσει σε βίαιες επιθέσεις (Μαυροδόντης, 2006: 37).

- Μετάδοση νοσημάτων

Κατά τη διάρκεια των διακοπών πολλοί τουρίστες γίνονται πιο ελαστικοί με τη σεξουαλική ηθική τους (Cooper et al., 2008: 199), γεγονός που οδηγεί στην αύξηση του ποσοστού των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων της χώρας, ιδιαίτερα στις παραθαλάσσιες τουριστικές περιοχές.

- Τροχαία ατυχήματα

Τα τροχαία ατυχήματα είναι η πιο συνηθισμένη αιτία θανάτου των ατόμων που βρίσκονται σε διακοπές (ΚΕΕΛΠΙΝΟ, 2018: 2). Η υψηλή κατανάλωση αλκοόλ, η έλλειψη αστυνόμευσης η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η έλλειψη σήμανσης και η οδήγηση σε άγνωστο περιβάλλον, αποτελούν παράγοντες που οδηγούν σε τροχαία ατυχήματα (ΚΕΕΛΠΙΝΟ, 2018: 3). Εκτός από τουρίστες, στα τροχαία ατυχήματα εμπλέκεται και ο ντόπιος πληθυσμός κατά την τουριστική περίοδο, είτε ως παράπλευρη απώλεια σε ένα ατύχημα με τουρίστα, είτε με δικιά του υπαιτιότητα, ύστερα από κατανάλωση οινοπνευματωδών και κεκτημένη ταχύτητα.

- Αλλαγές στις αξίες και στη συμπεριφορά του ντόπιου πληθυσμού

Η συχνή επαφή του ντόπιου πληθυσμού με τους τουρίστες, συντέλεια στην γνωριμία και στην κατανόηση της συμπεριφοράς τους και της νοοτροπίας τους, δημιουργώντας κοινωνικές αλλαγές στις αξίες τους. Η επιρροή από τη συμπεριφορά, τη νοοτροπία και το ήθος των ξένων τουριστών, έχει επιφέρει αλλαγές που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής του ντόπιου πληθυσμού, τις οικογενειακές σχέσεις, τις σχέσεις μεταξύ των συμπολιτών, αλλά και αλλαγές που σχετίζονται με την ηθική (Κατσούλα, 2007: 38). Συχνά, δημιουργούνται εντάσεις και ανάμεσα στα δύο φύλα, αφού ο τουρισμός και η επαφή με επισκέπτες

αντίθετου φύλου, αποτελεί μία από τις κυριότερες αιτίες κρίσης των σχέσεων και των γάμων (Τσάρτας, 1996: 287).

Οι νέοι δημιουργούν ευκολότερα σχέσεις με τους τουρίστες, υιοθετώντας αρκετές φορές τον τρόπο ζωής σε ό,τι αφορά τη διασκέδαση, το ντύσιμο και τη συμπεριφορά τους (Bello et al, 2017: 19). Έτσι, είναι περισσότερο επιρρεπείς στις αλλαγές εξαιτίας των πολιτισμικών και κοινωνικών μηνυμάτων που λαμβάνουν. Το γεγονός αυτό δημιουργεί εντάσεις στις οικογενειακές σχέσεις, διότι συνήθως οι μεγαλύτεροι διαφωνούν με τις νέες συνήθειες και τον τρόπο ζωής των νέων, που έχει δημιουργηθεί από μιμητισμό (Κατσούλα, 2007: 43) .

1.5.3 Πολιτιστικές επιδράσεις του τουρισμού

Οι θετικές πολιτιστικές επιδράσεις του τουρισμού σε μια κοινωνία αφορούν στα εξής:

✓ Προώθηση και προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς

Ο τουρισμός μπορεί να αναζωογονήσει την πολιτιστική ζωή μιας κοινωνίας, καθώς η τέχνη και οι παραδόσεις αποτελούν πόλο έλξης για ξένους επισκέπτες (Mason 2003: 43). Η ανάπτυξη του τουρισμού συμβάλλει στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι ντόπιοι συνειδητοποιούν την σπουδαιότητα ενός χώρου ή μνημείου, καθώς βλέπουν τους τουρίστες να έρχονται από πολύ μακριά για να τα θαυμάσουν. Έτσι, διεκδικούν από τις αρμόδιες υπηρεσίες την ανακαίνιση κτιρίων και χώρων πολιτιστικής σημασίας, την αναστήλωση αρχαιολογικών μνημείων (Παυλογεωργάτος & Κωνσταντογλου, 2005: 59), αλλά και τη δημιουργία μουσείων που θα εκθέτουν την πολιτισμική παράδοση του τόπου (Βενετσανοπούλου, 2006, σελ. 73).

✓ Προώθηση της διαπολιτισμική επικοινωνίας, της διεθνούς συνεργασίας και της ειρήνης

Ο τουρισμός συγκεντρώνει ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμούς, οι οποίοι μπορούν να αλληλεπιδράσουν, να δημιουργήσουν επαφές και να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς, συμπεριφορές, αξίες και παραδόσεις (Paul, 2012: 502). Ο ντόπιος πληθυσμός έρχεται σε επαφή με λαούς που έχουν διαφορετική κουλτούρα, διαφορετικά ήθη και έθιμα, συμβάλλοντας έτσι στην αποδοχή της διαφορετικότητας των λαών (Μαυροδόνητης 2006: 28) και στη στην καθιέρωση ειρηνικών σχέσεων μεταξύ αυτών (Paul, 2012: 500).

Ο τουρισμός λειτουργεί ως μέσο προώθησης της διαπολιτισμικής κατανόησης και του αμοιβαίου σεβασμού, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει τη διεθνή συνεργασία, η οποία μειώνει τους κινδύνους έντασης και συγκρούσεων (Neurane, 2013: 16). Η συχνή επαφή με τους τουρίστες, συντελεί στην εξάλειψη των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων απέναντι στον συνάνθρωπο και συχνά οδηγεί στην υιοθέτηση των θετικών στοιχείων συμπεριφοράς των αλλοδαπών, όπως για παράδειγμα περιβαλλοντική συνείδηση, φιλοξωία κ.α.

Οι αρνητικές επιδράσεις στον πολιτισμό:

- Εμπορευματοποίηση πολιτισμού

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα τοπικά προϊόντα και τα χειροτεχνήματα που προσφέρονται στους επισκέπτες, παύουν να προωθούνται ως προϊόντα πολιτισμού αλλά μετατρέπονται σε τουριστικά εμπορεύσιμα προϊόντα συχνά μόνο ως αναμνηστικό ταξιδιού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 1999: 73) Υπάρχει, επομένως, οικονομική εκμετάλλευση και φαινόμενα κερδοσκοπίας σε βάρος των τουριστών (Βενετσανοπούλου, 2006: 74). Ωστόσο, η εμπορευματοποίηση μπορεί να οδηγήσει στην εκμετάλλευση των πολιτιστικών παραδόσεων και των κατοίκων της περιοχής από ξένους επιχειρηματίες, που θα επενδύσουν στην περιοχή (Bello et al, 2017: 5).

- Αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας- ηθών και εθίμων

Σύμφωνα με τον Reisinger (2009: 21), η παγκοσμιοποίηση, που προκαλείται από τον τουρισμό, ευθύνεται για την καταστροφή της κοινωνικοπολιτιστικής ταυτότητας, των αξιών και των παραδόσεων των τοπικών κοινωνιών. Οι ντόπιοι κάτοικοι, λόγω της μεγάλης επισκεψιμότητας από ξένους τουρίστες, τείνουν να προσαρμόζονται προς τον τρόπο ζωής αυτών και συνεπώς, να διαμορφώνουν νέα κουλτούρα και να αφομοιώνουν νέα πολιτισμικά πρότυπα και παραδόσεις (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 218). Έτσι, εξαφανίζονται πολιτιστικά στοιχεία και παραδόσεις που υπήρχαν για αιώνες και έδιναν ταυτότητα σε μία περιοχή (Βαρβαρέσος, 2000: 225).

Στις τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές, οι κάτοικοι παρουσιάζουν στοιχεία απομάκρυνσης και αποξένωσης από τα πολιτιστικά και εκκλησιαστικά ήθη και έθιμα. Πολλές πολιτισμικές ή θρησκευτικές εκδηλώσεις, συμπίπτουν χρονικά με την τουριστική περίοδο, με αποτέλεσμα οι μόνιμοι κάτοικοι να μην συμμετέχουν σε αυτά γιατί δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τις δουλειές τους (Τσάρτας, 1996: 313).

- Αλλοίωση γλώσσας και τοπικής διαλέκτου

Η πολυγλωσσία που εμφανίζεται στις τουριστικές περιοχές οδηγεί αναπόφευκτα στην αλλοίωση της γλώσσας της τοπικής κοινωνίας. Η τοπική διάλεκτος, που αποτελεί παράδοση αιώνων, τείνει να εξαφανίζεται, καθώς πραγματοποιούνται προσμειξίσεις με ξένες γλώσσες. (Τσάρτας, 1996: 313). Σταδιακά διαμορφώνει ένας νέος κώδικας επικοινωνίας που περιέχει γλωσσικά στοιχεία από τις χώρες των τουριστών (Ηγουμενάκης, κ.α., 1999: 300).

1.5.4 Περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού

Η οικονομική συμβολή του τουρισμού διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι κάτοικοι και οι τοπικές αρχές ευαισθητοποιούνται σε ζητήματα που αφορούν στο περιβάλλον και έτσι, πραγματοποιούν δράσεις και συνεργάζονται ώστε να διατηρήσουν τη βιωσιμότητά του και συνεπώς, να μπορούν να παράγουν οικονομικά οφέλη (Neurane, 2013: 14). Για τη δημιουργία μιας αισθητικής εικόνας στις τουριστικές περιοχές, αναπτύσσονται δραστηριότητες, όπως η δημιουργία πάρκων και η φύτευση πρασίνου και λουλουδιών, που αναμφισβήτητα οδηγούν στην καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης (Sharpley & Telfer 2008, 186-189).

Επειδή ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που απαιτεί πολλούς φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, στις περισσότερες περιπτώσεις έχει αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον των περιοχών υποδοχής (Παυλογεωργάτος & Κωνσταντογλου, 2005: 59).

- Αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος

Η ανάπτυξη του τουρισμού απαιτεί υποδομές, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγούν σε υποβάθμιση και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος (Paul, 2012: 504). Μεγάλες εκτάσεις πρασίνου καταστρέφονται προκειμένου να ανοικοδομηθούν τουριστικές μονάδες, σε πλαγιές βουνών ή κοντά στη θάλασσα. Η μείωση της βλάστησης, ειδικότερα σε πλαγιές, προκαλεί μείωση της σταθερότητας του χώματος, καθιστώντας ευκολότερη την μετάπτωση εδάφους και τις κατολισθήσεις (Holden, 2008: 283).

- Μόλυνση

Αναμφισβήτητα, ο τουρισμός έχει μερίδιο ευθύνης στη μόλυνση του περιβάλλοντος (Holden, 2008: 280). Ο συνωστισμός επισκεπτών στις παραλίες, σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική ασυνειδησία, οδηγούν σε ρύπανση και σε μεγάλη συγκέντρωση απορριμμάτων. Τα πλαστικά απορρίμματα αποτελούν σοβαρή απειλή για το θαλάσσιο περιβάλλον, διότι διασπώνται συνεχώς σε μικρότερα κομμάτια, τα οποία καταναλώνονται ως τροφή από τα ψάρια, με αποτέλεσμα να σκοτώνονται (Marlisco, 2014: 5).

Στην Ελλάδα, κατά την επτάμηνη τουριστική περίοδο, η μέση παραγωγή αποβλήτων ανά διανυκτέρευση για κάθε άτομο, κυμαίνεται από 1,7 έως 2,5 κιλά, ενώ αθροιστικά ο ξενοδοχειακός κλάδος, η κρουαζιέρα και η εστίαση στην Ελλάδα, παράγουν μεταξύ 600.000- 650.000 τόνους αποβλήτων το χρόνο (ΣΕΤΕ, 2018: 1). Η έλλειψη βιολογικών καθαρισμών οδηγεί στην ανεξέλεγκτη ρίψη λυμάτων στη θάλασσα, τόσο από τις ξενοδοχειακές μονάδες, όσο και από τα σκάφη και τα κρουαζιερόπλοια. Συνέπεια της ρίψης λυμάτων στο νερό, είναι ο εμπλουτισμός του με στοιχεία που ευνοούν την ανάπτυξη φυκιών, τα οποία μπορούν να προκαλέσουν ασφυξία στους ζωντανούς οργανισμούς (Holden, 2008: 280). Επιπλέον, η μόλυνση του νερού από περιτώματα, προκαλεί στους ανθρώπους ασθένειες όπως στομαχικές και γαστρεντερικές διαταραχές ή ακόμα και τύφο (Holden, 2008: 286).

Ο τουρισμός συμβάλει στην κυκλοφοριακή συμφόρηση (Mason, 2003: 55), γεγονός που εκτός από προβλήματα στις μετακινήσεις, οδηγεί στη ρύπανση του αέρα μέσω των εκπομπών καυσαερίων και διοξειδίου του άνθρακα από τα οχήματα. Επίσης, η χρήση χημικών ουσιών που χρησιμοποιούνται σε μεγάλες ποσότητες για τον καθαρισμό χώρων, επιβαρύνουν σημαντικά το περιβάλλον (Middleton & Hawkins, 2004: 160).

- Ηχορύπανση

Στις τουριστικές περιοχές, παρατηρείται αυξημένος θόρυβος που προκαλείται από τη δυνατή μουσική, την πολυκοσμία και τις φωνές στα κέντρα διασκέδασης, από οχλαγωγία σε δημόσιους χώρους, καθώς και από την αυξημένη κίνηση των αυτοκινήτων (Holden, 2008: 291).

- Υπερβολική σπατάλη ενέργειας και νερού

Η τουριστική δραστηριότητα δημιουργεί υπερβολική σπατάλη ενέργειας και φυσικών πόρων (Παυλογεωργάτος & Κωνσταντογλου, 2005: 59). Για τις καθημερινές ανάγκες χρησιμοποιούνται μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως π.χ πετρέλαιο, φυσικό αέριο και άνθρακας για τη θέρμανση και το φωτισμό (Middleton & Hawkins, 2004: 355).

Ο τουρισμός ευθύνεται για την κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων νερού, συγκριτικά με τις ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού (Holden, 2008: 285). Τα ντους των ξενοδοχείων, τα πλυντήρια κλινοσκεπασμάτων, οι κουζίνες, οι πισίνες, το πότισμα εξωτερικών φυτών και γκαζόν και άλλες δραστηριότητες, οδηγούν στην υπερκατανάλωση νερού. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η εμφάνιση του φαινομένου της λειψυδρίας (Holden, 2008: 286). Οι ντόπιοι σε λίγα χρόνια θα δυσκολεύονται να αρδεύσουν τα χωράφια τους και έτσι θα δημιουργηθεί πρόβλημα στον αγροτικό κλάδο.

Κεφάλαιο 2: Ο Τουρισμός της Λευκάδας

2.1 Το νησί της Λευκάδας

Η Λευκάδα βρίσκεται στη δυτική Ελλάδα, ανάμεσα από την Κέρκυρα και την Κεφαλονιά. Ως προς το μέγεθος, κατέχει την 4^η θέση ανάμεσα στα νησιά του Ιονίου με έκταση 356 km² και μήκος ακτών 117 km (Λευκάδα, Wikipedia, 2 Φεβρουαρίου 2019). Ο πληθυσμός του νησιού, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, είναι 23.000 κάτοικοι. Το όνομά της προήλθε απ' το ακρωτήριο Λευκάτα, το οποίο βρίσκεται στο νότιο άκρο του νησιού (Λευκάδα, Wikipedia, 2 Φεβρουαρίου 2019).

Η Λευκάδα έχει μεσογειακό κλίμα, με ήπιο χειμώνα και ζεστό καλοκαίρι που συνοδεύεται από δροσερούς ανέμους. Εκτός από τις μαγευτικές παραλίες, διαθέτει πολλά τοπία με φυσική ομορφιά, όπως σπηλιές, καταρράκτες, αλυκές, ελαιώνες, λιμνοθάλασσες κ.α. Η Λιμνοθάλασσα, που βρίσκεται στην πόλη της Λευκάδας, αποτελεί μεταναστευτικό σταθμό πουλιών και έχει ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000 ως προστατευόμενη περιοχή με ιδιαίτερη οικολογική σημασία (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 28 Δεκεμβρίου 2018).

Το 1864 η Λευκάδα μαζί με τα υπόλοιπα Επτάνησα, παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Το 1963, ο Αριστοτέλης Ωνάσης αγόρασε το Σκορπιό και από τότε η Λευκάδα απέκτησε παγκόσμια φήμη, ενώ κατά καιρούς φιλοξένησε πλήθος διασήμων προσωπικοτήτων (Λευκάδα, Wikipedia, 2 Φεβρουαρίου 2019). Αποτελεί την πατρίδα πολλών καταξιωμένων ποιητών, όπως του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη και του Άγγελου Σικελιανού (Λευκάδα, Wikipedia, 2 Φεβρουαρίου 2019), οι οποίοι μέσα από τα έργα τους έχουν ενισχύσει την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού.

Απασχόληση και οικονομία

Κατά τους παλαιότερους χρόνους, κύρια ενασχόληση από την οποία οι Λευκαδίτες εξασφάλιζαν την επιβίωση τους ήταν η γεωργία. Κερδοφόρες εργασίες ήταν η καλλιέργεια της ελιάς και η αμπελουργία (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 29 Δεκεμβρίου 2018). Τη σύγχρονη εποχή, στον πρωτογενή τομέα απασχολείται μόλις το 9,8% του πληθυσμού, στον δευτερογενή το 18,4% και στον τριτογενή το 71,8% (Σέρβος, 2017: 3).

Ο τουρισμός αποτελεί κύριο τομέα ανάπτυξης της Λευκάδας (Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2018: 22), με το 16,6% του πληθυσμού να απασχολείται στα καταλύματα και στην εστίαση (Σέρβος, 2017: 3). Η τοπική οικονομία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τουριστική κίνηση, η οποία παρουσιάζει θετικά στοιχεία κατά τα τελευταία έτη. Τα έσοδα που αποκομίζουν οι τουριστικές επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι κατά την καλοκαιρινή σεζόν, συνεισφέρουν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Το συνολικό ΑΕΠ της Λευκάδας ανέρχεται στο ποσό των 288 εκατομμυρίων ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί σε ποσοστό 9,2% του συνολικού ΑΕΠ της περιφέρειας Ιονίων Νήσων και στο 0,1% του συνολικού ΑΕΠ της Ελλάδας (ΕΛΣΤΑΤ, 2016a)⁴. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανέρχεται σε 12.041€, και είναι από τα χαμηλότερα στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων και αρκετά χαμηλότερο από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του συνόλου της Ελλάδας που ανέρχεται σε 16.378 €. (ΕΛΣΤΑΤ, 2016b). Ο αγροτικός τομέας συμμετέχει μόλις στο 6,5% του Συνολικού ΑΕΠ του νομού (Τα νέα της Λευκάδας, 2018, 1 Ιουνίου).

Πρόσβαση

Η πρόσβαση των επισκεπτών στο νησί μπορεί να πραγματοποιηθεί με τους ακόλουθους τρόπους:

- ✓ Οδικώς (Lefkasa Slow Guide, 4 Φεβρουαρίου 2019c): Η Λευκάδα είναι το μοναδικό ελληνικό νησί που έχει κάποια πρόσβαση με αυτοκίνητο, μέσω μιας πλωτής γέφυρας που ενώνει την Λευκάδα με την Αιτωλοακαρνανία. Η γέφυρα είναι ανοιχτή και διευκολύνει την πρόσβαση επί εικοσιτετραώρου βάσεως.
- ✓ Αεροπορικώς (Lefkasa Slow Guide, 4 Φεβρουαρίου 2019a): Η Λευκάδα για αεροπορικές αφίξεις εξυπηρετείται από το αεροδρόμιο του Ακτίου, που βρίσκεται 17 χιλιόμετρα μακριά. Την θερινή περίοδο πραγματοποιούνται καθημερινές πτήσεις από και προς πολλές ευρωπαϊκές πόλεις. Η μετάβαση από το αεροδρόμιο Ακτίου στο νησί της Λευκάδας γίνεται είτε μέσω συγκοινωνίας ΚΤΕΛ, είτε μέσω ταξί ή μέσω ενοικίασης αυτοκινήτου από τουριστικά πρακτορεία.

---

⁴ Τα στοιχεία προκύπτουν από την τελευταία διαθέσιμη έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ και αφορούν το έτος 2016, ενημερώθηκαν όμως από την ΕΛΣΤΑΤ στις 18/1/2019.

- ✓ Θαλάσσια πρόσβαση (Lefkasa Slow Guide, 2019b): Τα λιμάνια που εξυπηρετούν τους επισκέπτες είναι της Ηγουμενίτσας σε απόσταση 95 χλμ. και το λιμάνι της Πάτρας σε απόσταση 176 χλμ. Ωστόσο, τα λιμάνια του Νυδριού και της Βασιλικής έχουν ακτοπλοϊκή γραμμή από και προς την Κεφαλονιά. Τα ιδιωτικά σκάφη και ιστιοπλοϊκά μπορούν να εισέλθουν στο νησί τις ώρες που η πλωτή γέφυρα σηκώνεται και να κατευθυνθούν προς την οργανωμένη μαρίνα που θα φιλοξενήσει το σκάφη.

2.2 Συγκριτικά πλεονεκτήματα της Λευκάδας

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα της Λευκάδας, που την κάνει ανταγωνιστική έναντι των υπολοίπων νησιών, είναι η οδική πρόσβαση που προσφέρει η πλωτή γέφυρα, γεγονός που έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την επιλογή των τουριστών για τον τόπο διακοπών τους. Αποτελεί πλεονέκτημα διότι οι τουρίστες δεν σπαταλούν χρόνο από το ταξίδι τους για να επιβιβαστούν σε πλοίο, οπότε δεν έχουν καθυστερήσεις και δεν ταλαιπωρούνται όσο στα υπόλοιπα νησιά. Επιπλέον, υπάρχει οικονομικό όφελος γιατί η μετάβαση μέσω της γέφυρας είναι εντελώς δωρεάν, οπότε οι επισκέπτες δεν ξοδεύουν χρήματα σε διόδια και ακτοπλοϊκά εισιτήρια.

Την πρόσβαση στο νησί οδικώς, έχουν διευκολύνει η κατασκευή της υποθαλάσσιας σήραγγας του Ακτίου- Πρέβεζας, άλλα και η γέφυρα Ρίου- Αντιρρίου. Έτσι, οι τουρίστες δεν χρειάζεται να μετακινηθούν με πλοίο σε κανένα σημείο της διαδρομής μέχρι να φτάσουν στη Λευκάδα. Τα οδικά δίκτυα της Εγνατίας οδού εξυπηρετούν τις οδικές μετακινήσεις από τη Μακεδονία, ενώ το νέο οδικό δίκτυο της Ιόνιας Οδού εξυπηρετεί τους επισκέπτες από την Αθήνα και τη Δυτική Ελλάδα (Lefkasa Slow Guide, 4 Φεβρουαρίου 2019c).

Ένα ακόμη πλεονέκτημα της Λευκάδας, είναι ότι συνδυάζει αρμονικά το στοιχείο του νερού, με «παρθένο» ορεινό όγκο (Πρώτο Θέμα, 2018, 31 Μαΐου). Στο νησί μπορεί κάποιος να συνδυάσει επισκέψεις στη θάλασσα, αλλά και σε πράσινα τοπία, με έντονη βλάστηση, π.χ δάση, ελαιώνες. Επιπλέον, η Λευκάδα διαθέτει πλούσια παράδοση και πολιτισμό, καθώς και εξαιρετική γαστρονομία. Αποτελεί έναν ασφαλή και οικονομικό προορισμό για τους επισκέπτες, διότι δεν έχει πληγεί από το μεταναστευτικό πρόβλημα (Πρώτο Θέμα, 2018, 31 Μαΐου).

2.3 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό στη Λευκάδα

2.3.1 Αφίξεις

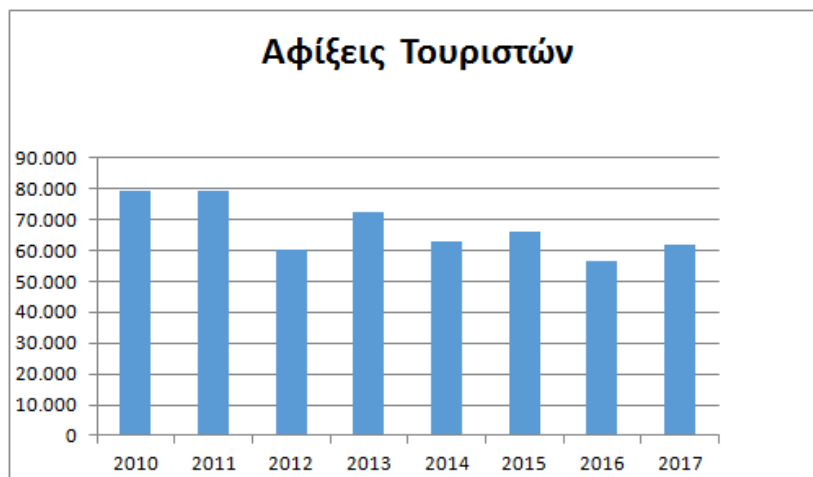
Η Λευκάδα εμφανίζει εποχικό τουρισμό, με το 84% των αφίξεων να παρουσιάζεται κατά το διάστημα Μαΐου – Σεπτεμβρίου (ΣΕΤΕ, 2015a: 133). Οι τουρίστες που προτιμούν τη Λευκάδα, συνήθως προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία, την Ιταλία και την Ολλανδία (ΣΕΤΕ, 2015a: 134). Στον παρακάτω πίνακα 2.1, παρουσιάζονται τα στοιχεία που αφορούν στις αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών, στις διανυκτερεύσεις και στην πληρότητα των τουριστικών καταλυμάτων για τα έτη 2010-2017:

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΕΥΚΑΔΑΣ								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αφίξεις αλλοδαπών	17.980	19.168	22.017	28.593	23.624	28.682	29.403	38.823
Αφίξεις ημεδαπών	61.528	60.149	38.117	43.846	39.176	37.306	27.280	22.947
ΣΥΝΟΛΟ	79.508	79.317	60.134	72.439	62.800	65.988	56.683	61.770
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	107.234	119.707	144.039	182.798	155.071	176.110	187.711	244.952
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	172.754	174.864	107.892	118.457	103.289	102.107	85.410	75.363
Ποσοστό πληρότητας κλινών	42,6%	40,7%	34,1%	39,9%	34,1%	34,2%	32,6%	37,0%
Ποσοστό συνολικών διαθέσιμων κλινών	64,8%	68,6%	69,6%	70,5%	71,1%	73,4%	74,6%	75,4%

Πίνακας 2.1: Στοιχεία αφίξεων, διανυκτερεύσεων και ποσοστό πληρότητας σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 2010-2017

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2017). *Ξενοδοχεία, κάμπινγκ και ενοικιαζόμενα καταλύματα./ Αφίξεις*. Ανακτήθηκε στις 11/1/2019 από <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2017> και ΣΕΤΕ (5 Φεβρουαρίου 2019). Στατιστικά Στοιχεία Περιφερειών. Ανακτήθηκε από <http://www.insete.gr/el-gr/Dashboard/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%A3%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1>

Στο διάγραμμα 2.1 παρουσιάζεται η πορεία των αφίξεων των τουριστών στη Λευκάδα για τα έτη 2010- 2017, με βάση τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα 2.1:

Διάγραμμα 2.1 Αφίξεις τουριστών στη Λευκάδα (2010-2017)

- ➔ Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 2.1, οι συνολικές αφίξεις των τουριστών στη Λευκάδα τα έτη 2010-2017, παρουσιάζουν αρκετές διακυμάνσεις. Οι υψηλότερες τιμές εμφανίστηκαν τις περιόδους 2010- 2011, ενώ τα έτη 2012 και 2016 παρουσιάζεται μείωση των αφίξεων.
- ➔ Το 2017 παρουσιάζει μια μικρή αύξηση κατά 8% σε σχέση με το έτος 2016.
- ➔ Η οικονομική κρίση της Ελλάδας φαίνεται να έχει επηρεάσει μόνο τον εγχώριο τουρισμό της Λευκάδας, που κατά το 2012 παρουσιάζει πτώση κατά 37%, ενώ την αντίστοιχη περίοδο το ποσοστό των αλλοδαπών τουριστών στο νησί αυξάνεται κατά 15%.
- ➔ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο εισερχόμενος τουρισμός (αφίξεις αλλοδαπών), αυξάνεται με την πάροδο των ετών, ενώ ο αριθμός των ημεδαπών τουριστών που επισκέπτονται τη Λευκάδα μειώνεται.

2.3.2 Επενδύσεις

Στη Λευκάδα, τόσο οι μόνιμοι κάτοικοι, όσο και ξένοι, πραγματοποιούν κατά καιρούς επενδύσεις σε τουριστικές επιχειρήσεις μέσω ευρωπαϊκών επενδυτικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων. Ωστόσο, ορισμένες φορές πραγματοποιούνται και μεγαλύτερης κλίμακας επενδύσεις. Το τελευταίο διάστημα, εγκρίθηκε το επενδυτικό σχέδιο ανάπτυξης τουριστικών υποδομών Vip Club, για το νησί του Σκορπιού (GoLefkas, 2017, 25 Νοεμβρίου). Οι νέες υποδομές αναμένεται να χρησιμοποιηθούν για τη φιλοξενία ατόμων υψηλού εισοδήματος. Η νέα επένδυση θα ενισχύσει την παγκόσμια φήμη που έχει αποκτήσει ο Σκορπιός, λόγω του Αριστοτέλη Ωνάση, ενώ ταυτόχρονα θα ενισχύσει και την φήμη ολόκληρης της Λευκάδας. Έτσι, θα αυξηθεί η τουριστική κίνηση σε όλες τις περιοχές του νησιού.

Ένα ακόμη επενδυτικό έργο που πρόκειται να πραγματοποιηθεί το επόμενο χρονικό διάστημα και θα συντελέσει στην ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, είναι η «Μαρίνα Βλυχού Λευκάδας». Το σημαντικό έργο θα οδηγήσει σε πολλαπλασιαστικά οφέλη για την τοπική κοινότητα και θα συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη του νησιού, καθώς θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και θα αναβαθμίσει το κύρος της περιοχής (<https://banks.com.gr>, 2018, Νοέμβριος 16).

2.3.3 Τουριστικές υποδομές

Η Λευκάδα τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει πληθώρα τουριστικών υποδομών, προκειμένου να ικανοποιήσει στον μεγαλύτερο βαθμό τις τουριστικές ανάγκες που παρουσιάζονται. Παρακάτω παρουσιάζεται η δυναμικότητα των υποδομών των σημαντικότερων κλάδων του τουρισμού, δηλαδή του ξενοδοχειακού κλάδου, της μαζικής εστίασης και του εμπορικού κλάδου. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι υποδομές των θαλάσσιων ακτών.

- Ξενοδοχειακός κλάδος

Τα περισσότερα καταλύματα της Λευκάδας, ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια, βρίσκονται στο ανατολικό τμήμα του νησιού, στο οδικό δίκτυο Λευκάδας- Νυδριού. Μεγάλη συγκέντρωση καταλυμάτων υπάρχει και στην περιοχή της Βασιλικής (ΣΕΤΕ,

2015a: 128). Στον πίνακα 2.2 παρουσιάζεται η δυναμικότητα των ξενοδοχείων, των δωματίων και των κλινών ανά κατηγορία αστερών:

	Αστέρια					Σύνολο
	5*	4*	3*	2*	1*	
Μονάδες	1	9	25	61	4	100
Δωμάτια	102	410	733	1.555	83	2.883
Κλίνες	204	860	1.439	2.999	158	5.660

Πίνακας 2. 2 Ξενοδοχειακό Δυναμικό Λευκάδας

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (2 Φεβρουαρίου 2019). Ξενοδοχειακό δυναμικό. Ανακτήθηκε από http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/library/DocLib/02_Hotels_2018_Regional.pdf

Η Λευκάδα, σύμφωνα με τον πίνακα 2.2, διαθέτει 100 ξενοδοχεία που μπορούν να φιλοξενήσουν 5.660 επισκέπτες. Ωστόσο, φαίνεται να υστερεί σε αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας 1-5 αστεριών, συγκριτικά με τα υπόλοιπα μεγάλα νησιά του Ιονίου. Κατέχει ποσοστό μόλις 10,3% στο σύνολο των 965 ξενοδοχειακών μονάδων ολόκληρης της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων. Διαθέτει όμως μεγάλο αριθμό ενοικιαζόμενων δωματίων, αλλά και αρκετά τουριστικά κάμπινγκ για τους λάτρεις της κατασκήνωσης.

Από το 2000-2018, έχει παρατηρηθεί 200% συνολική αύξηση στα ξενοδοχεία 3, 4 και 5 αστερών, γεγονός που προδίδει την τάση που επικρατεί για αναβάθμιση της ποιότητας των μονάδων και των προσφερόμενων υπηρεσιών (Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2018: 14). Παρά την αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων, τα περισσότερα ξενοδοχεία του νησιού, με ποσοστό 60,4%, είναι κατηγορίας 2 αστερών (Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2018: 15).

Ο ξενοδοχειακός κλάδος απασχολεί επαγγελματικά μεγάλο μερίδιο του πληθυσμού της Λευκάδας, παρουσιάζοντας τα τελευταία χρόνια αύξηση κατά 15,5% σε σχέση με τα προηγούμενα έτη (Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2018: 9).

Η δυναμικότητα ενοικιαζομένων δωματίων και καταλυμάτων τύπου κάμπινγκ παρουσιάζεται στον πίνακα 2.3:

	Δυναμικότητα						
	Κατηγορία- Κλειδιά Εν. Δωματίων					Τουριστικά κάμπινγκ	
	4K	3K	2K	1K	Σύνολο	Μονάδες	Θέσεις
Μονάδες	17	177	366	138	698	8	404
Δωμάτια	138	1.267	1.997	687	4.089		
Κλίνες	356	3.303	4.606	1.515	9.780		

Πίνακας 2.3 Δυναμικό ενοικιαζόμενων δωματίων και τουριστικών κάμπινγκ στη Περιφέρεια Λευκάδας

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (2017). *Ξενοδοχεία, κάμπινγκ και ενοικιαζόμενα καταλύματα./ Αφίξεις*. Ανακτήθηκε στις 11/1/2019 από <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2017> και ΣΕΤΕ (5 Φεβρουαρίου 2019). Στατιστικά Στοιχεία Περιφερειών. Ανακτήθηκε από <http://www.insete.gr/el-gr/Dashboard/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%A3%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1>

- Κλάδος μαζικής εστίασης

Αρκετές είναι και οι υποδομές που έχει αναπτύξει η Λευκάδα για τον κλάδο της μαζικής εστίασης, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και εισόδημα για τον ντόπιο πληθυσμό. Συγκεκριμένα, οι υποδομές αφορούν σε:

A) Εστιατόρια: Σύμφωνα με τα στοιχεία της πλατφόρμας tripadvisor, στο νησί λειτουργούν περίπου 332 εστιατόρια με ελληνική και διεθνή κουζίνα, ψητοπωλεία, πιτσαρίες και fast food (Tripadvisor, 2 Φεβρουαρίου 2019).

B) Καταστήματα διασκέδασης: Διαθέτει περισσότερα από 180 καταστήματα cafe, bar και club (Lefkasa Slow Guide, 2 Φεβρουαρίου 2019).

- Εμπορικός κλάδος

Ο εμπορικός κλάδος της Λευκάδας στηρίζει κατά κανόνα τη βιωσιμότητα του στην τουριστική κίνηση. Τους καλοκαιρινούς μήνες τα εμπορικά καταστήματα αυξάνουν τις πωλήσεις τους και δημιουργούν εισόδημα που θα επαρκέσει για την επιβίωση τους όλο τον χρόνο. Αρκετά καταστήματα πωλούν τοπικά προϊόντα, χειροτεχνήματα και αναμνηστικά, μέσω των οποίων διαφυλάσσεται και διαδίδεται η πολιτισμική παράδοση του νησιού. Αναλυτικότερα:

Είδος καταστημάτων	Αριθμός
Αγοράς τροφίμων- ποτών- αναλώσιμων	293
Ειδών ένδυσης και υπόδησης	85
Τουριστικά- είδη δώρων	146
Περιποίησης	66
Παιδικά (ένδυση- παιχνίδια- παιδότοποι)	26
Ταξιδιωτικά πρακτορεία (ενοικιάσεις, διοργάνωση ταξιδιών, κρουαζιέρες)	23
Χώροι τέχνης (σινεμά, βιβλιοθήκες, κ.α)	30
Ναυτιλιακά είδη (εξοπλισμός- ενοικιάσεις σκαφών, φύλαξη, συντήρηση)	40
Αθλητικών δραστηριοτήτων(εξοπλισμός, είδη αλιείας, θαλάσσια σπόρ)	44
ΣΥΝΟΛΟ	753

Πίνακας 2.4 Καταστήματα εμπορικού κλάδου Λευκάδας

Πηγή: Lefkasa Slow Guide (2 Φεβρουαρίου 2019). Δραστηριότητες στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/business/activities/entertainment/>

- ❖ Τουριστικές υποδομές ακτών

Μαρίνα Λευκάδας (Aroma Lefkadas, 2017, 21 Σεπτεμβρίου; Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 30 Δεκεμβρίου 2018): Αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες τουριστικές εγκαταστάσεις του Ιονίου. Είναι ένας χώρος που αξιοποιείται για τη φιλοξενία σκαφών. Ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2002 και είναι από τις πιο σύγχρονες της Μεσογείου. Η μαρίνα διαθέτει 620 θέσεις σκαφών μέγιστου μήκους 45 μέτρων και 3.6 μέτρα βάθους. Ο χώρος περιλαμβάνει πολλές εγκαταστάσεις, όπως γραφείο εξυπηρέτησης πελατών,

γραφεία ενοικιάσεων σκαφών αναψυχής, ιατρείο, Λιμενική Αστυνομία, καφετέριες, Πρατήριο Ανεφοδιασμού Καυσίμων, ξενοδοχείο, συνεδριακό κέντρο, καθαριστήριο, τουαλέτες και ντους κ.λπ. Επιπλέον, μέσα στη μαρίνα παρέχονται υπηρεσίες επισκευής και συντήρησης σκαφών.

Η μαρίνα έχει δημιουργήσει πολλές θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας, είτε μόνιμες για την υποστήριξη της κύριας λειτουργία της, είτε προσωρινές που αφορούν στη στελέχωση των άλλων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται εντός της μαρίνας, όπως τεχνικοί, μηχανικοί, δύτες, προσωπικό εξυπηρέτησης εστίασης, παντοπωλείου κ.α. Η ύπαρξη της μαρίνας έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη για την ανάπτυξη του νησιού, καθώς εκτός από τις θέσεις απασχόλησης που προσφέρει, στηρίζει ένα μεγάλο αριθμό μικρομεσαίων επιχειρήσεων που σχετίζεται με τον θαλάσσιο τουρισμό και την αναψυχή. Δημιουργεί μεγάλα έσοδα για ολόκληρο το νησί της Λευκάδας, ενώ ο Δήμος Λευκάδας αποκομίζει κέρδη ύψους 1,5 εκατ. ευρώ από την ετήσια ενοικίαση.

Η μαρίνα αναβαθμίζει το τουριστικό προϊόν της περιφέρειας και συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην διαφήμιση του νησιού σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι υπεύθυνοι της παροχής υπηρεσιών και των εγκαταστάσεων ακολουθούν πιστά την κείμενη νομοθεσία σχετικά με την περιβαλλοντική ρύπανση, εκπαιδεύοντας τακτικά το προσωπικό. Τέλος, η μαρίνα Λευκάδας υποστηρίζει και χρηματοδοτεί πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις του νησιού προκειμένου να προωθήσει τις πολιτιστικές παραδόσεις και την ταυτότητα του νησιού.

Μαρίνα Μεγανησίου «Οδυσσέας» (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019): Βρίσκεται στην είσοδο του λιμανιού στο Βαθύ Μεγανησίου. Ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2010 και μπορεί να φιλοξενήσει 72 σκάφη. Στις εγκαταστάσεις προσφέρονται παροχές επισκευών και συντήρησης, πρατήριο καυσίμων, καταστήματα εστίασης, παντοπωλεία κ.α. Η μαρίνα έχει βοηθήσει στην αύξηση των εσόδων της τοπικής κοινότητας Μεγανησίου και επιπλέον έχει δημιουργήσει αρκετές θέσεις εργασίας.

Λιμάνι Νυδριού (My Lefkada, 2017, 25 Αυγούστου): Είναι ένα πολυσύχναστο λιμάνι, το οποίο χρησιμεύει για τον ελλιμενισμό των ferry-boat των γραμμών Νυδρί- Μεγανήσι και Νυδρί- Ιθάκη- Κεφαλονιά. Στο λιμάνι βρίσκονται αγκυροβολημένα τα караβάκια που προσφέρουν ημερήσιες κρουαζιέρες στα γύρω νησιά και στις παραλίες της Λευκάδας, καθώς και άλλα ιδιωτικά σκάφη. Κατά μήκος του λιμανιού βρίσκονται καταστήματα εστίασης, φαρμακεία και παντοπωλεία. Ένα μεγάλο πλήθος κατοίκων της περιοχής

διαθέτουν επιχειρήσεις ή εργάζονται στον χώρο του λιμανιού. Η τουριστική κίνηση που υπάρχει έχει δώσει οικονομική ανάσα στην τοπική κοινωνία.

Στο χώρο του λιμανιού υπάρχει το άγαλμα του Αριστοτέλη Ωνάση και ένα μνημείο Ηρώων, όπου πραγματοποιούνται αρκετά πολιτιστικά μουσικοχορευτικά δρώμενα, με θέα το νησί Μαδουρή του ποιητή Βαλαωρίτη. Έτσι, οι τουρίστες που επισκέπτονται το λιμάνι γνωρίζουν στοιχεία της πολιτισμικής κληρονομιάς του νησιού. Από την πλευρά τους οι ντόπιοι κάτοικοι έχουν αποκτήσει περιβαλλοντικές ευαισθησίες και προσπαθούν να διατηρήσουν καθαρό τον χώρο του λιμανιού. Σε αυτό έχει συμβάλει η τοποθέτηση υπόγειων κάδων, που οδήγησε σε εμφανή μείωση του όγκου των σκουπιδιών. Επιπλέον, με συμμετοχή ακόμη και των μικρών μαθητών, πραγματοποιούνται δράσεις καλλωπισμού του λιμανιού, όπως δένδροφυτεύσεις, παρτέρια λουλουδιών και ξύλινα παγκάκια για την αναψυχή των τουριστών.

Λιμάνι Βασιλικής (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019): Το λιμάνι της Βασιλικής εξυπηρετεί την μετάβαση επιβατών από τη Λευκάδα στην Κεφαλονιά μέσω ferry-boat. Στο λιμάνι βρίσκονται επίσης και караβάκια που προσφέρουν ημερήσιες κρουαζιέρες, καθώς και σκάφη ιδιωτικής χρήσης. Η περιοχή του λιμανιού διαθέτει εστιατόρια, καφετέριες, ιατρείο κ.α. Στο λιμάνι της Βασιλικής οφείλονται πολλά από τα έσοδα, που προκύπτουν από τις δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες, οι οποίοι επιβιβάζονται στα πλοία.

Λιμάνι Βλυχού (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019): Βρίσκεται μέσα σε έναν κολπίσκο και το 2007, εντάχθηκε στο πρόγραμμα «Προστασία των υγρότοπων των νησιών της Ελλάδας» της WWF. Διαθέτει πλωτή αποβάθρα και θέσεις ελλιμενισμού σκαφών. Η ευρύτερη περιοχή διαθέτει αρκετά καταστήματα εστίασης, ενοικιαζόμενα δωμάτια και παντοπωλεία. Στο λιμάνι πρόκειται να εγκατασταθεί τα επόμενα χρόνια μια νέα επένδυση μαρίνας για φιλοξενία σκαφών.

Λιμάνι Λυγιάς (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019): Διαθέτει δυνατότητα ελλιμενισμού μικρών σκαφών και ψαροκάικων. Κατά μήκος του λιμανιού υπάρχουν ψαροταβέρνες, καφετέριες και φαρμακεία.

Λιμάνι Νικιάνας (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019): Βρίσκεται κοντά στον οικισμό και διαθέτει δυνατότητα ελλιμενισμού σκαφών και καϊκιών. Στην περιοχή υπάρχουν εστιατόρια, καφέ και παντοπωλεία.

2.4 Είδη τουρισμού

2.4.1 Μαζικός Τουρισμός «Ήλιος και θάλασσα»

Το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών που επιλέγουν τη Λευκάδα, επιθυμούν το πακέτο διακοπών που προσφέρει «Ήλιο και θάλασσα». Το μεσογειακό κλίμα του νησιού, με την ηλιοφάνεια και το δροσερό αεράκι, η ακτογραμμή της και το μεγάλο πλήθος από προσβάσιμες παραλίες, αποτελούν χαρακτηριστικά που ευνοούν το συγκεκριμένο τύπο διακοπών. Η Λευκάδα είναι παγκοσμίως γνωστή για τις μαγευτικές παραλίες με την άγρια ομορφιά και τα τρκουάζ νερά. Πολλές από αυτές βρίσκονται στις πρώτες θέσεις των προτιμήσεων σε διεθνείς διαδικτυακές ψηφοφορίες. Οι δημοφιλέστερες είναι οι έξις (Lefkasa Slow Guide. 5 Φεβρουαρίου 2019):

- Το Πόρτο Κατσίκι: Είναι βραβευμένη ως η καλύτερη παραλία της Ελλάδας και μία από τις έξι κορυφαίες παραλίες της Μεσογείου. Διαθέτει άγριο τοπίο με απότομα ολόλευκα βράχια πάνω από την αμμουδιά και τα τρκουάζ νερά. Η πρόσβαση στην παραλία είναι εφικτή και από τη θάλασσα με σκάφος ή κρουαζιερόπλοιο, αλλά και οδικώς, κατεβαίνοντας περίπου 100 σκαλοπάτια από το παρκινγκ μέχρι την παραλία. Ο σεισμός του Νοέμβριου του 2015 προκάλεσε κατολισθήσεις βράχων και ορισμένες ζημιές στην παραλία (Πόρτο Κατσίκι. Wikipedia, 22 Ιανουαρίου 2019).
- Οι Εγκρεμνοί: Αποτελεί μία από τις διασημότερες παραλίες παγκοσμίως και μία από τις καλύτερες της Μεσογείου. Το τοπίο θυμίζει Καραϊβική, τα νερά είναι πεντακάθαρα και έχουν χρώμα τρκουάζ. Η πρόσβαση παλαιότερα γινόταν και από την στεριά όπου έπρεπε κάποιος να κατέβει 350 σκαλιά μέχρι να φτάσει στην παραλία. Πλέον η πρόσβαση είναι δυνατή μόνο μέσω θαλάσσης, αφού ο σεισμός του 2015 προκάλεσε κατολισθήσεις και κατέστρεψε το μονοπάτι.
- Κάθισμα: Είναι η πιο κοσμοπολίτικη παραλία του νησιού, με μεγάλη έκταση άμμου και γαλαζοπράσινα νερά. Το Κάθισμα, έχει βαθιά νερά, ενώ αρκετά συχνά έχει μεγάλα κύματα (<https://like2travel.gr>, 2018, 3 Ιουνίου). Είναι οργανωμένη με ομπρέλες, ξαπλώστρες, beach bar και εστιατόρια.

- Άγιος Νικήτας: Είναι μία μικρή παραλία με πεντακάθαρα νερά εντός του οικισμού. Διαθέτει εστιατόρια και καφετέριες και θεωρείται κατάλληλη για οικογένειες.
- Το Αγιοφύλλι: Μία από τις πιο ελκυστικές παραλίες με γαλαζοπράσινα νερά και βότσαλο, η οποία βρίσκεται μέσα σε έναν κολπίσκο στην αριστερή πλευρά της Βασιλικής. Η πρόσβαση είναι εφικτή με το караβάκι από τη Βασιλική ή μέσα από το μονοπάτι που ξεκινάει από τη νοτιοανατολική πλευρά της.
- ❖ Μικρός Γιαλός: Είναι παραλία με βότσαλο και καθαρά κρυστάλλινα νερά, η οποία βρίσκεται στον κόλπο της Ρούδας. Η θάλασσα είναι, σχεδόν πάντα, ήρεμη, χωρίς κύμα. Στην περιοχή υπάρχουν κάμπινγκ, εστιατόρια και ξενοδοχεία.
- ❖ Βασιλική: Είναι μία παραλία με ρηγά νερά, η οποία είναι γνωστή στους λάτρεις των θαλάσσιων σπόρ. Βρίσκεται ανάμεσα στις δέκα καλύτερες του κόσμου και ανάμεσα στις τρεις κορυφαίες της Ευρώπης για windsurfing.

2.4.2 Θαλάσσιος τουρισμός

Στη Λευκάδα τα τελευταία έτη έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό ο θαλάσσιος τουρισμός. Το νησί διαθέτει φιλόξενες ακτές, στις οποίες μπορούν να αγκυροβολήσουν κρουαζιερόπλοια και σκάφη. Οι δαπάνες που πραγματοποιούν οι επισκέπτες του θαλάσσιου τουρισμού ενισχύουν την τοπική οικονομία και την βιωσιμότητα πολλών επιχειρήσεων. Παράλληλα, δημιουργούνται κοινωνικά οφέλη, μέσω ανάπτυξης νέων θέσεων εργασίας, όπως κυβερνήτες σκαφών, συντηρητές σκαφών, μηχανικοί, εκπαιδευτές θαλάσσιων σπόρ κ.α. (Meganisi News, 2011, Νοέμβριος 28).

Η Λευκάδα αποτελεί δημοφιλή προορισμό για τους λάτρεις της ιστιοπλοΐας, Ουσιαστική συμβολή σε αυτό έχει η μαρίνα, η οποία είναι ικανή να φιλοξενήσει 620 σκάφη, προσφέροντας ταυτόχρονα ψυχαγωγία και διασκέδαση στους επισκέπτες. Στις εγκαταστάσεις της μαρίνας, βρίσκεται και ο Ναυτικός Όμιλος, στον οποίο λειτουργούν Σχολή Ιστιοπλοΐας Ανοιχτής Θαλάσσης και Σχολή Ιστιοπλοΐας Παίδων (GoLefkas, 15 Φεβρουαρίου 2019). Το νησί προσφέρει οργανωμένες δραστηριότητες που σχετίζονται με την ιστιοπλοΐα, όπως ενοικιάσεις και περιηγήσεις με ιστιοπλοϊκό γύρω από το νησί, το Σκορπιό και την Κεφαλονιά (ΣΕΤΕ, 2015α: 136).

Μεγάλη κινητικότητα παρουσιάζει και ο τομέας της κρουαζιέρας. Στις περιοχές Νυδρί και Βασιλική πραγματοποιούνται καθημερινά την τουριστική περίοδο ημερήσιες κρουαζιέρες και έτσι οι επιβάτες έχουν την ευκαιρία να γνωρίζουν τη φυσική ομορφιά του νησιού και τις απόκρημνες παραλίες. Εκτός από τα μικρά κρουαζιερόπλοια, τη Λευκάδα επισκέπτονται και μεγαλύτερα κρουαζιερόπλοια, όπως το «Seabourn Odyssey» και το «Seabourn Encore», που πραγματοποιούν περιηγήσεις στη Μεσόγειο και φιλοξενούν 600 άτομα, τα οποία έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν την ομορφιά του νησιού (GoLefkas, 2017, 28 Ιουνίου).

2.4.3 Αθλητικός Τουρισμός

Στη Λευκάδα έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό ο αθλητικός τουρισμός. Πλήθος αθλητικών δραστηριοτήτων αναπτύσσεται, με τις πιο σημαντικές να παρουσιάζονται παρακάτω:

Ιστιοπλοΐα: Οι ευνοϊκοί άνεμοι και οι όρμοι του νησιού δημιουργούν ένα ιδανικό περιβάλλον για περιηγήσεις με ιστιοπλοϊκά σκάφη. Ο Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας, που στεγάζεται στη μαρίνα, διοργανώνει κάθε χρόνο Αγώνες Ιστιοπλοΐας Ανοιχτής Θαλάσσης, στους οποίους συμμετέχουν αθλητές από όλη την Ελλάδα (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019c). Επιπλέον, κάθε Ιούνιο στην περιοχή της Βασιλικής διοργανώνεται η Διεθνής Ιστιοπλοϊκή Ρεγκάτα και το Φεστιβάλ Θαλασσίων αθλημάτων, που διαρκεί 3 ημέρες και συμμετέχουν αθλητές ιστιοπλοΐας, αλλά και άλλων θαλάσσιων αθλημάτων από όλο τον κόσμο (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019i).

Windsurfing: Η παραλία της Βασιλικής κατατάσσεται στη λίστα με τις δέκα καλύτερες του κόσμου για το συγκεκριμένο άθλημα και στις τρεις καλύτερες της Ευρώπης. Οι θερμικοί άνεμοι, σε συνδυασμό με την μορφολογία της περιοχής δημιουργούν πολύ καλές συνθήκες που εγείρουν το ενδιαφέρον όλων των surfers (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019a). Η παραλία του Αϊ Γιάννη ενδείκνυται επίσης για το συγκεκριμένο σπόρ. Στην περιοχή της Βασιλικής λειτουργούν πολλές σχολές windsurfing, καθώς και καταστήματα που πωλούν εξειδικευμένα προϊόντα για τους λάτρεις των σπόρ.

Kite surf: Είναι ένα extreme sport, όπου ο αναβάτης χρησιμοποιεί την ελκτική δύναμη είτε του σκάφους, είτε του πανιού πραγματοποιώντας άλματα. Οι θερμικοί άνεμοι που

διαρκούν Μάρτιο μέχρι και Σεπτέμβριο καθιστούν συγκεκριμένες παραλίες της Λευκάδας ικανές να φιλοξενήσουν αυτό το εντυπωσιακό άθλημα. Κάθε καλοκαίρι στην παραλία Μύλοι, διεξάγονται παγκόσμιοι αγώνες Kite Surf Open (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019b).

Καταδύσεις: Η εξερεύνηση του βυθού των θαλασσών είναι ένα σπόρ με πολλούς θαυμαστές. Σε αρκετές περιοχές της Λευκάδας, όπως στη Νικιάνα, στο Νυδρί και στη Βασιλική, υπάρχουν οργανωμένα Καταδυτικά Κέντρα, τα οποία προσφέρουν ευκαιρίες κατάδυσης με τη χρήση κατάλληλου εξοπλισμού και με τη συνοδεία διπλωματούχων δυτών (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019d).

Θαλάσσια σπόρ-Παιχνίδια: Στο Νυδρί, λειτουργεί ένα οργανωμένο Κέντρο Θαλασσίων Σπορ. Εκεί μπορεί κάποιος να εκπαιδευτεί στο θαλάσσιο σκι, να πραγματοποιήσετε πτήσεις με αλεξίπτωτο και να ψυχαγωγηθεί με τα «θαλάσσια παιχνίδια» όπως το fly-fish, tubes, banana, crazy-sofa, big mable, κ.λ.π. Στη Βασιλική, μπορεί κάποιος να εκπαιδευτεί και στη σανίδα (wake board) (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019e). Στην παραλία Κάθισμα, μπορεί κάποιος να απολαύσει τη θέα κάνοντας μία πτήση με το αλεξίπτωτο πλαγιάς (παρά πέντε).

Αερολέσχη: Στη Λευκάδα λειτουργεί Αερολέσχη για τους λάτρεις του αερομοντελισμού, αλλά και για αυτούς που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν πτήσεις με υπερελαφρά αεροσκάφη (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019h). Εκτός από τις πτήσεις αναψυχής, τα αεροσκάφη της λέσχης πραγματοποιούν και εθελοντικές πτήσεις πυρανίχνευσης, αντιμετώπισης έκτακτων περιστατικών και αεροφωτογράφισης.

Ιππασία: Στην περιοχή Απόλπαινα, αλλά και στην Βασιλική, βρίσκονται όμιλοι ιππασίας όπου οι λάτρεις μπορούν να εκπαιδευτούν στην ιππασία. Διοργανώνονται βόλτες με τα άλογα σε μαγευτικά πράσινα τοπία στο βουνό, σε μονοπάτια και δάση, αλλά και σε περιοχές κοντά στη θάλασσα (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019g).

Mountain Bike: Σε αρκετά μέρη της Λευκάδας υπάρχουν οργανωμένα club με προγράμματα ορεινής ποδηλασίας (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 4 Ιανουαρίου 2019f). Διοργανώνονται ήρεμες βόλτες σε ελαιώνες, σε γραφικά χωριά, επισκέψεις σε

καταρράκτες και εκκλησίες, αλλά και πιο extreme βόλτες και αγώνες σε ψηλές κορυφές βουνών.

2.4.4 Πολιτιστικός Τουρισμός

Η Λευκάδα είναι ένα νησί με μεγάλη πνευματική παράδοση. Πολλοί τουρίστες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους επισκέπτονται τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Λευκάδας, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (ΣΕΤΕ, 5 Φεβρουαρίου 2019):

Επισκέψεις σε Μουσεία/ Αρχαιολογικούς χώρους					
	2013	2014	2015	2016	2017
Μουσεία	4.072	4.948	4.538	5.426	5.997
Αρχ. Χώροι	0	0	0	6.542	6.897

Πίνακας 2.5: Επισκέπτες σε Μουσεία/ Αρχαιολογικούς χώρους Λευκάδας

Τα σημαντικότερα από τα αξιοθέατα και μουσεία της Λευκάδας είναι τα παρακάτω (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 8 Ιανουαρίου 2019):

❖ Το Αρχαιολογικό Μουσείο :

Βρίσκεται στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκάδας και φιλοξενεί ευρήματα από την παλαιολιθική εποχή μέχρι και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Εκεί υπάρχουν οι ανασκαφές του αρχαιολόγου Γουλιέλμου Νταίρπφελντ, ο οποίος θεωρούσε ότι η Λευκάδα είναι η Ομηρική Ιθάκη. Επιπλέον, στο μουσείο εκτίθενται εργαλεία, νομίσματα, κεραμικά, χάλκινα, κοσμήματα κ.α.

❖ Το Λαογραφικό Μουσείο:

Ιδρύθηκε το 1937 και βρίσκεται κοντά στην κεντρική πλατεία της Λευκάδας. Εκεί φιλοξενούνται συλλογές από την καθημερινή ζωή, τις ασχολίες και την παράδοση των κατοίκων της Λευκάδας

❖ Μουσείο Φωνόγραφου:

Μέσα στην πόλη της Λευκάδας βρίσκεται ένα μικρό μουσείο με φωνόγραφους, δίσκους, σπάνια διακοσμητικά και εργαλεία, σφραγίδες, χαρτονομίσματα και καρτ-ποστάλ εποχής.

❖ Το Λαογραφικό Μουσείο Λευκαδίτικου Κεντήματος:

Βρίσκεται στην ορεινή Λευκάδα, στην Καρυά. Τα Καρσάνικα Κεντήματα αποτελούν ένα μοναδικό είδος τέχνης κεντήματος και υφαντών, με μεγάλη απήχηση ακόμα και στο εξωτερικό. Τα παραδοσιακά εργόχειρα που φιλοξενούνται στο χώρο δείχνουν τις αρετές και την ευφυΐα των ορεινών Λευκαδιτών, οι οποίοι κάτω από σκληρές συνθήκες κατάφεραν να δημιουργήσουν έναν ολοκληρωμένο λαϊκό πολιτισμό.

❖ Μουσείο Άγγελου Σικελιανού:

Στο πατρικό σπίτι του Σικελιανού στη Λευκάδα, στεγάζεται το Μουσείο Σικελιανού, το οποίο περιλαμβάνει το ποιητικό και λογοτεχνικό έργο του, σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα, τηλεγραφήματα, φωτογραφικό υλικό, ταινίες και ηχογραφημένες απαγγελίες με τη φωνή του ίδιου του ποιητή.

❖ Το κάστρο της Αγίας Μαύρας:

Είναι ένα μεσαιωνικό οχυρό 25 τ.μ., που βρίσκεται στην είσοδο του νησιού. Χρονολογείται από το 1302 μ.Χ. Το κάστρο διαθέτει την πλουσιότερη πολεμική ιστορία συγκριτικά με τα υπόλοιπα Επτανησιακά φρούρια, αφού πολιορκήθηκε 12 φορές στα 700 έτη της ύπαρξής του.

Στο νησί διοργανώνονται πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις κατά την καλοκαιρινή σεζόν, οι οποίες προσελκύουν εκατοντάδες τουρίστες. Μέσα από τις συγκεκριμένες διοργανώσεις προωθείται η πολιτισμική παράδοση και κληρονομιά της Λευκάδας. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι οι εξής:

➤ Μουσικοχορευτική επέτειος της Ένωσης της Επτανήσου με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Πραγματοποιείται την 21^η Μαΐου, ημέρα της επετείου της ένωσης των Επτανήσων. Απαγγέλλονται ποιήματα από μικρά παιδιά και στη συνέχεια παρουσιάζονται χοροί από την Λευκάδα, τα υπόλοιπα Επτάνησα, την Ήπειρο, την Μακεδονία και το Αιγαίο (Lefkadapress, 2018, 26 Μαΐου).

- Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ: (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 12 Ιανουαρίου 2019). Αποτελεί θεσμό από το 1962 και πραγματοποιείται κάθε Αύγουστο. Συμμετέχουν περίπου 800 ξένοι και 300 Λευκαδίτες χορευτές. Μέσα από το χορό και τη μουσική, προωθείται η παγκόσμια παραδοσιακή κληρονομιά, η ειρήνη, η φιλία και η αλληλεγγύη των λαών του κόσμου. Στην έναρξη του Φεστιβάλ όλοι οι χορευτές (ντόπιοι και τουρίστες) χορεύουν έναν συρτό, που καθιερώθηκε ως ο χορός της ειρήνης και της συναδέλφωσης των λαών. Έπειτα, για μία ολόκληρη εβδομάδα, δίνουν κάθε βράδυ χορευτικές παραστάσεις στο Ανοιχτό Θέατρο της πόλης.
- FIESTA DEL CANALE (GoLefkas, 2018, 23 Ιουλίου) πρόκειται για ένα πολιτισμικό πολυθέαμα, με έντονα εφέ φωτισμού και ήχου που διοργανώνεται την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου. Παρουσιάζονται χοροί και καλλιτεχνικές εμφανίσεις, με συμμετέχοντες από όλον τον κόσμο. Κατά μήκος της θάλασσας υπάρχουν στολισμένες βάρκες και σημαίες. Σκοπός είναι η πολιτιστική και τουριστική προβολή του νησιού.
- Γιορτές Λόγου και Τέχνης: Κάθε Αύγουστο πραγματοποιούνται εκδηλώσεις του επιστημονικού και έντεχνου λόγου, όπως ομιλίες, θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες. Συμμετέχουν μεγάλες ξένες ορχήστρες και χορωδίες, σολίστες, ελληνικοί θίασοι, κριτικοί τέχνης, πεζογράφοι (Lefkasa Slow Guide, 6 Φεβρουαρίου 2019; GoLefkas, 16 Φεβρουαρίου 2019).
- Φεστιβάλ Λευκαδίτικης Γαστρονομίας: πραγματοποιείται τον Ιούλιο με σκοπό την ανάδειξη των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων όπως (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 13 Ιανουαρίου 2019a):
  - μέλι από το θυμάρι που φυτρώνει στο Δράγανο και Αθάνι
  - παστέλια και μαντολάτα
  - λικέρ όπως το ροζολί
  - παραδοσιακή λαδόπιτα
  - λαδοκούλουρα,
  - φακές από την Εγκλουβή,
  - σαλάμι αέρος
  - κρασί από τη σπάνια ποικιλία «Βερτζαμί»

- Μουσική Εβδομάδα Λευκάδας: Πραγματοποιείται μία εβδομάδα του Ιουλίου. Κάθε βράδυ παρουσιάζεται μία διαφορετική μουσική εκδήλωση, όπως συναυλία, κωμική όπερα, μελοποιημένη ποίηση κ.α. (Λευκάδα Ζήν, 2018, 12 Ιουλίου).

2.4.5 Θρησκευτικός τουρισμός

Το νησί έχει αναπτύξει το θρησκευτικό τουρισμό, καθώς διαθέτει πολλές εκκλησίες και μοναστήρια, με σημαντικότερη τη Μονή Παναγίας Φανερωμένης, την οποία έρχονται να επισκεφθούν πιστοί από όλον τον κόσμο.

Μοναστήρι Φανερωμένης (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, 13 Ιανουαρίου 2019b):

Αποτελεί σπουδαίο μνημείο και το μοναδικό εν λειτουργία μοναστήρι της Λευκάδας. Είναι πολιούχος και προστάτιδα των «απανταχού της γης Λευκαδίων» και εορτάζει τη Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος. Προσελκύει μεγάλο πλήθος θρησκευτικού τουρισμού. Η εικόνα της Παναγίας έγινε στο Άγιο Όρος και αποτελεί αντίγραφο παλιάς θαυματουργής εικόνας της Φανερωμένης. Στις εγκαταστάσεις της Μονής, βρίσκεται το Εκκλησιαστικό μουσείο με εκθέματα εκκλησιαστικής τέχνης και παράδοσης, όπως εικόνες, άμφια, σκεύη και βιβλία που μαρτυρούν την εξέλιξη του πολιτισμού της Λευκάδας. Από το 2011 λειτουργεί το Ναυτικό μουσείο, που φιλοξενεί χειροποίητα ομοιώματα πλοίων, όπως του Τιτανικού, Αβέρωφ κ.α.

Τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί στον προαύλιο χώρο της μονής ένας μικρός ζωολογικός κήπος με ελάφια, παγώνια, κύκνους και άλλα είδη πουλιών.

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Σκοπός και Στόχοι της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας.

Ως επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα ορίζονται τα εξής:

1. Ποιες είναι οι απόψεις των μόνιμων κατοίκων της Λευκάδας σχετικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης;
2. Ποιες είναι οι απόψεις των μόνιμων κατοίκων της Λευκάδας σχετικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού σε, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο;

3.2 Ο Πληθυσμός και το Δείγμα της Έρευνας

Ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας απαρτίζεται από τους κατοίκους της Λευκάδας. Για την ακρίβεια, ως πληθυσμός-στόχος ορίζονται οι μόνιμοι κάτοικοι της Λευκάδας κατά το έτος 2019, όλων των ηλικιών, ανεξαρτήτως αν απασχολούνται στον τομέα του τουρισμού.

Το δείγμα περιλαμβάνει μόνιμους κατοίκους της Λευκάδας. Θεωρητικά, καλύπτει όλες τις περιπτώσεις ανθρώπων που επηρεάζονται άμεσα, έμμεσα ή καθόλου από τον τουρισμό, καθώς η δειγματοληψία ήταν τυχαία.

3.3 Ερευνητικό Εργαλείο

Ως εργαλείο συλλογής των ερευνητικών δεδομένων για την παρούσα έρευνα, επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Α). Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα με τη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου κλειστού τύπου, ώστε η συγκέντρωση των πληροφοριών να είναι ομοιογενής και να υπάρχει δυνατότητα σύγκρισης ανάμεσα στα στοιχεία. Τα αριθμητικά αποτελέσματα που θα προκύψουν από την κωδικοποίηση των

ερωτήσεων, θα δώσουν στοιχεία για τη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων απόψεων και αναμένεται να συμβάλουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις επιπτώσεις του τουρισμού.

Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο με τη βοήθεια των φορμών του Google docs. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε αποκλειστικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας, στηριζόμενο στα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης και σε σημεία που κρίθηκαν άξια διερεύνησης. Η πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει μια εισαγωγική επιστολή, στην οποία αναφέρεται ο Πανεπιστημιακός φορέας υλοποίησης της έρευνας, ο σκοπός, η ακαδημαϊκή ιδιότητα του ερευνητή και η δήλωση σχετικά με την τήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων. Επιπλέον, τονίστηκε η αναγκαιότητα συμπλήρωσης όλων των ερωτημάτων, ώστε να κατοχυρωθεί η πληρότητα των πληροφοριών.

Το ερωτηματολόγιο είναι δομημένο σε 4 άξονες. Στον πρώτο άξονα, εξετάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, όπως το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο σπουδών, το επάγγελμα, καθώς και η ύπαρξη συσχέτισης του επαγγέλματος του ερωτηθέντος με τον τουρισμό.

Στον δεύτερο άξονα, περιλαμβάνονται 11 ερωτήσεις σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, με σκοπό την καταγραφή των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού, αλλά και των επιπτώσεων στην απασχόληση.

Στον τρίτο άξονα, περιλαμβάνονται 18 ερωτήσεις σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, με σκοπό την καταγραφή των κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού.

Στον τέταρτο άξονα, περιλαμβάνονται 16 δηλώσεις- επιπτώσεις, σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, με σκοπό την καταγραφή των απόψεων του δείγματος σχετικά με τον βαθμό ευθύνης του τουρισμού σε σημαντικές συνιστώσες της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων του νησιού.

Επειδή χρησιμοποιήθηκε μόνο ένα ερευνητικό εργαλείο, για να εξασφαλιστεί η εγκυρότητά, έγινε μια προσπάθεια διασταύρωσης των δηλώσεων. Έτσι, ερωτήματα με το ίδιο εννοιολογικό περιεχόμενο είναι αλλιώς διατυπωμένα στον τελευταίο άξονα του ερωτηματολογίου.

3.4 Διαδικασία Διεξαγωγής της Έρευνας

Ύστερα από μελέτη της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας και έπειτα από την κατασκευή του ερωτηματολογίου, ξεκίνησε το ερευνητικό μέρος της μελέτης. Αρχικά, τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν πιλοτικά σε βολικό δείγμα 4 ατόμων του φιλικού περιβάλλοντος, κατοίκων της Λευκάδας, ώστε να γίνει ανατροφοδότηση για πιθανές ελλείψεις ή αδυναμίες στη συμπλήρωσή του.

Η επίσημη καταχώρηση του ερωτηματολογίου σε δικό του χώρο στο διαδίκτυο πραγματοποιήθηκε τον μήνα Φεβρουάριο του 2019, οπότε και κατέστη προσβάσιμο στον πληθυσμό-στόχο, δηλαδή στους μόνιμους κατοίκους της Λευκάδας.

Εντοπισμός δείγματος

Σε πρώτη φάση, ο ερευνητής για να εντοπίσει δείγμα που σχετίζεται με τον τουρισμό, επισκέφθηκε ιστοσελίδες της Λευκάδας τουριστικού τύπου και απέστειλε ηλεκτρονικά το ερευνητικό εργαλείο. Οι ιστοσελίδες της πρώτης φάσης, σχετίζονταν με κλάδους του τουρισμού, όπως για παράδειγμα η Ένωση Ξενοδόχων, η Ομοσπονδία Ενοικιαζόμενων Δωματίων, το Πνευματικό Κέντρο, ο Ναυτικός Όμιλος, η μαρίνα, το ΚΤΕΛ, οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών, καθώς και σε ιστοσελίδες ενημερωτικού τύπου διαφήμισης και προώθησης της Λευκάδας.

Σε δεύτερη φάση, έγινε ηλεκτρονική αποστολή του ερευνητικού εργαλείου σε ιδιώτες ελεύθερους επαγγελματίες ή εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού, τα στοιχεία των οποίων αντλήθηκαν από τον επαγγελματικό οδηγό και τις αντίστοιχες ιστοσελίδες, όπως για παράδειγμα τουριστικά γραφεία, πρακτορεία ενοικιάσεων οχημάτων, μεταφορικές εταιρείες, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, καταστήματα εστίασης κ.α.

Σε τρίτη φάση, για να εντοπίσει ο ερευνητής δείγμα ατόμων που δεν εργάζονται στον τουριστικό τομέα, (όπως π.χ δημόσιοι υπάλληλοι), προκειμένου να μελετηθεί η άποψη αυτού του ποσοστού ως προς την επίδραση του τουρισμού στην ποιότητα ζωής, απέστειλε ηλεκτρονικά το ερευνητικό εργαλείο σε διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα Δήμοι, Περιφέρεια, ΔΕΗ, σύλλογοι εργαζομένων δημόσιων υπηρεσιών, σύλλογο εκπαιδευτικών, δημόσια σχολεία κ.α.

Σε τέταρτη φάση, το ερευνητικό εργαλείο στάλθηκε ηλεκτρονικά στο δείγμα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το δείγμα θεωρείται τυχαίο, ως προς το χαρακτηριστικό της άμεσης, έμμεσης ή καθόλου επίδρασης από τον τουρισμό.

Η συλλογή των δεδομένων που έγινε με ερωτηματολόγια πραγματοποιήθηκε το διάστημα Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2019. Μετά από χρονικό διάστημα ενός μήνα, τα ερωτηματολόγια συγκεντρώθηκαν. Η ανταπόκριση θεωρείται ικανοποιητική, καθώς το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από 156 κατοίκους Λευκάδας, προσεγγίζοντας έτσι το επιθυμητό μέγεθος.

3.5 Επεξεργασία των Δεδομένων

Η επεξεργασία και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS Statistics Subscription, όπου πραγματοποιήθηκε διερευνητική ανάλυση παραγόντων.

- Αρχικά, για τον έλεγχο της καταλληλότητας και της επάρκειας του δείγματος χρησιμοποιήθηκε το μέτρο K.M.O. (Kaiser- Mayer- Olkin), οι τιμές του οποίου ανήκουν στο διάστημα $[0,1]$ (Αγγελίδης, χ.χ: 9). Τιμές μεγαλύτερες του 0,7 θεωρούνται ικανοποιητικές.
- Για περισσότερο πλήρη εξέταση της καταλληλότητας των δεδομένων για παραγοντική ανάλυση, έγινε ο έλεγχος Bartlett's Test of Sphericity, (Αγγελίδης, χ.χ: 17), με χρήση της κατανομής χ^2 και εξαγωγής της τιμής ελέγχου p- value που προσδιορίζει το επίπεδο σημαντικότητας, το οποίο συνήθως είναι μικρότερο του 5%.
- Για τον έλεγχο της αξιοπιστίας κάθε άξονα του ερωτηματολογίου υπολογίστηκε ο δείκτης Cronbach 's Alpha. Ο δείκτης αυτός παίρνει τιμές στο διάστημα $[0,1]$, όπου όταν οι τιμές είναι μεγαλύτερες του 0,7 θεωρούνται ικανοποιητικές (Spector, 1992: 34).
- Για την διερευνητική ανάλυση των παραγόντων εφαρμόστηκε η μέθοδος της Ανάλυσης Βασικών Συνιστωσών (Principal Component Analysis) με Ορθογώνια Περιστροφή των αξόνων με τη μέθοδο Varimax, η οποία, κατά τους Sharma (1996) αποτελεί μία από τις δημοφιλέστερες μεθόδους ορθογώνιας περιστροφής, που

ελαχιστοποιεί τον αριθμό των μεταβλητών που έχουν υψηλά φορτία σε κάθε παράγοντα, απλοποιώντας την ερμηνεία τους.

- Για τον προσδιορισμό του αριθμού των παραγόντων που προκύπτουν, χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο της ιδιοτιμής, σύμφωνα με το οποίο επιλέγονται όσοι παράγοντες έχουν ιδιοτιμή μεγαλύτερη από 1 (Sharma, 1996), καθώς και το κριτήριο του ποσοστού της Διακύμανσης που ερμηνεύει ο κάθε παράγοντας (> 60%).
- Για τον έλεγχο της σημασίας των καθοριστικών μεταβλητών, εξετάστηκαν τα φορτία των παραγόντων τους, όπου φορτία άνω του 0,5 θεωρούνται σημαντικά σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05 (Sharma, 1996).
- Για να μελετηθεί η τάση των συμμετεχόντων να συμφωνούν ή να διαφωνούν με μια δήλωση σε ερωτήσεις κλίμακας Likert, χρησιμοποιήθηκαν μέτρα περιγραφικής στατιστικής, δηλαδή η μέση τιμή των απαντήσεων (μέτρο θέσης) και η τυπική απόκλιση (μέτρο διασποράς). Υψηλότερη μέση τιμή δείχνει μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας με την αντίστοιχη δήλωση και αντίστροφα. Μια μικρή τυπική απόκλιση δείχνει ότι οι απαντήσεις τείνουν να είναι κοντά στο μέσο όρο.
- Χρησιμοποιήθηκαν πίνακες συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων για την απεικόνιση του πλήθους και του ποσοστού των απαντήσεων για κάθε μία δήλωση όλων των παραγόντων
- Από τους πίνακες συχνοτήτων προέκυψαν ραβδογράμματα ώστε να αναπαρασταθούν γραφικά τα αποτελέσματα.

3.6 Δεοντολογία της Έρευνας

Όσον αφορά στη βιβλιογραφική επισκόπηση, έγινε προσεκτική μελέτη, μετάφραση, διατύπωση και καταγραφή των πηγών για τις πληροφορίες που παρουσιάστηκαν στο θεωρητικό μέρος της εργασίας. Στο ερευνητικό μέρος, ως εργαλείο επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο, το οποίο δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον ερευνητή και βασίστηκε στις παραμέτρους που υπέδειξε η βιβλιογραφική επισκόπηση. Το ερωτηματολόγιο θίγει τα ζητήματα των θετικών και αρνητικών επιδράσεων του τουρισμού σε οικονομικό,

κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, ώστε να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της έρευνας.

Στην εισαγωγική επιστολή του ερωτηματολογίου, το δείγμα ενημερώθηκε για τον σκοπό της μελέτης, καθώς και για τον τρόπο αξιοποίησης των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, μέσα από την επιστολή το δείγμα διαβεβαιώθηκε για την τήρηση της ανωνυμίας, καθώς δεν ζητήθηκαν στοιχεία που να προδίδουν την ταυτότητα των συμμετεχόντων και να καθιστούν δυνατή τη συσχέτιση των δεδομένων με συγκεκριμένα πρόσωπα. Ως προς τη διατύπωση των ερωτημάτων, έγινε προσπάθεια να μην φέρνουν σε δύσκολη θέση τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

Σχετικά με την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου, λόγω της διαβεβαίωσης περί τήρησης της ανωνυμίας, αφήνεται ελάχιστο περιθώριο συγκέντρωσης αναξιόπιστων δεδομένων. Επιπλέον, έγινε προσπάθεια να εντοπιστεί τόσο δείγμα ατόμων που απασχολείται στον τουρισμό, ώστε να μελετηθούν οι άμεσες συνέπειες, όσο και δείγμα που να μην εργάζεται στον τουρισμό, όπως δημόσιοι υπάλληλοι, ώστε να μελετηθούν οι έμμεσες συνέπειες του τουρισμού σε ατομικό, αλλά και σε τοπικό επίπεδο. Αναμένεται λοιπόν, η έρευνα να έχει τα ίδια αποτελέσματα, εάν επαναληφθεί στα ίδια άτομα με το ίδιο ερωτηματολόγιο.

Ως προς την εγκυρότητα, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δηλώσεις που καλύπτουν όλες τις βασικές παραμέτρους που αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος. Η εγκυρότητα του ερευνητικού εργαλείου, μπορεί να επιβεβαιωθεί αν οι απαντήσεις κάθε ατόμου είναι ίδιες σε όλα τα ερωτήματα ίδιου εννοιολογικού περιεχομένου. Για τη διασταύρωση των αποτελεσμάτων, πολλά ερωτήματα επαναλήφθηκαν με άλλη διατύπωση μέσα στο ερωτηματολόγιο. Δεδομένου ότι το δείγμα ήταν ικανοποιητικό και αν τα αποτελέσματα συγκλίνουν κατά μεγάλο ποσοστό ως προς ορισμένες κατευθύνσεις, τότε θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ισχύει η γενίκευση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από το συγκεκριμένο δείγμα ($n=156$).

Οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης αφορούν κυρίως στο δείγμα. Ο τρόπος που διανεμήθηκε το ερευνητικό εργαλείο (ηλεκτρονική αποστολή μέσω email), αποκλείει μια μερίδα του πληθυσμού, οι οποίοι δεν έχουν πρόσβαση σε Η/Υ ή δεν γνωρίζουν πως να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Τα άτομα αυτά είναι συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας (> 45) και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου (ΥΕ), τα οποία δεν διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις για τη χρήση της τεχνολογίας. Η ηλεκτρονική αποστολή από εφαρμογές μέσω κοινωνικής

δικτύωσης, προσέλυσε δείγμα μικρότερων ηλικιών που είναι χρήστες των συγκεκριμένων εφαρμογών.

Επιπλέον, λόγω της ηλεκτρονικής αποστολής του ερωτηματολογίου, ο αριθμός ανταπόκρισης ήταν μικρότερος από τον αναμενόμενο και λόγω της μαζικής αποστολής του εργαλείου είναι αδύνατος ο έλεγχος του πληθυσμού που δεν απάντησε. Επιπλέον, λόγω της φύσης του ερωτηματολογίου είναι αδύνατος ο έλεγχος της ειλικρίνειας των ερωτηθέντων.

Υπήρξε δυσκολία στην πραγματοποίηση τυχαίας δειγματοληψίας, διότι οι διευθύνσεις που αντλήθηκαν αφορούσαν κυρίως σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό. Ωστόσο, έγινε προσπάθεια εντοπισμού δείγματος που δεν δραστηριοποιείται στον τουρισμό, μέσω ηλεκτρονικών διευθύνσεων δημοσίων υπηρεσιών. Είναι αδύνατο να διασταυρωθεί ποιο ποσοστό αυτών απάντησε στο ερωτηματολόγιο.

Το μέγεθος του δείγματος ($n=156$) είναι ικανοποιητικό, ωστόσο θα μπορούσε να υπάρξει μεγαλύτερο δείγμα αν η συλλογή δεδομένων γινόταν και με έναν ακόμη τρόπο, όπως έντυπο ερωτηματολόγιο. Σε καμία περίπτωση λοιπόν, δεν κατοχυρώνεται ότι το δείγμα αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού.

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα της Έρευνας

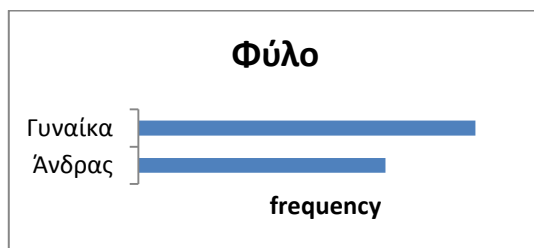
4.1 Δημογραφικά και Επαγγελματικά Χαρακτηριστικά Δείγματος

Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος:

		Frequency	Percent
Φύλο	Άνδρας	66	42,3
	Γυναίκα	90	57,7
	Total	156	100,0
Ηλικία	<18	5	3,2
	18-29	55	35,3
	30-45	73	46,8
	>46	23	14,7
	Total	156	100,0
Επίπεδο Εκπαίδευσης	Γ΄/θμια Εκπαίδευση ΑΕΙ/ΤΕΙ	88	56,4
	ΙΕΚ/ ΕΠΑΣ	33	21,2
	Β΄/θμια Εκπαίδευση/ Λύκειο	27	17,3
	Υποχρεωτική εκπαίδευση	8	5,1
	Total	156	100,0
Επάγγελμα	Δημόσιος Υπάλληλος	25	16
	Ιδιοκτήτης επιχείρησης/ Ελεύθερος επαγγελματίας	58	37,2
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	48	30,8
	Άνεργος	25	16
	Total	156	100,0

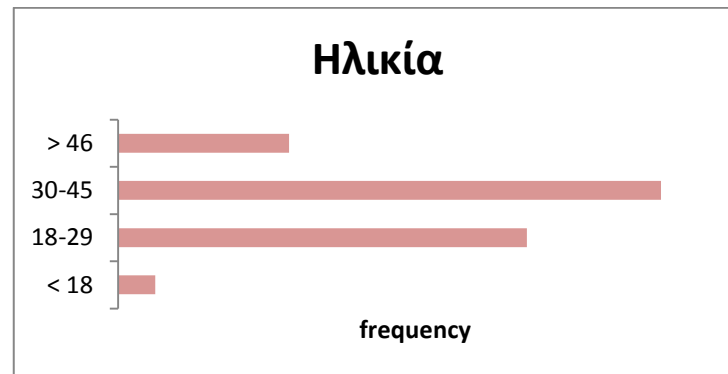
Πίνακας 4.1. Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες ($n=90$, 57,7%), ενώ μικρότερο ήταν το ποσοστό των ανδρών που ($n=66$, 42,3%).

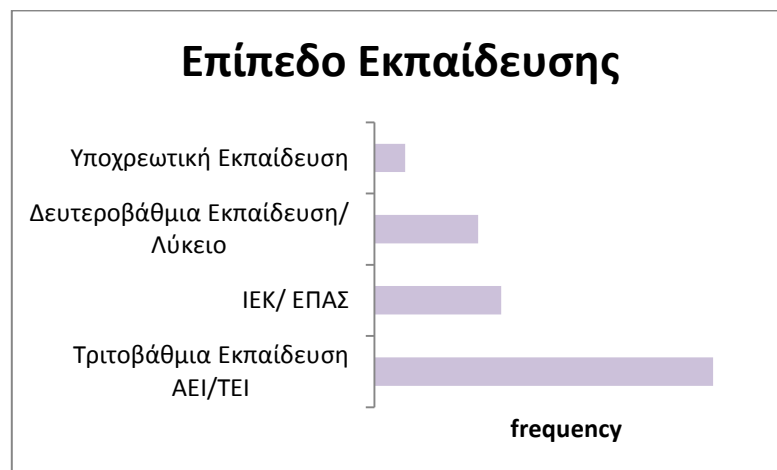
Διάγραμμα 4.1: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος - Φύλο

Ως προς την ηλικία του δείγματος, το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν από 30-45 ετών ($n=73$, 46,8 %), έπειτα από 18-29 ετών ($n=55$, 35,3 %), ένα χαμηλό ποσοστό των ηλικιών >46 ($n=23$, 14,7%) και ένα ελάχιστο <18 ($n=5$, 3,2%).

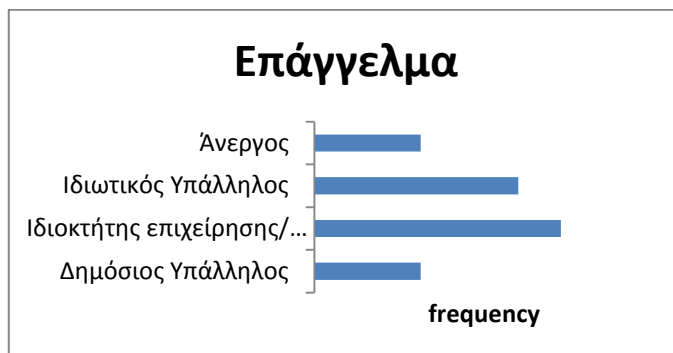
Διάγραμμα 4.2: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος - Ηλικία

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ($n=88$, 56,4%), έπειτα απόφοιτοι σχολών ΙΕΚ/ΕΠΑΣ ($n=33$, 21,2%), και σε μικρότερα ποσοστά απόφοιτοι Λυκείου ($n=27$, 17,3%) και υποχρεωτικής Εκπαίδευσης ($n=8$, 5,1%).

Διάγραμμα 4.3: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος -Επίπεδο εκπαίδευσης

Αναφορικά με το επάγγελμα, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων είναι ιδιοκτήτες επιχείρησης ή ελεύθεροι επαγγελματίες (n=58, 37,2%), ιδιωτικοί υπάλληλοι (n=48, 30,%) και ίσο ποσοστό δημόσιων υπάλληλων (n=25, 16%) και ανέργων (n=25, 16%).

Διάγραμμα 4.4: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος- Επάγγελμα

Ως προς το ερώτημα, αν το επάγγελμα των συμμετεχόντων σχετίζεται με τον τουρισμό, το μεγαλύτερο ποσοστό 64,7% (n=101) απάντησε ΝΑΙ, ενώ το 35,3% (n=55) απάντησε ΟΧΙ.

Το επάγγελμα σας σχετίζεται με τον τουρισμό;

		Frequency	Percent
Valid	Ναι	101	64,7
	Όχι	55	35,3
	Total	156	100,0

Πίνακας 4.2: Σχέση επαγγέλματος με τουρισμό

Διάγραμμα 4.5: Σχέση επαγγέλματος με τουρισμό

4.2 Αποτελέσματα - Οικονομικές Επιπτώσεις και Απασχόλησης

Ο Δείκτης Keiser-Meyer-Olkin (KMO) αξιολογεί αν το δείγμα είναι επαρκές, ενώ ο Δείκτης Bartlett's Test of Sphericity αξιολογεί αν οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών επιτρέπουν την εφαρμογή της ανάλυσης παραγόντων..

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,783
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	646,167
	df	55
	Sig.	,000

Πίνακας 4.3: Έλεγχος KMO and Bartlett's - 2^{ος} άξονας

- ❖ Η τιμή KMO είναι 0,783, πού κοντά στο 0,8, άρα τα δεδομένα είναι αρκετά καλά για να γίνει η ανάλυση. Επίσης η p-value (Sig.) $0.000 < 0.05$, επομένως απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση H_0 και αποδεχόμαστε την εναλλακτική H_1 , ότι μπορεί να υπάρχει στατιστικά σημαντική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μεταβλητών. Το χ^2 είναι 646,167 με 55 βαθμούς ελευθερίας, η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 0,05$.

Cronbach's Alpha	N of Items
,787	11

Πίνακας 4.4: Έλεγχος Αξιοπιστίας Cronbach's Alpha - 2^{ος} άξονας

- ❖ Ο συντελεστής αξιοπιστίας είναι 0,787, επομένως είναι αποδεκτός. Τα δεδομένα είναι αξιόπιστα.
- ❖ Από τη διερευνητική ανάλυση παραγόντων με varimax, εντοπίστηκαν 3 κύριοι παράγοντες που εξηγούν συνολικά το 65,4% της διακύμανσης:

Rotated Component Matrix^a			
	Component		
	1	2	3
[Ο τουρισμός έχει προκαλέσει αύξηση στο εισόδημά σας]	,111	,904	-,068
[Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας]	,452	,578	,023
[Ο τουρισμός έχει προσελκύσει επενδύσεις στο νησί]	,704	,140	,122
[Οι τιμές πολλών αγαθών και υπηρεσιών στην περιοχή έχουν αυξηθεί λόγω του τουρισμού]	,060	,077	,823
[Εξαιτίας του τουρισμού έχουν αυξηθεί τα ενοίκια για τους ντόπιους]	-,033	,006	,842
[Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας]	,661	,419	,225
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει την εργασιακή εκμετάλλευση του ντόπιου πληθυσμού]	,206	-,052	,760
[Η απασχόληση σε τουριστικές θέσεις έχει συμβάλει στην παραμονή των νέων στο νησί αποτρέποντάς τους να μετεγκατασταθούν σε άλλες πόλεις]	,747	,090	,133
[Μία κρίση στον τουρισμό της Λευκάδας, θα επηρέαζε το εισόδημα του νοικοκυριού σας]	,071	,920	,039
[Ο τουρισμός βοηθά τους τοπικούς παραγωγούς (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς κ.α) να πουλήσουν τα προϊόντα τους]	,610	,545	,103
[Η καλοκαιρινή σεζόν επαρκεί για να καλυφθούν οι οικονομικές ανάγκες του έτους]	,694	,016	-,104

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Πίνακας 4.5: Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης

- ❖ Ο 1^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 2,61 και ερμηνεύει το 23,73% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με τα οφέλη του τουρισμού για την τοπική κοινωνία (επενδύσεις- θέσεις εργασίας και διατήρηση πληθυσμού-τοπικοί παραγωγοί- κάλυψη ετήσιων αναγκών) και θα ονομαστεί *Απασχόληση, επενδύσεις και βιοτικό επίπεδο*.
- ❖ Ο 2^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 2,5 και ερμηνεύει το 22,79 της διακύμανσης. Ο παράγοντας αφορά στη σχέση τουρισμού και εισοδήματος και συγκεκριμένα στη θετική επιρροή του τουρισμού στο εισόδημα (Αύξηση εισοδήματος- βελτίωση τοπικής οικονομίας- κρίση θα επηρεάσει το εισόδημα) και θα ονομαστεί *Τουρισμός και εισόδημα*

- ❖ Ο 3^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 2,07 και ερμηνεύει το 18,86 της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία και (αύξηση τιμών- αύξηση ενοικίων- εργασιακή εκμετάλλευση) και θα ονομαστεί *Αύξηση τιμών και εργασιακή εκμετάλλευση*

Item Statistics		
	Mean	Std. Dev.
Παράγοντας 1: Απασχόληση, επενδύσεις και βιοτικό επίπεδο .		
[Ο τουρισμός έχει προσελκύσει επενδύσεις στο νησί]	3,84	1,075
[Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας]	4,25	,981
[Η απασχόληση σε τουριστικές θέσεις έχει συμβάλει στην παραμονή των νέων στο νησί αποτρέποντάς τους να μετεγκατασταθούν σε άλλες πόλεις]	3,48	1,188
[Ο τουρισμός βοηθά τους τοπικούς παραγωγούς (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς κ.α) να πουλήσουν τα προϊόντα τους]	3,91	1,098
[Η καλοκαιρινή σεζόν επαρκεί για να καλυφθούν οι οικονομικές ανάγκες του έτους]	2,91	1,172
Παράγοντας 2: Τουρισμός και εισόδημα		
[Ο τουρισμός έχει προκαλέσει αύξηση στο εισόδημά σας]	3,29	1,567
[Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας]	4,17	1,052
[Μία κρίση στον τουρισμό της Λευκάδας, θα επηρέαζε το εισόδημα του νοικοκυριού σας]	3,61	1,488
Παράγοντας 3: Αύξηση τιμών και εργασιακή εκμετάλλευση		
[Οι τιμές πολλών αγαθών και υπηρεσιών στην περιοχή έχουν αυξηθεί λόγω του τουρισμού]	3,39	1,184
[Εξαιτίας του τουρισμού έχουν αυξηθεί τα ενοίκια για τους ντόπιους]	3,60	1,269
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει την εργασιακή εκμετάλλευση του ντόπιου πληθυσμού]	3,21	1,284

Πίνακας 4.6: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση-2^{ος} άξονας

- Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 4.6 παρατηρήθηκε ότι το δείγμα συμφωνεί σε πολύ μεγάλο βαθμό με τις δηλώσεις: *[Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας]* (m= 4,17, stdv=1,05) και *[Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας]* (m= 4,25, stdv=0,981).
- Οι μεγαλύτερες αποκλίσεις παρατηρούνται στις δηλώσεις *[Ο τουρισμός έχει προκαλέσει αύξηση στο εισόδημά σας]* με stdv=1,567 και μέσο όρο 3,29 και *[Μία*

κρίση στον τουρισμό της Λευκάδας, θα επηρέαζε το εισόδημα του νοικοκυριού σας] με $stdv=1,488$ και μέσο όρο $m= 3,61$.

	1	2	3	4	5
Παράγοντας 1: Απασχόληση, επενδύσεις και βιοτικό επίπεδο .					
[Ο τουρισμός έχει προσελκύσει επενδύσεις στο νησί]	6,4	17,3	28,2	26,9	21,2
[Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας]	1,3	4,5	17,3	21,8	55,1
[Η απασχόληση σε τουριστικές θέσεις έχει συμβάλει στην παραμονή των νέων στο νησί αποτρέποντάς τους να μετεγκατασταθούν σε άλλες πόλεις]	7,1	10,9	34,6	21,8	25,6
[Ο τουρισμός βοηθά τους τοπικούς παραγωγούς (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς κ.α) να πουλήσουν τα προϊόντα τους]	2,6	7,7	26,3	23,1	40,4
[Η καλοκαιρινή σεζόν επαρκεί για να καλυφθούν οι οικονομικές ανάγκες του έτους]	12,2	24,4	35,9	15,4	12,2
Παράγοντας 2: Τουρισμός και εισόδημα					
[Ο τουρισμός έχει προκαλέσει αύξηση στο εισόδημά σας]	24,4	5,1	20,5	16,7	33,3
[Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας]	2,6	4,5	19,2	21,2	52,6
[Μία κρίση στον τουρισμό της Λευκάδας, θα επηρέαζε το εισόδημα του νοικοκυριού σας]	16,0	7,7	17,9	16	42,3
Παράγοντας 3: Αύξηση τιμών και εργασιακή εκμετάλλευση					
[Οι τιμές πολλών αγαθών και υπηρεσιών στην περιοχή έχουν αυξηθεί λόγω του τουρισμού]	3,2	7,7	24,4	31,4	33,3
[Εξαιτίας του τουρισμού έχουν αυξηθεί τα ενοίκια για τους ντόπιους]	7,1	14,1	23,7	22,4	32,7
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει την εργασιακή εκμετάλλευση του ντόπιου πληθυσμού]	11,5	17,3	32,1	17,3	21,8

Πίνακας 4.7: Ποσοστό απαντήσεων ανά βαθμό κλίμακας- 2^{ος} άξονας

Ο πίνακας 4.7 δείχνει την ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων των συμμετεχόντων σχετικά με τον βαθμό συμφωνίας των δηλώσεων. Στις δηλώσεις [Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας] (52,6%) και [Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας] (55,1%) πάνω από τους μισούς συμμετέχοντες δείχνουν να συμφωνούν απόλυτα.

4.3 Αποτελέσματα- Κοινωνικές- Πολιτιστικές – Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Οι επόμενες 18 δηλώσεις του ερωτηματολογίου αφορούν σε κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού. Παρακάτω παρουσιάζεται α) ο έλεγχος KMO and Bartlett's που δίνει πληροφορίες σχετικά με την επάρκεια και την καταλληλότητα των δεδομένων και β) το μέτρο αξιοπιστίας Cronbach's Alpha:

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,880
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1713,684
	df	153
	Sig.	,000

Πίνακας 4.8: Έλεγχος KMO and Bartlett's - 3^{ος} άξονας

- Ο δείκτης KMO είναι 0,880 και είναι μια πολύ καλή τιμή για να γίνει ανάλυση παραγόντων. Επίσης η p-value (Sig.) είναι $0.000 < 0.05$ και το χ^2 είναι 1713,64 με 153 βαθμούς ελευθερίας, η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο $\alpha = 0,05$.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,910	18

Πίνακας 4.9: Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha- 3^{ος} άξονας

- Η τιμή Cronbach's Alpha είναι 0,910 και θεωρείται αρκετά υψηλή. Τα δεδομένα είναι αξιόπιστα.

Rotated Component Matrix^a			
	Component		
	1	2	3
[Οι τουρίστες συμβάλλουν σημαντικά στην κυκλοφοριακή συμφόρηση]	,583	,285	-,144
[Ο τουρισμός συνέβαλε στη δημιουργία καινούριου νοσοκομείου και κέντρων υγείας]	-,026	,178	,808
[Εξαιτίας του τουρισμού βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο και η συγκοινωνία του νησιού]	-,002	,219	,862
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει τον αριθμό των τροχαίων ατυχημάτων]	,776	,098	,038
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνεται ο αλκοολισμός]	,760	,268	-,003
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνονται η βία και η εγκληματικότητα στη Λευκάδα]	,821	,019	,247
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη μετάδοση νοσημάτων (όπως AIDS)]	,750	,066	,296
[Ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας]	,804	,120	,222
[Ο τουρισμός είναι η αιτία περισσότερων σκουπιδιών στις παραλίες]	,780	,232	-,127
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημίων και κτιρίων]	,229	,407	,583
[Ο τουρισμός ευθύνεται για τη ρύπανση της θάλασσας με λύματα]	,722	,326	-,039
[Ο τουρισμός σας έχει προσφέρει πρόσβαση σε διαφορετικές μορφές διασκέδασης, εστιατόρια, θέατρο, σινεμά]	,379	,581	,354
[Εξαιτίας του τουρισμού πραγματοποιούνται στη Λευκάδα περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις]	,241	,677	,203
[Η επαφή με τους τουρίστες σας έχει βοηθήσει να αποδεχτείτε άλλους πολιτισμούς και να αποβάλετε στερεότυπα]	,144	,790	,253
[Ο τουρισμός συμβάλλει στη διάδοση της φήμης και στην προώθηση τοπικών προϊόντων]	,182	,800	,148
[Ο τουρισμός βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας]	,108	,810	,160
[Ο τουρισμός συμβάλλει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών]	,249	,786	,039
[Ο τουρισμός ευθύνεται για την Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων]	,615	,265	-,007

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Πίνακας 4.10: Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης

Από τη διερευνητική ανάλυση παραγόντων Principal Component Analysis με μέθοδο περιστροφής Varimax, εντοπίστηκαν 3 κύριοι παράγοντες που εξηγούν συνολικά το 64,09% της διακύμανσης: Οι τρεις παράγοντες που εντοπίστηκαν και απεικονίζονται στον προηγούμενο πίνακα 4.10 έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Ο 1^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 5,29 και ερμηνεύει το 29,4% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού (κυκλοφοριακή συμφόρηση, ατυχήματα, αλκοολισμός, βία, aids, ήθος, σκουπίδια, ρύπανση, καταστροφή περιβάλλοντος), συνεπώς θα ονομαστεί *Αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις*.
- Ο 2^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 3,99 και ερμηνεύει το 22,17% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με την επιρροή του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων σε πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο (βελτίωση ποιότητας ζωής, πρόσβαση σε διασκέδαση, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κοινωνική αποδοχή, προώθηση πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπικών προϊόντων, μόρφωση) και θα ονομαστεί *Θετικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής*.
- Ο 3^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 2,25 και ερμηνεύει το 12,51% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με την επιρροή του τουρισμού στη βελτίωση ορισμένων έργων, υποδομών και μνημείων (υποδομές και παροχές υγείας, οδικά δίκτυα, μνημεία) και θα ονομαστεί *Βελτίωση υποδομών και μνημείων*

Ο παρακάτω πίνακας 4.11, απεικονίζει με περιγραφική στατιστική τη μέση τιμή και την τυπική απόκλιση των απαντήσεων που έδωσε το δείγμα των 156 Λευκαδιτών.

- Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 4.11 παρατηρήθηκε ότι το δείγμα συμφωνεί σε πολύ μεγάλο βαθμό με τις δηλώσεις: *[Οι τουρίστες συμβάλλουν σημαντικά στην κυκλοφοριακή συμφόρηση]* ($m= 4,05$, $stdv= 1,082$) και *[Ο τουρισμός συμβάλλει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών]* ($m= 4,12$ $stdv= 0,999$).

	Mean	Std. Deviation
1. Αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις		
[Οι τουρίστες συμβάλλουν σημαντικά στην κυκλοφοριακή συμφόρηση]	4,05	1,082
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει τον αριθμό των τροχαίων ατυχημάτων]	3,53	1,161
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνεται ο αλκοολισμός]	3,73	1,155
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνονται η βία και η εγκληματικότητα στη Λευκάδα]	2,81	1,276
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη μετάδοση νοσημάτων (όπως AIDS)]	2,50	1,375
[Ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας]	2,93	1,354
[Ο τουρισμός είναι η αιτία περισσότερων σκουπιδιών στις παραλίες]	3,65	1,227
[Ο τουρισμός ευθύνεται για τη ρύπανση της θάλασσας με λύματα]	3,56	1,311
[Ο τουρισμός ευθύνεται για την Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων]	3,29	1,209
2. Θετικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής		
[Ο τουρισμός σας έχει προσφέρει πρόσβαση σε διαφορετικές μορφές διασκέδασης, εστιατόρια, θέατρο, σινεμά]	3,21	1,248
[Εξαιτίας του τουρισμού πραγματοποιούνται στη Λευκάδα περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις]	3,62	1,098
[Η επαφή με τους τουρίστες σας έχει βοηθήσει να αποδεχτείτε άλλους πολιτισμούς και να αποβάλετε στερεότυπα]	3,52	1,247
[Ο τουρισμός συμβάλλει στη διάδοση της φήμης και στην προώθηση τοπικών προϊόντων]	3,98	1,032
[Ο τουρισμός βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας]	3,76	1,172
[Ο τουρισμός συμβάλλει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών]	4,12	,999
3. Βελτίωση υποδομών και μνημείων		
[Ο τουρισμός συνέβαλε στη δημιουργία καινούριου νοσοκομείου και κέντρων υγείας]	2,88	1,305
[Εξαιτίας του τουρισμού βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο και η συγκοινωνία του νησιού]	2,47	1,297
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημείων και κτιρίων]	2,97	1,191

Πίνακας 4.11: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση 3^{ος} άξονας

	1	2	3	4	5
1. Αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις					
[Οι τουρίστες συμβάλλουν σημαντικά στην κυκλοφοριακή συμφόρηση]	3,2	7,1	15,4	30,1	44,2
[Ο τουρισμός έχει αυξήσει τον αριθμό των τροχαίων ατυχημάτων]	3,2	17,9	28,8	23,1	26,9
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνεται ο αλκοολισμός]	5,1	10,3	21,8	32,1	30,8
[Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνονται η βία και η εγκληματικότητα στη Λευκάδα]	16	30,1	25	14,7	14,1
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη μετάδοση νοσημάτων (όπως AIDS)]	29,5	30,8	12,2	15,4	12,2
[Ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας]	17,3	25	23,1	16,7	17,3
[Ο τουρισμός είναι η αιτία περισσότερων σκουπιδιών στις παραλίες]	4,5	17,3	19,2	26,3	32,7
[Ο τουρισμός ευθύνεται για τη ρύπανση της θάλασσας με λύματα]	6,4	19,2	21,2	18,6	34,6
[Ο τουρισμός ευθύνεται για την Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων]	4,5	26,9	25	21,8	21,8
2. Θετικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής					
[Ο τουρισμός σας έχει προσφέρει πρόσβαση σε διαφορετικές μορφές διασκέδασης, εστιατόρια, θέατρο, σινεμά]	10,9	17,9	29,5	23,1	18,6
[Εξαιτίας του τουρισμού πραγματοποιούνται στη Λευκάδα περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις]	4,5	9	32,7	28,2	25,6
[Η επαφή με τους τουρίστες σας έχει βοηθήσει να αποδεχτείτε άλλους πολιτισμούς και να αποβάλετε στερεότυπα]	9	12,8	20,5	32,7	25
[Ο τουρισμός συμβάλλει στη διάδοση της φήμης και στην προώθηση τοπικών προϊόντων]	3,2	5,8	17,3	37,2	36,5
[Ο τουρισμός βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας]	4,5	12,2	19,9	30,1	33,3
[Ο τουρισμός συμβάλλει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών]	1,9	4,5	19,2	2,2	46,2
3. Βελτίωση υποδομών και μνημείων					
[Ο τουρισμός συνέβαλε στη δημιουργία καινούριου νοσοκομείου και κέντρων υγείας]	19,2	21,2	23,7	23,7	12,2
[Εξαιτίας του τουρισμού βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο και η συγκοινωνία του νησιού]	28,2	30,1	16,7	16	9
[Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημείων και κτιρίων]	12,2	23,7	30,1	22,4	11,5

Πίνακας 4.12: Ποσοστό συμμετεχόντων ανά βαθμό κλίμακας- 3ος άξονας

4.4 Αποτελέσματα- Βαθμός ευθύνης του τουρισμού σε σημαντικές συνιστώσες της ποιότητας ζωής

Οι επόμενες 16 δηλώσεις του ερωτηματολογίου αφορούν στον βαθμό τον οποίο πιστεύουν οι συμμετέχοντες ότι προέρχονται ως απόρροια του τουρισμού. Ο 4^{ος} άξονας δημιουργήθηκε κυρίως για τη διασταύρωση των απαντήσεων, καθώς αναφέρει ορισμένες από τις δηλώσεις των αξόνων 2 και 3 με διαφορετική διατύπωση.

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,821
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1356,260
	Df	120
	Sig.	,000

Πίνακας 4.13: Έλεγχος KMO and Bartlett's- 4^{ος} άξονας

- Ο δείκτης KMO είναι 0,821, άρα τα δεδομένα επαρκούν για ανάλυση σε παράγοντες. Επίσης η p-value (Sig.) είναι $0.000 < 0.05$, επομένως απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση H_0 και αποδεχόμαστε την εναλλακτική H_1 , ότι μπορεί να υπάρχει στατιστικά σημαντική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μεταβλητών. Το χ^2 είναι 1356,260 με 120 βαθμούς ελευθερίας, η οποία είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 0,05$.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,872	16

Πίνακας 4.14: Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha- 4^{ος} άξονας

- Ο δείκτης αξιοπιστίας είναι 0,872, αρκετά υψηλή τιμή, άρα τα δεδομένα είναι αξιόπιστα

	Rotated Component Matrix ^a			
	1	2	3	4
[Έλλειψη καθαριότητας]	,882	,008	,099	,118
[Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο πάρκινγκ]	,753	-,007	,052	,243
[Σκουπίδια στις παραλίες και στους δημόσιους χώρους]	,855	-,021	,126	,124
[Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος]	,094	,111	-,061	,832
[Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους]	,262	,329	,058	,769
[Φαινόμενα κερδοσκοπίας εις βάρος των ντόπιων]	,105	,048	,873	,046
[Πρώθηση πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικών προϊόντων]	,028	,547	,320	,468
[Φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των ντόπιων από εργοδότες]	,154	,105	,861	-,048
[Χαλάρωση των ηθών του ντόπιου πληθυσμού]	,478	,142	,643	,154
[Αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας των Λευκαδιτών και εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων]	,581	,083	,547	-,005
[Υπερκατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων]	,525	,362	,382	-,213
[Διακίνηση ναρκωτικών, κλοπές και βιαιοπραγίες]	,744	,233	,307	-,002
[Πρόσβαση ντόπιων σε θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες]	,267	,712	,202	,070
[Πρόσβαση σε αναβαθμισμένες μορφές ψυχαγωγίας και πολιτισμού (Εστιατόρια διεθνών κουζινών, club, Συναυλίες, Τσίρκο κ.α)]	,079	,731	,201	,273
[Βελτίωση των παροχών υγείας]	-,013	,848	-,056	,061
[Βελτίωση της αισθητικής εικόνας, καλλωπισμός των πλατειών, πεζοδρομήσεις κ.α]	-,029	,831	-,010	,107

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Πίνακας 4.15 Αποτελέσματα διερευνητικής ανάλυσης παραγόντων για τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης

Από τη διερευνητική ανάλυση παραγόντων με varimax, εντοπίστηκαν 4 κύριοι παράγοντες που εξηγούν συνολικά το 69,96% της διακύμανσης:

- Ο 1^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 3,66 και ερμηνεύει το 22,88% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με παραμέτρους που απορρέουν από την αρνητική πλευρά του τουρισμού (καθαριότητα, κυκλοφοριακό, σκουπίδια, υπερκατανάλωση ενέργειας, διακίνηση ναρκωτικών και κλοπές). Θα ονομαστεί *Αρνητικές επιδράσεις στην ποιότητα ζωής των κατοίκων*
- Ο 2^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 3,09 και ερμηνεύει το 19,35% της διακύμανσης. Ο παράγοντας σχετίζεται με παραμέτρους που απορρέουν από την θετική πλευρά του τουρισμού (πολιτιστική κληρονομιά, πρόσβαση σε αθλητικές δραστηριότητες, σε ψυχαγωγία, βελτίωση παροχών υγείας, βελτίωση εικόνας). Θα ονομαστεί *Οφέλη που απολαμβάνουν οι κάτοικοι εξαιτίας του τουρισμού*.
- Ο 3^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 2,67 και ερμηνεύει το 16,73% της διακύμανσης . Ο παράγοντας σχετίζεται με (κερδοσκοπία, εργασιακή εκμετάλλευση, χαλάρωση ηθών, αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας). Θα ονομαστεί *φαινόμενα εκμετάλλευσης κατοίκων και αλλοίωσης της ταυτότητας τους*
- Ο 4^{ος} παράγοντας έχει ιδιοτιμή 1,75 και ερμηνεύει το 10,98% της διακύμανσης . Ο παράγοντας σχετίζεται με (αύξηση εισοδήματος, θέσεις εργασίας). *Οφέλη σε ατομικό οικονομικό επίπεδο και στην απασχόληση*

Ο παρακάτω πίνακας 4.16, απεικονίζει με περιγραφική στατιστική τη μέση τιμή και την τυπική απόκλιση των απαντήσεων που έδωσε το δείγμα των 156 Λευκαδιτών.

- Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 4.16 παρατηρήθηκε ότι το δείγμα συμφωνεί σε πολύ μεγάλο βαθμό με τη δήλωση: *[Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο πάρκινγκ]* ($m=4,23$ $stdv= 0,963$), τη δήλωση *[Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος]* ($m= 4,02$, $stdv= 1,086$) και τη δήλωση *[Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους]* ($m= 4,36$, $stdv= 0,811$).

	Mean	Std. Dev
1. Αρνητικές επιδράσεις στην ποιότητα ζωής των κατοίκων		
[Έλλειψη καθαριότητας]	3,38	1,312
[Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο πάρκινγκ]	4,23	,963
[Σκουπίδια στις παραλίες και στους δημόσιους χώρους]	3,72	1,194
[Υπερκατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων]	3,21	1,170
[Διακίνηση ναρκωτικών, κλοπές και βιαιοπραγίες]	3,21	1,275
2. Οφέλη που απολαμβάνουν οι κάτοικοι εξαιτίας του τουρισμού.		
[Προώθηση πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικών προϊόντων]	3,84	,974
[Πρόσβαση ντόπιων σε θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες]	3,57	1,054
[Πρόσβαση σε αναβαθμισμένες μορφές ψυχαγωγίας και πολιτισμού (Εστιατόρια διεθνών κουζινών, club, Συναυλίες, Τσίρκο κ.α)]	3,63	1,131
[Βελτίωση των παροχών υγείας]	2,91	1,251
[Βελτίωση της αισθητικής εικόνας, καλλωπισμός των πλατειών, πεζοδρομήσεις κ.α]	3,18	1,327
3. Φαινόμενα εκμετάλλευσης κατοίκων και αλλοίωσης της ταυτότητας τους		
[Φαινόμενα κερδοσκοπίας εις βάρος των ντόπιων]	3,37	1,187
[Φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των ντόπιων από εργοδότες]	3,33	1,241
[Χαλάρωση των ηθών του ντόπιου πληθυσμού]	3,12	1,265
[Αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας των Λευκαδιτών και εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων]	2,81	1,306
4. Οφέλη σε οικονομικό επίπεδο και στην απασχόληση		
[Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος]	4,02	1,086
[Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους]	4,36	,811

Πίνακας 4.16: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση- 4^{ος} άξονας

	1	2	3	4	5
1. Αρνητικές επιδράσεις στην ποιότητα ζωής των κατοίκων					
[Έλλειψη καθαριότητας]	9,6	16,7	27,6	17,9	28,2
[Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο παρκινγκ]	1,9	4,5	12,2	31,4	50
[Σκουπίδια στις παραλίες και στους δημόσιους χώρους]	4,5	10,9	28,8	19,2	36,5
[Υπερκατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων]	8,3	19,2	30,8	26,3	15,4
[Διακίνηση ναρκωτικών, κλοπές και βιαιοπραγίες]	9	25,6	20,5	25	19,9
2. Οφέλη που απολαμβάνουν οι κάτοικοι εξαιτίας του τουρισμού.					
[Πρώθηση πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικών προϊόντων]	1,3	7,7	25,6	36,5	28,8
[Πρόσβαση ντόπιων σε θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες]	1,9	14,7	30,1	30,8	22,4
[Πρόσβαση σε αναβαθμισμένες μορφές ψυχαγωγίας και πολιτισμού (Εστιατόρια διεθνών κουζινών, club, Συναυλίες, Τσίρκο κ.α)]	4,5	12,2	25	32,1	26,3
[Βελτίωση των παροχών υγείας]	15,4	23,7	28,2	19,9	12,8
[Βελτίωση της αισθητικής εικόνας, καλλωπισμός των πλατειών, πεζοδρομήσεις κ.α]	14,7	16,7	23,7	25,6	19,2
3. Φαινόμενα εκμετάλλευσης κατοίκων και αλλοίωσης της ταυτότητας τους					
[Φαινόμενα κερδοσκοπίας εις βάρος των ντόπιων]	6,4	18,6	26,9	27,6	20,5
[Φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των ντόπιων από εργοδότες]	8,3	18,6	26,3	25	21,8
[Χαλάρωση των ηθών του ντόπιου πληθυσμού]	12,8	19,9	26,3	25	16
[Αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας των Λευκαδιτών και εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων]	19,9	23,7	25	18,6	12,8
4. Οφέλη σε οικονομικό επίπεδο και στην απασχόληση					
[Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος]	3,8	6,4	15,4	32,7	41,7
[Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους]	0	2,6	13,5	29,5	54,5

Πίνακας 4.17: Ποσοστό συμμετεχόντων ανά βαθμό της κλίμακας- 4^{ος} άξονας

- Οι μισοί συμμετέχοντες συμφώνησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό με τη δήλωση [Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο παρκινγκ](50%) και περισσότεροι από τους μισούς με τη δήλωση [Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους (54,5%)

Κεφάλαιο 5: Συζήτηση των Αποτελεσμάτων

Η παρούσα ερευνητική εργασία έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση των απόψεων των κατοίκων της Λευκάδας σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής. Ακολουθεί σχολιασμός των ευρημάτων της ερευνητικής προσέγγισης.

5.1 Δημογραφικά και Επαγγελματικά Χαρακτηριστικά Δείγματος

Οι συμμετέχοντες απάντησαν εθελοντικά στο ερωτηματολόγιο και η ανταπόκριση ήταν ικανοποιητική, καθώς 156 άτομα συμπλήρωσαν το ερευνητικό εργαλείο.

Το ποσοστό των γυναικών που ανταποκρίθηκαν στο ερωτηματολόγιο ήταν μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών (57,7% έναντι 42,3%). Στην έρευνα συμμετείχαν κυρίως άτομα των ηλικιών 30-45 (46,8 %) και 18-29 (35,3 %), ενώ χαμηλό ήταν το ποσοστό συμμετοχής των ηλικιών >46 (14,7%) και <18 (3,2%). Το γεγονός αυτό πιθανότατα οφείλεται στον τρόπο διανομής του ερευνητικού εργαλείου (ηλεκτρονικά), καθώς άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή ανήλικα άτομα δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε υπολογιστή και διαδίκτυο.

Το επίπεδο σπουδών ήταν κατά κύριο λόγο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (56,4%), και έπειτα απόφοιτοι σχολών ΙΕΚ/ΕΠΑΣ (21,2%). Το γεγονός αυτό και πάλι μπορεί να οφείλεται στον τρόπο συλλογής δεδομένων, καθώς άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου δεν είναι εξοικειωμένα με την χρήση διαδικτύου και δεν διαθέτουν εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης.

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες/ ιδιοκτήτες επιχείρησης κατά 37,2%, ιδιωτικοί υπάλληλοι (30,%), δημόσιοι υπάλληλοι (16%) και άνεργοι (16%). Αναφορικά με το εάν το επάγγελμα των συμμετεχόντων σχετίζεται με τον τουρισμό, το μεγαλύτερο ποσοστό (64,7%) είπε ΝΑΙ έναντι 35,3% που απάντησε ΟΧΙ. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στον τρόπο επιλογής του δείγματος, καθώς αναζητήθηκαν στοιχεία ηλεκτρονικών διευθύνσεων από επαγγελματικούς οδηγούς, από ιστοσελίδες τουρισμού κ.α. Ωστόσο, είναι ικανοποιητικό και το ποσοστό που δεν σχετίζεται με τον τουρισμό. Αυτό πιθανόν να οδηγεί σε μια αξιοπιστία της έρευνας, καθώς συμμετείχαν άτομα που δεν επηρεάζονται οικονομικά από τον τουρισμό, και εκφράζουν τις απόψεις

τους για τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής τους, στην τοπική οικονομία και στην απασχόληση των συντοπιτών τους.

5.2 Επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο απασχόλησης

Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, τις απόψεις δηλαδή που έχουν κάτοικοι της Λευκάδας σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και στον τομέα της απασχόλησης παρουσιάζονται τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Απασχόληση

Οι συμμετέχοντες της έρευνας δείχνουν να έχουν αναγνωρίσει πως η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση του ντόπιου πληθυσμού είναι εξαιρετικά σημαντική. Αναλυτικότερα, παρατηρείται ότι ποσοστό 76,9% (55,1% +21,8%) πιστεύει σε μεγάλο βαθμό ότι ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας, με μέσο όρο απαντήσεων $m=4,25$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv=0,98$. Ωστόσο, οι θέσεις εργασίας που προσφέρονται συμβάλλουν σε μέτριο βαθμό στη διατήρηση του πληθυσμού στο νησί ($m=3,48$, $stdv=1,188$).

Παράλληλα όμως με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, οι κάτοικοι πιστεύουν σε ποσοστό 71,2% (32,1% μέτρια, 17,3% πολύ, 21,8% πάρα πολύ), ότι προκαλείται μέτρια έως μεγάλη εργασιακή εκμετάλλευση των υπαλλήλων, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες τις σεζόν, με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,21$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv=1,28$. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία που μελετήθηκε, αυτό οφείλεται στην αυξημένη κίνηση τουριστών, που δημιουργεί ανάγκες για περισσότερο προσωπικό και για περισσότερες ώρες εργασίας, υποχρεώνοντας τους υπαλλήλους να δουλεύουν υπερωρίες και αρκετές φορές με χαμηλές αμοιβές (Βενετσανοπούλου, 2006: 75).

Επενδύσεις και προώθηση τοπικών παραγωγών

Οι Λευκαδίτες κάτοικοι θεωρούν σε ποσοστό 76,3%, (28,2% μέτρια, 26,9% πολύ, 21,2% πάρα πολύ) ότι ο τουρισμός φέρνει αρκετές επενδύσεις στο νησί, με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,84$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv=1,07$.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το 89,8% του δείγματος συμφωνεί ότι οι τοπικοί παραγωγοί έχουν την ευκαιρία να προωθήσουν τα προϊόντα τους στην αγορά μέσω του τουρισμού (26,3% μέτρια, 23,1% πολύ, 40,4% πάρα πολύ) με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,91$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,09$. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στη διατήρηση και στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, αλλά και στη δημιουργία πολλαπλασιαστικών εσόδων.

Εισόδημα

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το 33,3% του δείγματος έχει άμεσα οικονομικά οφέλη σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, ενώ το 24,4% του δείγματος δεν κερδίζει καθόλου εισόδημα προερχόμενο από τον τουρισμό. Ο μέσος όρος των απαντήσεων είναι $m= 3,29$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,56$. Το αποτέλεσμα οφείλεται στην τυχαία δειγματοληψία, καθώς συμμετείχαν στην έρευνα άτομα που απασχολούνται αποκλειστικά στον τουρισμό και άτομα που το επάγγελμά τους δεν εξαρτάται από τον τουρισμό. Ωστόσο, φαίνεται ότι το εισόδημα από την καλοκαιρινή σεζόν αρκεί σε μέτριο προς λιγότερο βαθμό (24,4% λίγο, 35,9% μέτριο) για την κάλυψη των αναγκών ολόκληρου του έτους με μέσο όρο απαντήσεων $m= 2,91$ (2= λίγο 3=μέτρια) και $stdv= 1,17$. Κύρια αιτία θεωρείται η εποχικότητα του τουρισμού, αφού μέσα σε 5-6 μήνες είναι δύσκολο να καλυφθούν τα ετήσια έξοδα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και οι φορολογικές επιβαρύνσεις.

Ανεξαρτήτως επαγγέλματος λοιπόν, ποσοστό 93% αναγνωρίζει την θετική επίδραση του τουρισμού στην τοπική οικονομία του νησιού, εκ του οποίου το 52,6% συμφωνεί στο μέγιστο βαθμό με μέσο όρο απαντήσεων $m= 4,17$ (4= πολύ 5= πάρα πολύ) και $stdv= 1,05$. Επιπλέον, το 58,3% (16% πολύ, 42,3% πάρα πολύ) θεωρεί ότι μια κρίση στον τουρισμό θα επηρεάσει το οικογενειακό εισόδημα με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,61$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,48$. Η δήλωση αυτή προδίδει την υψηλή εξάρτηση του νησιού από τον τουρισμό, σε τέτοιο βαθμό ώστε μια μείωση της ζήτησης θα επιφέρει μείωση στα οικογενειακά εισοδήματα μιας μεγάλης μερίδας του πληθυσμού.

Αύξηση Τιμών

Το δείγμα κατατάσσει σε σημαντική αρνητική επίδραση του τουρισμού σε ποσοστό 64,7% (31,4% πολύ, 33,3%πάρα πολύ) την αύξηση των τιμών στα αγαθά και τις υπηρεσίες που καταναλώνουν, με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,39$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,18$. Εξαιτίας της εποχικότητας του τουρισμού, οι τιμές ορισμένων αγαθών, όπως

προϊόντα διατροφής, προϊόντα παντοπωλείου, υπηρεσίες καταστημάτων κ.α, διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα ο ντόπιος πληθυσμός να μην μπορεί να τα καταναλώσει και να στρέφεται σε άλλα προϊόντα. Η περίπτωση των ενοικίων είναι εξίσου σημαντική και θεωρείται ότι έχει επηρεαστεί από τον τουρισμό σε μεγάλο βαθμό, σύμφωνα με το 32,7% των συμμετεχόντων με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,60$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,26$. Για τους ιδιοκτήτες ακινήτων είναι οικονομικά πιο συμφέρον να ενοικιάζουν το χώρο για λιγότερους μήνες σε πολύ υψηλές τιμές.

Διάγραμμα 5.1: Αποτελέσματα- Επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία και στην απασχόληση

5.3 Επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, τις απόψεις δηλαδή που έχουν κάτοικοι της Λευκάδας σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, οι συμμετέχοντες επιβεβαιώνουν πως ο τουρισμός επιδρά άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά σε κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις. Επιπλέον, επιβεβαιώνονται οι περισσότερες αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στο περιβάλλον.

Κυκλοφοριακή συμφόρηση και τροχαία ατυχήματα

Σε ποσοστό 74,3% (30,1% πολύ, 44,2% πάρα πολύ) το δείγμα πιστεύει ότι η τουριστική κίνηση δημιουργεί πολύ μεγάλα προβλήματα στην κυκλοφορία, εμφανίζοντας μέσο όρο απαντήσεων $m= 4,05$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv= 1,08$. Ο συνωστισμός στους δρόμους από αυτοκίνητα και πεζούς κατά τις ώρες αιχμής και οι λιγοστές θέσεις παρκινγκ εντείνουν το κυκλοφοριακό πρόβλημα.

Τα τροχαία ατυχήματα που συμβαίνουν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, οφείλονται σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό στην τουριστική κίνηση (28,8% μέτριο, 23,1% πολύ 26,9% πάρα πολύ), με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,53$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,16$. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση και το αλκοόλ, γίνονται αιτίες για τροχαία ατυχήματα, στα οποία εμπλέκονται και οι ντόπιοι κάτοικοι.

Αλκοόλ- Εγκληματικότητα- Νοσήματα- Ήθος

Το 62,9% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι ο τουρισμός αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τον αλκοολισμό, με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,73$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv= 1,15$. Κατά την καλοκαιρινή περίοδο, τόσο οι τουρίστες, όσο και οι ντόπιοι, καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες αλκοόλ από ότι συνήθως. Ο μεγάλος αριθμός καταστημάτων που σερβίρουν οινοπνευματώδη ποτά, η συνήθεια ορισμένων χωρών στα ποτά, όπως η Ρωσία, Τσεχία, Γερμανία, Μ. Βρετανία κ.α. και η επιθυμία για διασκέδαση, οδηγούν στην αύξηση του αλκοολισμού, με τους ντόπιους κατοίκους να μιμούνται τη συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής των επισκεπτών.

Εντούτοις, ένα μεγάλο ποσοστό 55% (30,1% λίγο, 25% μέτριο) θεωρούν ότι ο τουρισμός δεν είναι υπαίτιος για την ανάπτυξη της εγκληματικότητας, με μέσο όρο $m= 2,81$ (2= λίγο, 3= μέτρια) και $stdv= 1,27$, αλλά ούτε και για την μετάδοση νοσημάτων, όπως AIDS, σε ποσοστό 60,3% (29,5% καθόλου, 30,8% λίγο), με μέσο όρο απαντήσεων $m= 2,50$ και $stdv= 1,37$. Επίσης, το 65,4% δεν θεωρεί ότι ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας (17,3% καθόλου, 25% λίγο, 23,1% μέτριο), με μέσο όρο απαντήσεων $m= 2,93$ και $stdv= 1,35$.

Αναβάθμιση του κοινωνικού επιπέδου ζωής

Το 29,5% του δείγματος εκδηλώνει μέτριο ενδιαφέρον για τις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις, (συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις κ.α), που διοργανώνονται εξαιτίας της

τουριστικής κίνησης, ενώ μεγάλο ενδιαφέρον εκδηλώνει αντίστοιχα το 23,1% ($m = 3,21$ $stdv = 1,248$).

Υποδομές

Η έρευνα έδειξε ότι το δείγμα της Λευκάδας δεν θεωρεί ότι ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην βελτίωση έργων και υποδομών. Συγκεκριμένα, το 75% (28,2% καθόλου, 30,1% λίγο, 16,7% μέτρια) δεν διακρίνει σημαντική συμβολή του τουρισμού στη βελτίωση του οδικού δικτύου και της συγκοινωνίας του νησιού (μέσος όρος απαντήσεων $m = 2,47$, $stdv = 1,297$).

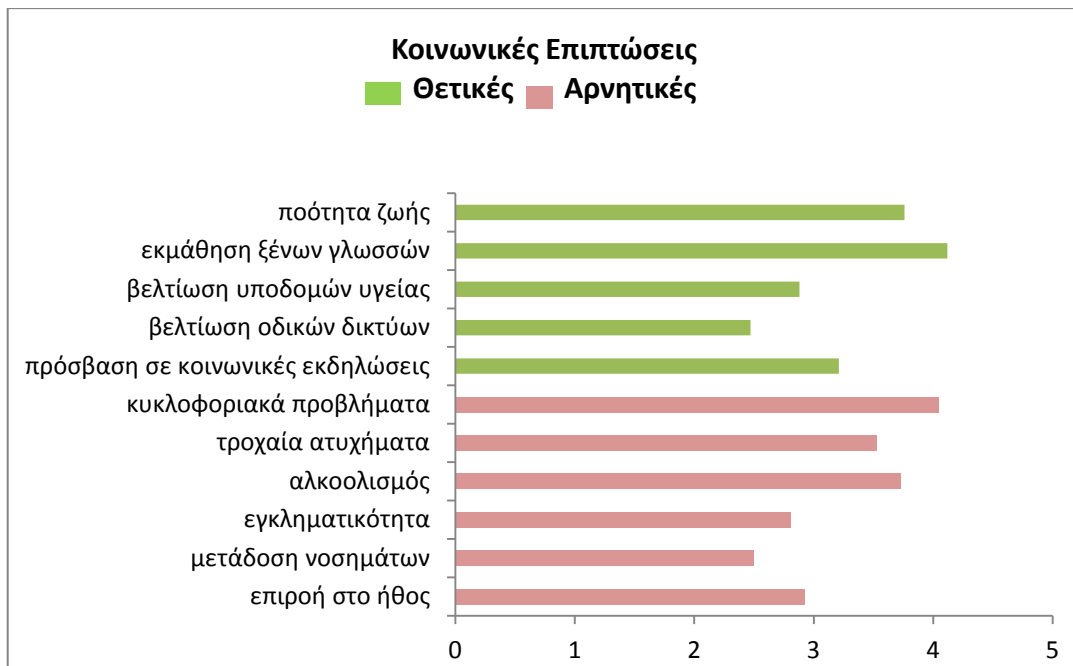
Σχετικά με τη βελτίωση των υποδομών υγείας, η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρείται ισόβαθμα στις βαθμολογίες μέτρια και πολύ (23,7% + 23,7%), και ακολουθούν οι μικρότερες λίγο (21,2%) και καθόλου (19,2%). Παρατηρείται μία διάσπαση των ποσοστών σε 4 από τις 5 κλίμακες, γεγονός που πιθανόν να σημαίνει ότι το δείγμα δεν έχει κατασταλάξει με σιγουριά στην άποψη του για τη συμβολή του τουρισμού στη βελτίωση των υποδομών υγείας. Ωστόσο, ο μέσος όρος των απαντήσεων είναι $m = 2,88$ (2= λίγο, 3= μέτρια) και η τυπική απόκλιση $stdv = 1,305$, επομένως το δείγμα κατά μέσο όρο κατατάσσει σε λιγότερο σημαντική επίδραση τη βελτίωση των υποδομών υγείας.

Μόρφωση

Σύμφωνα με το δείγμα, ο τουρισμός έχει ιδιαίτερα σημαντική συμβολή στην εκμάθηση ξένων γλωσσών (46,2% πάρα πολύ, 19,2% μέτρια), με μέσο όρο απαντήσεων $m = 4,12$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv = 0,99$. Οι κάτοικοι που εργάζονται σε τουριστικές επιχειρήσεις αναγκάζονται να μάθουν από μικρή ηλικία ξένες γλώσσες, ώστε να είναι ικανοί να εξυπηρετήσουν τους επισκέπτες. Η γνώση περισσότερων από μια γλωσσών θεωρείται ανταγωνιστικό προσόν για την τουριστική αγορά εργασίας. Ακόμα και όσοι δεν εργάζονται στον τουρισμό, μαθαίνουν ξένες γλώσσες εξαιτίας της συχνής επαφής με αλλοδαπούς, στο δρόμο, στις παραλίες, στα καταστήματα κ.α.

Ποιότητα ζωής

Αναφορικά με την ποιότητα ζωής τους, το υψηλότερο ποσοστό το δείγματος πιστεύει ότι ο τουρισμός επιδρά σημαντικά στη βελτίωση της. Συγκεκριμένα, το 83,3% (19,9% μέτρια, 30,1% πολύ, 33%, πάρα πολύ), αναγνωρίζει τη θετική συμβολή του τουρισμού στην ποιότητα ζωής με μέσο όρο απαντήσεων $m = 3,76$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv = 1,17$.

Διάγραμμα 5.2: Αποτελέσματα- Κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού

Πολιτιστικές εκδηλώσεις και αποκατάσταση μνημείων

Το 60,9% (32,7% μέτρια, 28,2% πολύ) πιστεύει ότι ο τουρισμός έχει συμβάλλει σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό στην πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων ($m = 3,62$ $stdn = 1,098$). Όπως προαναφέρθηκε, κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, πραγματοποιούνται αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις στη Λευκάδα, οι οποίες προσελκύουν τουρίστες από ξένες χώρες. Ενώ λοιπόν υπάρχουν οικονομικά οφέλη από την προσέλευση τουριστών, οι ντόπιοι κάτοικοι που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό, συχνά δεν μπορούν να απολαύσουν αυτές τις εκδηλώσεις γιατί συμπίπτουν με περιόδους έντονης εργασίας.

Το δείγμα θεωρεί ότι ο τουρισμός δεν συμβάλλει αρκετά στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημείων και κτιρίων σε ποσοστό 66% (12,2 % καθόλου, 23,7% λίγο, 30,1% μέτρια) με αντίστοιχο μέσο όρο απαντήσεων $m = 2,97$ και τυπική απόκλιση $stdn = 1,19$.

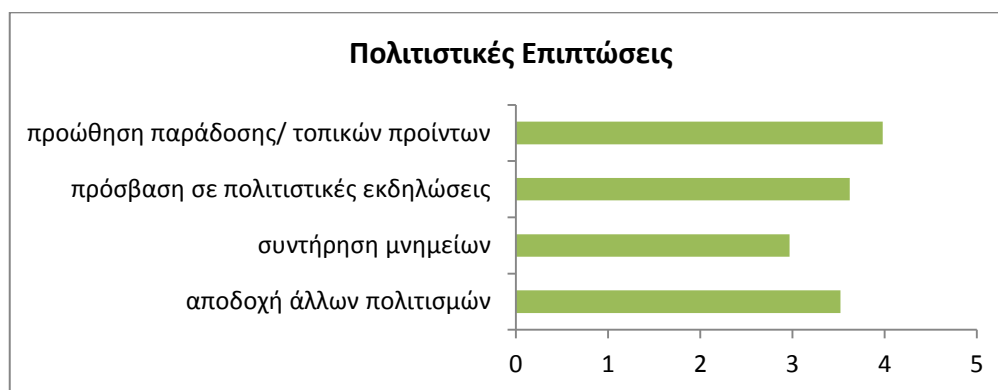
Αποδοχή άλλων πολιτισμών

Η συχνή επαφή με τους τουρίστες, συμβάλλει σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό στην καλλιέργεια της παιδείας, προωθώντας τον σεβασμό προς το συνάνθρωπο, την

διαπολιτισμική επικοινωνία και την κοινωνική αποδοχή. Ποσοστό 78,2% (20,5% μέτρια, 32,7% πολύ, 25% πάρα πολύ) πιστεύει ότι η επαφή με τους τουρίστες έχει βοηθήσει στην αποδοχή άλλων πολιτισμών και στην απομάκρυνση στερεοτύπων με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,52$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv=1,24$.

Προώθηση τοπικών προϊόντων

Η διάδοση της πολιτισμικής κληρονομιάς, της ιστορίας και της κουλτούρας μιας περιοχής, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον τουρισμό. Το μεγαλύτερο ποσοστό 76,7% (37,2% πολύ, 36,5% πάρα πολύ) αναγνωρίζει την τεράστια συμβολή του τουρισμού στην διάδοση της φήμης του νησιού στο εξωτερικό, αλλά και στην προώθηση των τοπικών προϊόντων της Λευκάδας, με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,98$ και $stdv=1,03$

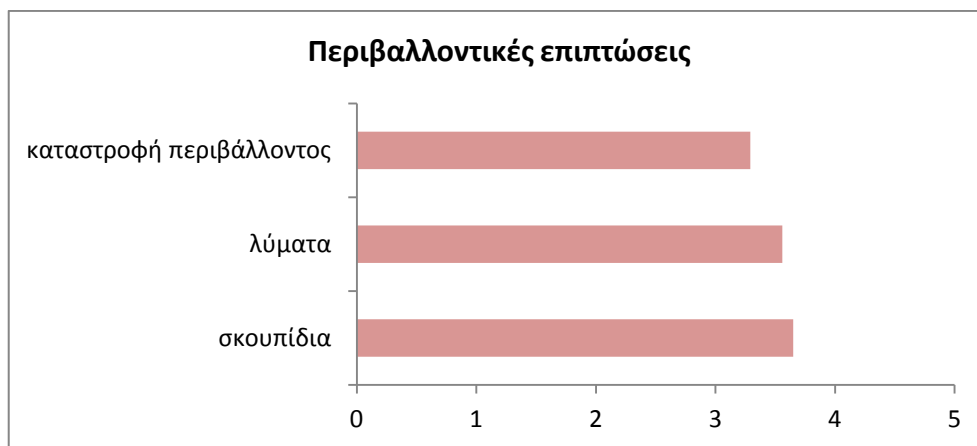

Διάγραμμα 5.3: Αποτελέσματα Πολιτιστικών Επιπτώσεων του τουρισμού

Σκουπίδια- λύματα- καταστροφή περιβάλλοντος

Το 59% του δείγματος πιστεύει ότι ο τουρισμός έχει συμβάλει κατά πολύ στη συγκέντρωση σκουπιδιών στις παραλίες (26,3% πολύ, 32,7% πάρα πολύ), εμφανίζοντας μέσο όρο απαντήσεων $m=3,65$ (3= πολύ, 4= πάρα πολύ) και τυπική απόκλιση $stdv=1,22$. Ο μαζικός τουρισμός, ο συνωστισμός σε ώρες αιχμής, η μη ύπαρξη κάδων και η περιβαλλοντική ασυνειδησία, έχουν εντείνει το πρόβλημα των απορριμμάτων στις παραλίες. Ομοίως, το 74,4% θεωρεί ότι ο τουρισμός ευθύνεται για την παρουσία λυμάτων στη θάλασσα (21,2% μέτρια, 18,6% πολύ, 34,6% πάρα πολύ), με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,56$ και $stdv=1,31$.

Όσον αφορά στην καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος τα μεγαλύτερα ποσοστά απαντήσεων συγκεντρώνονται στις απαντήσεις λίγο (26,9%) και μέτρια (25%), με συνολικά το 51,9% του δείγματος να θεωρεί ως λιγότερο σημαντική συνέπεια του τουρισμού την καταστροφή του περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων, ενώ με μικρή διαφορά το 43,6% πιστεύει από πολύ έως πάρα πολύ ότι ο τουρισμός ευθύνεται για την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος. Το δείγμα εμφάνισε γενικό μέσο όρο απαντήσεων $m=3,29$ και $stdv= 1,2$.

Διάγραμμα 5.4: Αποτελέσματα Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

5.4 Βαθμός ευθύνης του τουρισμού σε σημαντικές συνιστώσες της ποιότητας ζωής

Ο 4^{ος} και τελευταίος άξονας του ερωτηματολογίου σχεδιάστηκε για την επαλήθευση-διασταύρωση των απαντήσεων του δείγματος, ενισχύοντας την εγκυρότητα της έρευνας. Περιελάμβανε μερικές από τις σημαντικότερες δηλώσεις που είχαν μελετηθεί στους προηγούμενους άξονες, οι οποίες οδηγούν στα εξής αποτελέσματα:

A) Οικονομικές Επιπτώσεις

Η τουριστική κίνηση του καλοκαιριού έχει εμφανές οικονομικό όφελος για το δείγμα της έρευνας, με μέσο όρο απαντήσεων $m= 4,02$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv= 1,08$.

Ποσοστό 74,4% του δείγματος επιβεβαιώνει την τεράστια επιρροή του τουρισμού στο εισόδημα (32,7% πολύ, 41,7% πάρα πολύ).

Σύμφωνα με το 75% του δείγματος (26,9% μέτρια, 27,6% πολύ, 20,5% πάρα πολύ), ο τουρισμός συμβάλλει αρκετά στην εμφάνιση φαινομένων κερδοσκοπίας εις βάρος των ντόπιων με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,37$ (3= μέτρια, 4= πολύ) και $stdv=1,18$.

B) Επιπτώσεις στην Απασχόληση

Ο τουρισμός προκαλεί αισθητή αύξηση στην απασχόληση, δημιουργώντας θέσεις εργασίας για τους κατοίκους με μέσο όρο $m=4,36$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv=0,8$. Ειδικότερα, αθροιστικά το 84% (29,5% πολύ, 54,5% πάρα πολύ) αναγνωρίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη θετική επιρροή του τουρισμού στην αγορά εργασίας.

Οι αυξημένες ανάγκες των τουριστικών επιχειρήσεων δημιουργούν φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης για το δείγμα των κατοίκων με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,33$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,24$. Τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων κατανέμονται στις κατηγορίες μέτρια (26,3%), πολύ (25%), πάρα πολύ (21,8%).

Γ) Κοινωνικές Επιπτώσεις

Ο τουρισμός αναβαθμίζει σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό το κοινωνικό επίπεδο του δείγματος, παρέχοντας σε αυτούς την επιπλέον δυνατότητα ψυχαγωγίας, μέσω εκδηλώσεων και υποδομών που δημιουργούνται κατά κανόνα για την ψυχαγωγία των τουριστών. Συνολικά ποσοστό 83,4% επί του δείγματος (25% μέτρια, 32,1% πολύ, 26,3% πάρα πολύ) συμφωνούν πολύ με τη δήλωση ότι ο τουρισμός δημιουργεί νέες ευκαιρίες και μορφές ψυχαγωγίας, από τις οποίες επωφελούνται και οι ίδιοι. Ο μέσος όρος των απαντήσεων $m=3,63$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,13$.

Λόγω της έντονης αθλητικής δραστηριότητας που παρατηρείται στη Λευκάδα, το δείγμα συμφωνεί αθροιστικά κατά 83,3% (30,1% μέτρια, 30,8% πολύ, 22,4% πάρα πολύ) ότι απολαμβάνει την πρόσβαση σε αθλητικές εγκαταστάσεις και αθλητικές δράσεις που οργανώνονται κυρίως για τουριστικούς λόγους, με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,57$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,05$. Ωστόσο, το δείγμα κατατάσσει σε λιγότερο σημαντική την επίδραση του τουρισμού στη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας με μέσο όρο απαντήσεων $m=2,91$ (2= λίγο 3= μέτρια) και $stdv=1,24$ και τα υψηλότερα ποσοστά να εμφανίζονται στις κατηγορίες λίγο (23,7%) και μέτρια (28,2%).

Επιπλέον, λόγω της αυξημένης κίνησης και της διάθεσης που έχουν οι αρμόδιοι φορείς να διατηρήσουν ευχαριστημένους τους επισκέπτες δημιουργώντας τους καλές εντυπώσεις, πραγματοποιούνται ενέργειες διαμόρφωσης της αισθητικής εικόνας του νησιού. Το 68,5% του δείγματος (23,7% μέτρια, 25,6% πολύ, 19,2% πάρα πολύ) πιστεύει ότι ο τουρισμός συμβάλλει αρκετά στη βελτίωση της εικόνας, στον καλλωπισμό των πλατειών, στις πεζοδρομήσεις κ.α, με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,18$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,32$.

Το 81,4% του δείγματος θεωρεί σε πολύ μεγάλο βαθμό (31,4% πολύ, 50% πάρα πολύ) ότι η ανάπτυξη του τουρισμού οδηγεί σε κυκλοφοριακά προβλήματα, με αυξημένη κίνηση στους δρόμους και με μείωση των θέσεων στάθμευσης με μέσο όρο απαντήσεων $m=4,23$ (4= πολύ, 5= πάρα πολύ) και $stdv=0,963$

Σχετικά με τη δήλωση για την ανάπτυξη της εγκληματικότητας, τη διακίνηση ναρκωτικών, τις κλοπές και τις βιαιοπραγίες, ο μέσος όρος συμφώνησε σε μέτριο βαθμό, με $m=3,21$ και $stdv=1,27$. Στη συγκεκριμένη δήλωση παρατηρήθηκε διαμερισμός των απαντήσεων σε 4 κλίμακες (25,6% λίγο, 20,5% μέτρια, 25% πολύ, 19,9% πάρα πολύ). Μέτρια θεωρείται από το δείγμα η επίδραση του τουρισμού στη χαλάρωση των ηθών του ντόπιου πληθυσμού με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,12$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,26$ και με τα υψηλότερα ποσοστά να εμφανίζονται στις ίδιες κατηγορίες (26,3% μέτρια, 25% πολύ).

Δ) Πολιτιστικές Επιπτώσεις

Ο τουρισμός φαίνεται να επιδρά θετικά σε μεγάλο βαθμό στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των τοπικών προϊόντων με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,84$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=0,97$. Αθροιστικά το 90,9% θεωρεί από μέτρια έως πολύ μεγάλη τη συμβολή του τουρισμού στην προώθηση του Λευκαδίτικου πολιτισμού (25,6% μέτρια, 36,5% πολύ, 28,8% πάρα πολύ). Αντίθετα, ποσοστό 68,6% (19,9% καθόλου, 23,7% λίγο, 25% μέτρια) δεν θεωρεί ότι ο τουρισμός προκαλεί σημαντική αλλοίωση στην πολιτιστική ταυτότητα των Λευκαδιτών και επιπλέον, δεν θεωρείται σημαντικός υπαίτιος για την εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων, με μέσο όρο απαντήσεων $m=2,81$ και $stdv=1,3$.

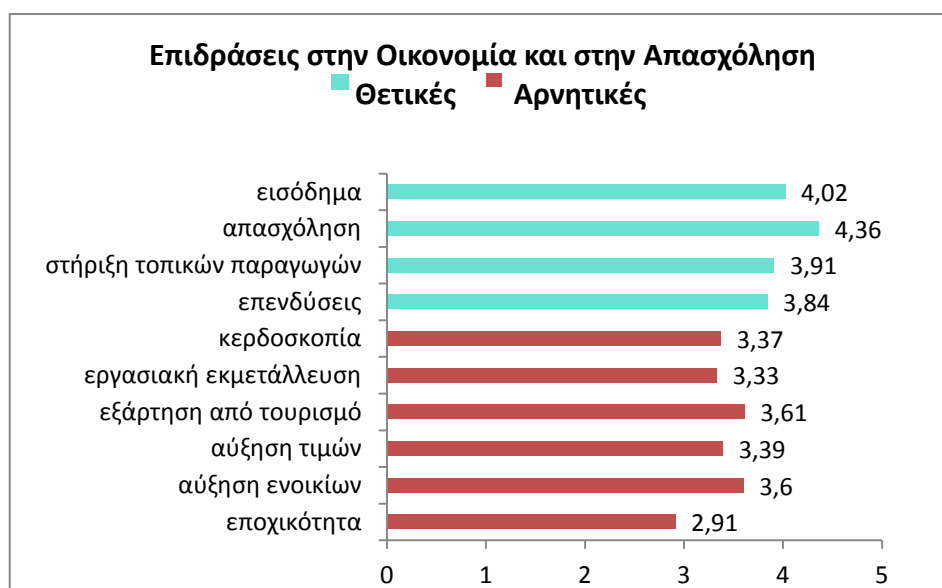
Ε) Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Η έλλειψη καθαριότητας θεωρείται από το δείγμα ως απόρροια του τουρισμού σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό με μέσο όρο απαντήσεων $m=3,38$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv=1,31$. Αναλυτικότερα, το 73,7% των ερωτηθέντων αναγνωρίζουν την αρνητική συμβολή της

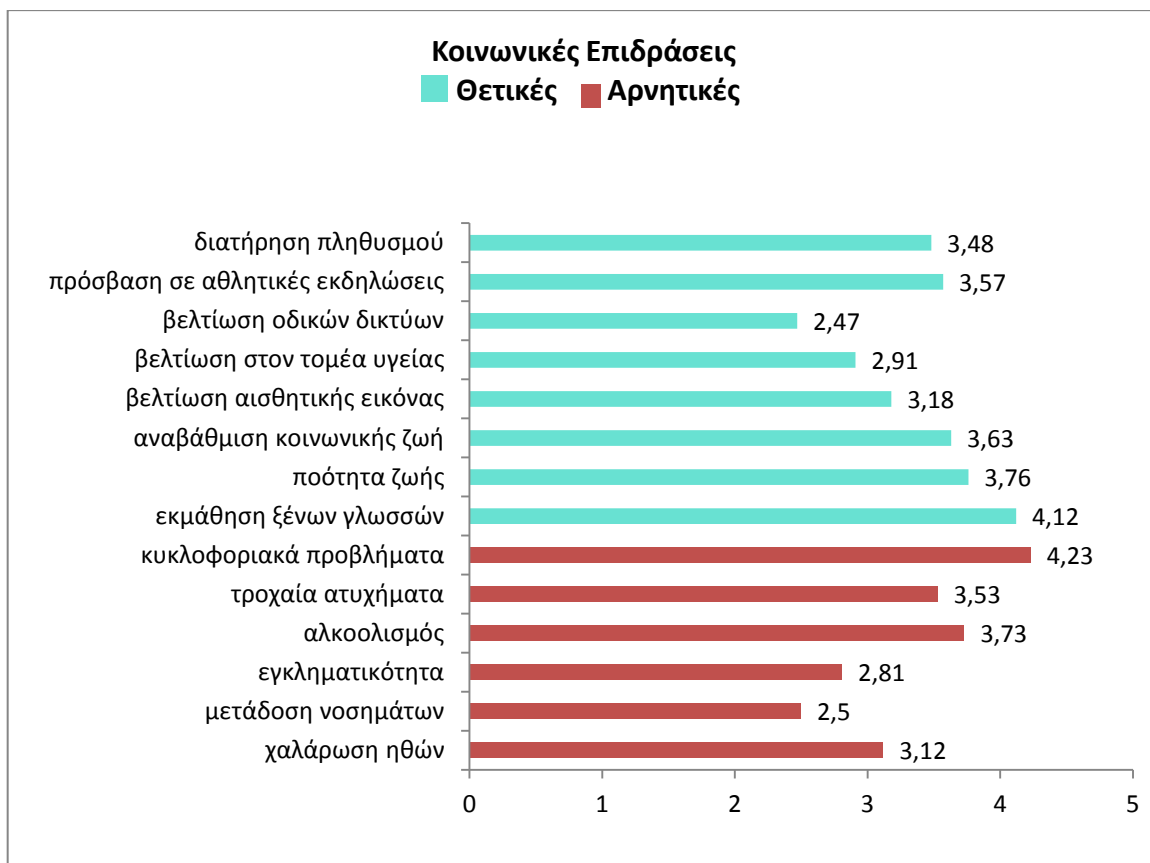
τουριστικής κίνησης στην καθαριότητα των δημοσίων χώρων και του φυσικού περιβάλλοντος (27,6% μέτρια, 17,9% πολύ, 28,2% πάρα πολύ). Η συγκέντρωση σκουπιδιών στις παραλίες και στους δημόσιους χώρους προκαλείται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον τουρισμό με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,72$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv= 1,19$. Ποσοστό 84,5% θεωρεί υπεύθυνο τον τουρισμό για τη ρύπανση του περιβάλλοντος με απορρίμματα (28,8% μέτρια, 19,2% πολύ, 36,5% πάρα πολύ).

Σε μέτριο βαθμό αναγνωρίζει το δείγμα ως απόρροια του τουρισμού την υπερκατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων με μέσο όρο απαντήσεων $m= 3,21$ (3= μέτρια 4= πολύ) και $stdv= 1,17$. Τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνονται στις απαντήσεις μέτρια (30,8%) και πολύ (26,3%) και το σύνολο τείνει προς τις χαμηλές βαθμολογίες με το 19,2% να θεωρεί λιγότερο σημαντική την επίδραση του τουρισμού.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στα παρακάτω ραβδογράμματα:

Διάγραμμα 5.5: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο και στην απασχόληση

Διάγραμμα 5.6: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε κοινωνικό επίπεδο

Διάγραμμα 5.7: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε πολιτιστικό επίπεδο

Διάγραμμα 5.8: Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα- Επιδράσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα και Προτάσεις

6.1 Συμπεράσματα

Ο τουρισμός αποτελεί τον σημαντικότερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας, με τεράστια συμβολή στη δημιουργία εισοδήματος, στο ΑΕΠ, στην απασχόληση και στο ισοζύγιο πληρωμών. Η πορεία του τα τελευταία έτη είναι ανοδική, καθώς αυξάνεται ο αριθμός των αφίξεων από χώρες του εξωτερικού και συνεπώς τα έσοδα του κράτους. Οι έξι κύριες αγορές του ελληνικού τουριστικού προϊόντος είναι η Γερμανία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Αμερική, η Ιταλία και η Ρωσία. Οι κάτοικοι του εξωτερικού επιλέγουν την Ελλάδα για τις διακοπές τους εξαιτίας του μεσογειακού κλίματος, της εκτεταμένης ακτογραμμής, των νησιών της με τις μαγευτικές παραλίες, της φυσικής ομορφιάς και της πλούσιας πολιτισμικής κληρονομιάς. Έτσι, στην Ελλάδα αναπτύσσεται κατά κύριο λόγο ο μαζικός τουρισμός με το πακέτο «Ήλιος και Θάλασσα», αλλά και είδη εναλλακτικού τουρισμού όπως ο θαλάσσιος, ο αθλητικός, ο πολιτιστικός, ο θρησκευτικός κ.α.

Η τουριστική κίνηση σε περιοχές της Ελλάδας, συμβάλλει ουσιαστικά στην αειφόρο ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων, προσεγγίζοντας τις σημαντικότερες διαστάσεις της, δηλαδή την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτιστική και την περιβαλλοντική ανάπτυξη. Σε οικονομικό επίπεδο, η ανάπτυξη αφορά στη δημιουργία εισοδήματος για τον ντόπιο πληθυσμό και τις επενδύσεις, σε κοινωνικό επίπεδο αφορά στην αύξηση της απασχόλησης και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, είτε μέσω υλικών αγαθών και υποδομών, είτε μέσω άυλων μορφών όπως μόρφωση, παιδεία, ηθική. Η πολιτισμική ανάπτυξη σχετίζεται με την ενίσχυση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας, τη διαφύλαξη και προώθηση της πολιτισμικής κληρονομιάς, τη δημιουργία συνεργατικών και ειρηνικών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Ανάπτυξη θεωρείται και η καλλιέργεια περιβαλλοντικής ευαισθησίας, η προστασία του φυσικού κόσμου και ο περιορισμός των μολύνσεων και των αλλοιώσεων.

Ωστόσο, ο τουρισμός δημιουργεί πολλές αρνητικές επιδράσεις για τις μικρές κοινωνίες. Το πλήγμα που έχει δεχθεί το φυσικό περιβάλλον από τον τουρισμό είναι αρκετά μεγάλο, αφού θεωρείται υπεύθυνος για τη ρύπανση των θαλασσών λόγω λημμάτων, τη συγκέντρωση μεγάλου όγκο σκουπιδιών στις παραλίες, τα καυσαέρια λόγω της αυξημένης κυκλοφοριακής κίνησης, την εξάντληση φυσικών πόρων, την αλλοίωση του φυσικού

τοπίου και την καταστροφή της χλωρίδας εξαιτίας της οικοπεδοποίησης και της ανέγερσης τουριστικών οικοδομημάτων.

Η εποχικότητα του τουρισμού, η οποία δημιουργεί ένα αίσθημα ανασφάλειας στους κατοίκους, η εργασιακή εκμετάλλευση κατά την τουριστική περίοδο, η χαλάρωση των ηθών που μπορεί να οδηγήσει σε εγκληματικότητα, αλκοολισμό, χρήση ναρκωτικών ουσιών και μετάδοση σεξουαλικών νοσημάτων, αλλά και ο επηρεασμός του ντόπιου πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων, που μιμούνται τη συμπεριφορά και τη νοοτροπία των ξένων, είναι πιθανό να οδηγήσει μια περιοχή σε κοινωνική υποβάθμιση. Η τοπική πολιτισμική παράδοση αιώνων μπορεί να εξασθενήσει εξαιτίας των επιρροών από άλλους πολιτισμούς, μαζί της θα εκφυλιστούν η γλωσσική διάλεκτος, όλα τα ήθη και έθιμα, οι τέχνες και η κουλτούρα, με αποτέλεσμα να αλλοιωθεί η πολιτιστική ταυτότητα του πληθυσμού και να εμπορευματοποιηθεί η πολιτισμική κληρονομιά, αφού πρώτο μέλημα των πολιτών θα είναι η παραγωγή κέρδους και όχι η προώθηση της.

Ο πληθωρισμός, που δημιουργείται από την αύξηση των τιμών σε όλα τα είδη, είτε αυτά αφορούν υλικά αγαθά αναλώσιμα, είτε σχετίζονται με τη γή και την ακίνητη περιουσία, μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα κερδοσκοπίας, με αποτέλεσμα μια μάδα του πληθυσμού να αποκλειστεί από την πρόσβαση σε αυτά και συνεπώς να την ποιότητα ζωής. Ωστόσο, το γεγονός ότι η βιώσιμη ανάπτυξη περιοχής στηρίζεται αποκλειστικά στον τουρισμό, μπορεί να οδηγήσει την κοινωνία σε πλήρη παρακμή με επικίνδυνες συνέπειες για τους κατοίκους, αν μια κρίση επηρεάσει την τουριστική ζήτηση.

Η Λευκάδα αποτελεί παράδειγμα τοπικής κοινωνίας που στηρίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη του στον τουρισμό. Υπερτερεί στις προτιμήσεις των τουριστών λόγω της εύκολης πρόσβασης οδικώς. Ο τουρισμός της περιοχής ακμάζει τα τελευταία έτη, δημιουργώντας επενδύσεις και πολλαπλασιαστικά οφέλη, τόσο στα εισοδήματα όσο και στην απασχόληση. Το νησί διαθέτει μεγάλο πλήθος τουριστικών υποδομών, όπως επιχειρήσεις φιλοξενίας, καταστήματα εστίασης και εμπορικά καταστήματα που καλύπτουν τις ανάγκες των τουριστών, ενώ ταυτόχρονα επιδρούν θετικά στην ανάπτυξη. Τεράστια συμβολή στην αιεφόρο ανάπτυξη της Λευκάδας έχει η μαρίνα σκαφών που προσελκύει τουρίστες που προτιμούν το θαλάσσιο τουρισμό.

Έτσι, η Λευκάδα αναπτύσσει εκτός από τον μαζικό τουρισμό που την επισκέπτεται για τις ελκυστικές παραλίες της, το θαλάσσιο τουρισμό μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρει

στην ιστιοπλοΐα, τον αθλητικό τουρισμό λόγω των ευνοϊκών ανέμων, της διοργάνωσης αγώνων και της απόκτησης παγκόσμιας φήμης ως προορισμός των θαυμαστών των σπόρ της ιστιοπλοΐας, του windsurfing, του kite surfing, των καταδύσεων, του mountain bike κ.α., τον πολιτισμικό τουρισμό λόγω της πλούσιας πολιτισμικής κληρονομιάς, των μουσείων που διαθέτει, αλλά και εξαιτίας των πολιτιστικών δράσεων, όπως μουσικοχορευτικό Φεστιβάλ Φολκλόρ, γιορτές λόγου και τέχνης κ.α., και τον θρησκευτικό τουρισμό εξαιτίας του πλήθους εκκλησιών και μοναστηριών με κυριότερο προορισμό την Μονή της Φανερωμένης.

Η ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας επηρεάζεται από την υπάρχουσα κατάσταση των σημαντικότερων διαστάσεων της, δηλαδή την οικονομική, επαγγελματική, κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική διάσταση. Για να διερευνηθεί η επίδραση του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων, δημιουργήθηκε και διανεμήθηκε ερωτηματολόγιο, στο οποίο συμμετείχαν 156 κάτοικοι της Λευκάδας. Η έρευνα έδειξε ότι το υψηλότερο ποσοστό του δείγματος αναγνωρίζει τη θετική συμβολή του τουρισμού στην ποιότητα ζωής τους

Αναφορικά με τις επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία και την απασχόληση, παρατηρούνται τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις. Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει την τεράστια επιρροή του τουρισμού στο εισόδημα, καθώς το δείγμα συμφωνεί σε πολύ μεγάλο βαθμό ότι ο τουρισμός βοηθά στη δημιουργία εσόδων. Το δείγμα συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό ότι ο τουρισμός φέρνει επενδύσεις και ότι οι τοπικοί παραγωγοί έχουν την ευκαιρία να προωθήσουν τα προϊόντα τους στην αγορά μέσω του τουρισμού, δημιουργώντας έτσι πολλαπλασιαστικά εισοδήματα. Ωστόσο, η εποχικότητα εμποδίζει σε ένα μικρό βαθμό τους κατοίκους να καλύψουν οικονομικά τις ετήσιες ανάγκες τους.

Η έρευνα έδειξε ότι μια κρίση στον τουρισμό θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τα οικογενειακά εισοδήματα και τη συνολική οικονομία της Λευκάδας, μαρτυρώντας την υψηλή εξάρτηση του νησιού από τον τουρισμό. Το δείγμα κατατάσσει σε πολύ σημαντική αρνητική επίδραση του τουρισμού την αύξηση των τιμών στα αγαθά και τις υπηρεσίες που καταναλώνουν οι πολίτες, καθώς και στα ενοίκια των ακινήτων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη θετική επιρροή του τουρισμού στην αγορά εργασίας. Οι τουριστικές επιχειρήσεις δημιουργούν αρκετές θέσεις

απασχόλησης για τους μόνιμους κατοίκους, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη διατήρηση του πληθυσμού στο νησί. Ωστόσο, κατά την καλοκαιρινή περίοδο και εξαιτίας των αυξημένων αναγκών, παρατηρούνται φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των υπαλλήλων.

Σχετικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού, ο τουρισμός έχει τεράστια συμβολή στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και αρκετά μεγάλη στην καλλιέργεια της παιδείας των πολιτών προωθώντας τον σεβασμό προς το συνάνθρωπο, την διαπολιτισμική επικοινωνία, την κοινωνική αποδοχή και τη μείωση των στερεοτύπων.

Επιπλέον, η κοινωνική ζωή των κατοίκων αναβαθμίζεται μέσα από τις εκδηλώσεις που διοργανώνονται για την ψυχαγωγία των τουριστών, όπως συναυλίες, κινηματογράφος, θεάματα, τσίρκο κ.α, αλλά και από την πρόσβαση σε αθλητικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στη Λευκάδα. Ο τουρισμός, σύμφωνα με τα ευρήματα, συμβάλλει στη βελτίωση της αισθητικής εικόνας του νησιού και κινητοποιεί τους αρμόδιους φορείς να πραγματοποιήσουν δράσεις όπως τακτικοί καθαρισμοί, πεζοδρόμια, παγκάκια, φυτεύσεις λουλουδιών κ.α. Όμως, η έρευνα δείχνει ότι δεν υπάρχει αρκετά σημαντική επίδραση του τουρισμού στον τομέα της υγείας και στη βελτίωση των παροχών και των υποδομών της.

Το δείγμα συμφώνησε ότι ο τουρισμός ευθύνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό για την κυκλοφοριακή συμφόρηση και τα προβλήματα στάθμευσης, ενώ πιστεύει ότι τα τροχαία ατυχήματα που συμβαίνουν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες οφείλονται σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό στην τουριστική κίνηση. Οι συμμετέχοντες της έρευνας θεωρούν ότι ο τουρισμός αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τον αλκοολισμό, αλλά κατατάσσουν σε λιγότερο σημαντική την επίδραση του τουρισμού στην ανάπτυξη της εγκληματικότητας, και στη μετάδοση σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων. Επίσης, το δείγμα δεν συμφωνεί αρκετά με την άποψη ότι ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας. Όσον αφορά στα έργα που θα έπρεπε να πραγματοποιούνται και στις υποδομές που θα έπρεπε να κατασκευάζονται στο νησί για τις ανάγκες του τουρισμού, το δείγμα της Λευκάδας δεν θεωρεί ότι ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην βελτίωση έργων και υποδομών, όπως για παράδειγμα του οδικού δικτύου και της συγκοινωνίας του νησιού.

Σε πολιτιστικό επίπεδο, το δείγμα αναγνωρίζει την τεράστια συμβολή του τουρισμού στην διάδοση της πολιτισμικής κληρονομιάς, στην διάδοση της φήμης του νησιού στο

εξωτερικό, αλλά και στην προώθηση των τοπικών προϊόντων της Λευκάδας, ενώ ταυτόχρονα δεν θεωρείται υπαίτιος για την αλλοίωση της πολιτιστικής ταυτότητας των πολιτών. Ο τουρισμός φαίνεται να έχει συμβάλλει σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό στη πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων στο νησί, οι οποίες προβάλλουν την τοπική παράδοση. Ωστόσο, ο τουρισμός δεν φαίνεται να συμβάλλει στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημείων και κτιρίων

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την αρνητική επίδραση της τουριστικής κίνησης στην καθαριότητα των δημοσίων χώρων και του φυσικού περιβάλλοντος. Η αυξημένη επισκεψιμότητα τουριστών στις παραλίες οδηγεί σε συγκέντρωση μεγάλου όγκου σκουπιδιών, τα οποία ρυπαίνουν τη θάλασσα και τις ακτές. Ο τουρισμός θεωρείται εξίσου υπεύθυνος για την παρουσία λυμάτων στη θάλασσα, τα οποία προέρχονται είτε από κρουαζιερόπλοια, είτε από τουριστικές μονάδες. Ωστόσο, το δείγμα θεωρεί ως λιγότερο σημαντική συνέπεια του τουρισμού την καταστροφή του περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων, αλλά και την κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων.

Οι αρνητικές επιπτώσεις από τουριστικές δραστηριότητες είναι αδύνατο να πάψουν να υφίστανται, ως εκ τούτου είναι απαραίτητο η εκάστοτε κοινωνία να διαχειρίζεται τον τουρισμό με τρόπο ώστε να ελαχιστοποιούνται οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού και να μεγιστοποιούνται οι θετικές (Archer et al., 2005: 79).

6.2 Προτάσεις

Η στρατηγική που θα πρέπει να αναπτύξει η τοπική κοινωνία της Λευκάδας για τον τουρισμό θα πρέπει να βασίζεται σε μια μακροχρόνια προοπτική αειφόρου ανάπτυξης. Οι τουριστικές δράσεις θα πρέπει να αναπτύσσονται με τρόπο που να ενισχύει την ανταγωνιστικότητα της, να αξιοποιεί τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και να αντιμετωπίζει τις αδυναμίες της.

Αρχικά, θα πρέπει να περιορίσει την πλήρη εξάρτηση της από τον τουρισμό αναπτύσσοντας και άλλες παραγωγικές δυνατότητες, έτσι ώστε μια ενδεχόμενη κρίση στον τουρισμό να μην θεωρείται τεράστια απειλή για τη βιωσιμότητα της. Είναι επιτακτική ανάγκη να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, δηλαδή της γεωργικής δραστηριότητας, της καλλιέργειας της ελιάς και των αμπελιών, των κηπευτικών

εσπεριδοειδών κ.α. για την κάλυψη πρωτίστως των τοπικών αναγκών, αλλά και του τουριστικού τομέα (Lefkadanews, 2016, 26 Απριλίου).

Ο πρωτογενής τομέας έχει τεράστια συμβολή στην τοπική ανάπτυξη, καθώς δημιουργεί θέσεις απασχόλησης, επιχειρηματικότητα και εισοδήματα (Visiontask, 16 Φεβρουαρίου 2019). Ωστόσο, θα πρέπει η κυβερνητική πολιτική και οι αρμόδιοι φορείς να δώσουν κίνητρα στους κατοίκους της Λευκάδας για να ασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα, μέσω επενδυτικών προγραμμάτων, επιχορηγήσεων και οικονομικής ενίσχυσης των παραγωγών, τόσο για την δημιουργία εκ νέου μιας επιχείρησης, όσο και για την επέκταση ή αναβάθμιση μιας ήδη υπάρχουσας επιχείρησης.

Οι κάτοικοι της ίδιας της κοινωνίας της Λευκάδας πρέπει να υποστηρίζουν τους τοπικούς παραγωγούς ώστε να διατηρήσουν ζωντανή την γεωργία και την αλιεία στην Λευκάδα. Είναι λοιπόν αναγκαίο, οι τουριστικές επιχειρήσεις να προμηθεύονται προϊόντα από τοπικούς παραγωγούς, σε καλύτερες τιμές, χωρίς μεσάζοντες. Με τον τρόπο αυτό όχι μόνο στηρίζουν το έργο των παραγωγών, αλλά διαφημίζουν και τα τοπικά προϊόντα σε κατοίκους άλλων πόλεων και χωρών.

Η επισκευή των οδικών δικτύων της Λευκάδας από τον τοπικό δήμο είναι εξέχουσας σημασίας, όχι μόνο για τη βελτίωση της αισθητικής εικόνας του νησιού αλλά και για τη μείωση των τροχαίων ατυχημάτων. Είναι απαραίτητο να τοποθετηθούν σημάσεις στα επικίνδυνα σημεία, ή να δημιουργηθούν περισσότεροι κυκλικοί κόμβοι που θα αναγκάζουν τους οδηγούς να ελαττώνουν ταχύτητα. Η διαρκής αστυνόμευση, ο έλεγχος των οδηγών και η καταβολή προστίμων, είναι πιθανόν να συμβάλλουν στη μείωση των τροχαίων ατυχημάτων, αλλά και στη μείωση του αλκοολισμού και της εγκληματικότητας στο νησί.

Κάθε κοινωνία οφείλει να ενδυναμώνει τα πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της και να τα αναδεικνύει μέσα από κοινωνικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις που διοργανώνουν οι ντόπιοι κάτοικοι. Με αυτό τον τρόπο μειώνεται η αφομοίωση ξένων προτύπων, αναδεικνύεται η τοπική πολιτιστική κληρονομιά και ισχυροποιούνται οι τοπικοί δεσμοί (Παππάς, 2008: 129). Δραστηριότητες τέτοιου είδους θεωρούνται οι τοπικές εορτές, οι οποίες εγείρουν το ενδιαφέρον των τουριστών για συμμετοχή σε αυτές, ενισχύοντας την τοπική παράδοση και κουλτούρα (Παππάς, 2011: 129). Για παράδειγμα γιορτές ανάδειξης τοπικών εθίμων, όπως Λευκαδίτικος γάμος, τοπικών

προϊόντων κ.α. Ωστόσο, η διοργάνωση θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αυθεντικότητα των παραδόσεων, προϋποθέτοντας την κοινωνική συνοχή, στήριξη και μαζική συμμετοχή των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας (ΣΕΤΕ, 2015c:12).

Σημαντικό βήμα για την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης, είναι η συνεχής ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας σε ζητήματα ρύπανσης και αλλοίωσης του φυσικού κόσμου (Παππάς, 2011: 132). Συγκεκριμένα, κρίνεται απαραίτητη η ενημέρωση των επιχειρήσεων για το θεσμικό πλαίσιο της διαχείρισης αποβλήτων και για την καθοδήγηση της αποτελεσματικότερης εφαρμογή της μέσα από την τήρηση της νομοθεσίας (ΣΕΤΕ, 2018l: 1). Η πολιτεία θα πρέπει να προβεί στη διενέργεια περιβαλλοντικών ελέγχων ώστε να αξιολογήσει τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων με τη νομοθεσία, καθώς και στην υιοθέτηση μιας πολιτικής κινήτρων για τις επιχειρήσεις που εφαρμόζουν αποτελεσματικά προγράμματα διαχείρισης αποβλήτων και ανακύκλωσης (ΣΕΤΕ, 2018l: 4). Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των απορριμμάτων, κρίνεται απαραίτητο οι τοπικοί φορείς να λάβουν μέτρα για τη διαχείριση και απόθεση των απορριμμάτων (Παππάς, 2011: 132), όπως για παράδειγμα τοποθέτηση και άλλων υπογειών κάδων σε διάφορα κομβικά σημεία και τοποθέτηση πολλών κάδων σε σημεία κοντά σε παραλίες.

Οι αρμόδιοι δήμοι πρέπει να δρομολογήσουν την περαιτέρω ανάπτυξη βιολογικών καθαρισμών, για την διαχείριση των αποβλήτων των ξενοδοχειακών μονάδων (Παππάς, 2011: 132). Επιπλέον, οι ιδιοκτήτες ξενοδοχείων μπορούν να περιορίσουν τη χρήση πλαστικού, αντικαθιστώντας τα μπουκαλάκια στα δωμάτια (σαμπουάν κ.α.) με άλλα που ξαναγεμίζουν, και να τοποθετήσουν κάδους ανακύκλωσης στην έξοδο του καταλύματος (Marlisco, 2014: 6). Για τη μείωση της ενεργειακής σπατάλης, είναι απαραίτητη η αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, όπως αιολική ή ηλιακή (Παππάς, 2011: 132) και χρήση συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας στις επιχειρήσεις, όπως led λαμπτήρες, συσκευές ενεργειακής κλάσης, μαγνητικές κάρτες εισόδου, φωτοβολταικά συστήματα κ.α.

Σχετικά με την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, βασικό στοιχείο θα πρέπει να αποτελεί η απαγόρευση οικοδόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε παραθαλάσσια σημεία, πάνω σε περιοχές υψηλής βιοποικιλότητας και σε προστατευόμενες περιοχές (ΣΕΤΕ, 2015c: 10)

Παράρτημα

Ερευνητικό Εργαλείο

Ερωτηματολόγιο για τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας

Ονομάζομαι Νεκτάριος Κατωπόδης και είμαι μεταπτυχιακός φοιτητής του Προγράμματος Σπουδών "Λογιστική - Χρηματοοικονομική και Διοικητική Επιστήμη" της Σχολής Οικονομικών και Διοικητικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με κατεύθυνση "Διοίκηση Επιχειρήσεων και Οργανισμών". Στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας, με επίσημη τον Καθηγητή του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χαρίλαο Ναζάκη, διενεργώ έρευνα με θέμα: "Οι επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας". Η έρευνα στοχεύει στην καταγραφή των απόψεων του μόνιμου πληθυσμού της Λευκάδας, σχετικά με τις επιδράσεις του τουρισμού στην ποιότητα ζωής τους, σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Η βοήθειά σας θεωρείται πολύτιμη για τη μελέτη του θέματος και η ανατροφοδότηση που θα προέλθει από εσάς θα βοηθήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων και στη σύνταξη προτάσεων για τον περιορισμό των αρνητικών επιδράσεων. Η τήρηση της ανωνυμίας σας είναι αδιαπραγμάτευτη και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν ΜΟΝΟ για τους σκοπούς της παρούσας ακαδημαϊκής έρευνας. Παρακαλείστε να απαντήσετε με ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις και να ελέγξετε την ορθότητα των απαντήσεών σας. Να θυμάστε ότι δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις. Για περαιτέρω πληροφορίες μην διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο n1katopodis@gmail.com

Φύλο *

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ηλικία *

- < 18
- 18-29
- 30-45
- > 46

Επίπεδο Σπουδών *

- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ΑΕΙ/ΤΕΙ
- ΙΕΚ/ ΕΠΑΣ
- Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση/ Λύκειο
- Υποχρεωτική Εκπαίδευση

Επάγγελμα *

- Δημόσιος Υπάλληλος
- Ιδιωτικός Υπάλληλος
- Ιδιοκτήτης Επιχείρησης/ Ελεύθερος επαγγελματίας
- Άνεργος

Το επάγγελμα σας σχετίζεται με τον τουρισμό; *

- Ναι
- Όχι

Χρησιμοποιώντας την παρακάτω κλίμακα 1-5, παρακαλώ απαντήστε στα ερωτήματα, επιλέγοντας τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις: *

	1. Καθόλου	2. Λίγο	3. Αρκετά	4. Πολύ	5. Πάρα πολύ
Ο τουρισμός έχει προκαλέσει αύξηση στο εισόδημά σας	☐	☐	☐	☐	☐
Αν αυξηθεί ο αριθμός των τουριστών, θα βελτιωθεί η οικονομία της Λευκάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει προσελκύσει επενδύσεις στο νησί	☐	☐	☐	☐	☐
Οι τιμές πολλών αγαθών και υπηρεσιών στην περιοχή έχουν αυξηθεί λόγω του τουρισμού	☐	☐	☐	☐	☐
Εξαιτίας του τουρισμού έχουν αυξηθεί τα ενοίκια για τους ντόπιους	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της Λευκάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει αυξήσει την εργασιακή εκμετάλλευση του ντόπιου πληθυσμού	☐	☐	☐	☐	☐
Η απασχόληση σε τουριστικές θέσεις έχει συμβάλει στην παραμονή των νέων στο νησί αποτρέποντάς τους να μετεγκατασταθούν σε άλλες πόλεις	☐	☐	☐	☐	☐
Μία κρίση στον τουρισμό της Λευκάδας, θα επηρέαζε το εισόδημα του νοικοκυριού σας	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός βοηθά τους τοπικούς παραγωγούς (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς κ.α) να πουλήσουν τα προϊόντα τους	☐	☐	☐	☐	☐
Η καλοκαιρινή σεζόν επαρκεί για να καλυφθούν οι οικονομικές ανάγκες του έτους	☐	☐	☐	☐	☐

Χρησιμοποιώντας την παρακάτω κλίμακα 1-5, παρακαλώ απαντήστε στα ερωτήματα, επιλέγοντας τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις: *

	1. Καθόλου	2. Λίγο	3. Αρκετά	4. Πολύ	5. Πάρα πολύ
Οι τουρίστες συμβάλλουν σημαντικά στην κυκλοφοριακή συμφόρηση	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός συνέβαλε στη δημιουργία καινούριου νοσοκομείου και κέντρων υγείας	☐	☐	☐	☐	☐
Εξαιτίας του τουρισμού βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο και η συγκοινωνία του νησιού	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει αυξήσει τον αριθμό των τροχαίων ατυχημάτων	☐	☐	☐	☐	☐
Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνεται ο αλκοολισμός	☐	☐	☐	☐	☐
Κατά την υψηλή τουριστική περίοδο αυξάνονται η βία και η εγκληματικότητα στη Λευκάδα	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη μετάδοση νοσημάτων (όπως AIDS)	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει επηρεάσει αρνητικά το ήθος των ντόπιων και ιδίως της νεολαίας	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός είναι η αιτία περισσότερων σκουπιδιών στις παραλίες	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός έχει συντελέσει στη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών τόπων, μνημίων και κτιρίων	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός ευθύνεται για τη ρύπανση της θάλασσας με λύματα	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός σας έχει προσφέρει πρόσβαση σε διαφορετικές μορφές διασκέδασης, εστιατόρια, θέατρο, σινεμά	☐	☐	☐	☐	☐

Εξαιτίας του τουρισμού πραγματοποιούνται στη Λευκάδα περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Η επαφή με τους τουρίστες σας έχει βοηθήσει να αποδεχτείτε άλλους πολιτισμούς και να αποβάλετε στερεότυπα	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός συμβάλλει στη διάδοση της φήμης και στην προώθηση τοπικών προϊόντων	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων της Λευκάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός συμβάλλει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών	☐	☐	☐	☐	☐
Ο τουρισμός ευθύνεται για την Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος λόγω ανέγερσης οικοδομημάτων	☐	☐	☐	☐	☐

Βαθμολογήστε με κλίμακα από 1-5 το βαθμό στον οποίο πιστεύετε ότι η επισκεψιμότητα των τουριστών προκαλεί: (όπου 1= πολύ χαμηλός, 2= σχετικά χαμηλός, 3= μέτριος 4= σχετικά υψηλός 5= πολύ υψηλός) *

	1. Καθόλου	2. Λίγο	3. Αρκετά	4. Πολύ	5. Πάρα πολύ
Έλλειψη καθαριότητας	☐	☐	☐	☐	☐
Προβλήματα στην κυκλοφορία και στο πάρκινγκ	☐	☐	☐	☐	☐
Σκουπίδια στις παραλίες και στους δημόσιους χώρους	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος	☐	☐	☐	☐	☐
Ευκαιρίες εργασίας για τους ντόπιους	☐	☐	☐	☐	☐
Φαινόμενα κερδοσκοπίας εις βάρος των ντόπιων	☐	☐	☐	☐	☐
Προώθηση πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικών	☐	☐	☐	☐	☐

προϊόντων					
Φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των ντόπιων από εργοδότες	☐	☐	☐	☐	☐
Χαλάρωση των ηθών του ντόπιου πληθυσμού	☐	☐	☐	☐	☐
Αλλοίωση πολιτιστικής ταυτότητας των Λευκαδιτών και εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Υπερκατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων	☐	☐	☐	☐	☐
Διακίνηση ναρκωτικών, κλοπές και βιαιοπραγίες	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσβαση ντόπιων σε θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσβαση σε αναβαθμισμένες μορφές ψυχαγωγίας και πολιτισμού (Εστιατόρια διεθνών κουζινών, club, Συναυλίες, Τσίρκο κ.α)	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση των παροχών υγείας	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση της αισθητικής εικόνας, καλλωπισμός των πλατειών, πεζοδρομήσεις κ.α	☐	☐	☐	☐	☐

Βιβλιογραφία

- Αγγελίδης, Β. (χ.χ). *Ανάλυση Δεδομένων- Παραγοντική Ανάλυση* (Σημειώσεις μαθήματος). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε 25/2/2019 από https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/TME179/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/lecture7_paragontiki.pdf
- Archer, B., Cooper, C. & Ruhanen, L. (2005). *The Positive and Negative Impacts of Tourism*, in Global Tourism. W. Theobald (ed.). Amsterdam: Elsevier.
- Ardahaey, F.T. (2011). Economic Impacts of Tourism Industry. *International Journal of Business and Management*, Vol. 6, No. 8, pp. 206-215.
- Βαρβαρέσος, Α. (2000). *Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές, η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προπομπός.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2008). *Οικονομική του Τουρισμού: Εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Προπομπός.
- Bello, F.G., Carr, N., Lovelock, B., Xu, FeiFei. (2017). Local residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Mangochi, Malaw. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR) An International Journal of Akdeniz University Tourism Faculty*, Vol. 5 (1), pp. 1-22. Ανακτήθηκε 10/1/2019 από <http://oaji.net/articles/2017/3151-1503411960.pdf>
- Βενετσανοπούλου, Μ. (2006). *Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.*, Αθήνα: Interbooks.
- Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., & Wanhill, S. (2008). *Tourism: Principles and practice*. Harlow (4th Edition): Financial Times Prentice Hall. Ανακτήθηκε 10/1/2019 από <https://hope.rl.talis.com/items/F475A372-98C9-8F8E-F11B-9BE8BC37CA18.html>
- Διακομιχάλης, Μ. (2009). *Ο θαλάσσιος τουρισμός και οι οικονομικές επιδράσεις του*. Αθήνα: Σταμούλης

- Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών (2018). Χαρακτηριστικά του ξενοδοχειακού δυναμικού και του κλάδου εστίασης στη Λευκάδα, *ΚΓ' Συμπόσιο, Λευκάδα και Τουρισμός 1950 – 2018*. Ανακτήθηκε 2/2/2019 από [http://ba.teiion.gr/images/images/Hotel_Presentation_Final\(1\).pdf](http://ba.teiion.gr/images/images/Hotel_Presentation_Final(1).pdf)
- Zaei, M.E. & Zaei, M.E. (2013). The impacts of tourism industry on host community, *European Journal of Tourism Hospitality and Research*, Vol.1, No.2, pp.12-21. Ανακτήθηκε 4/1/2019 από <http://www.eajournals.org/wp-content/uploads/THE-IMPACTS-OF-TOURISM-INDUSTRY-ON-HOST-COMMUNITY.pdf>
- Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1999). *Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα, Interbooks.
- Holden, A. (2008). *Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Θ. Μαυροδόντης (μετάφρ.). Αθήνα : Παπαζήσης.
- IOBE (2012). *Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία*. Ανακτήθηκε 10/12/2018 από http://iobe.gr/docs/research/res_05_e_01092012rep_gr.pdf
- Κατσούλα, Ο. (2007). *Ηθική στον τουρισμό*. (Τελική εργασία). Τμήμα Τουριστικής Οικονομίας και Ανάπτυξης. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης. ΙΗ' Εκπαιδευτική Σειρά. Αθήνα. Ανακτήθηκε 3/1/2019 από http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/18/025/1210.pdf
- ΚΕΕΛΠΝΟ (2018). *Ατυχήματα & ασφάλεια σε διεθνείς ταξιδιώτες*. Ανακτήθηκε 8/2/2019 από https://keelpno.gr/wp-content/uploads/2018/12/atyximata_se_taksidiotes_GR.pdf
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal (2006). *Τουριστική οικονομική και ελληνική τουριστική οικονομία*. Ανακτήθηκε 18/12/2018 από http://www.tour.teithe.gr/get_file.php?f=112
- Κοκκώσης, Φ. & Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. τ. 1.: Αθήνα: Κριτικός.
- Λαγός, Δ. (2005). *Τουριστική Οικονομική, Τουρισμός & Αναψυχή*. Αθήνα: Κριτική.
- Marlisco (2014). *Μειώνοντας τα Σκουπίδια της Θάλασσας: Ο Οδηγός του MARLISCO με Ιδέες και Προτάσεις για την Εφαρμογή Καλών Πρακτικών*. Ανακτήθηκε 15/2/2019 από

http://www.marlisco.eu/tl_files/marlisco/mixed-images/Pictures%20best%20practice%20case%20studies/GUIDE_GR.pdf

Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann. Ανακτήθηκε 19/12/2018 από

<https://www.skylineuniversity.ac.ae/pdf/tourism/Tourism%20Impacts.pdf>

Μαυροδόντης, Θ. (2006). *Εισαγωγή στον τουρισμό*. (Σημειώσεις). Ανακτήθηκε 29/12/2018 από <http://www.tour.teithe.gr/lessons.php?trig=10>

Middleton V. T. C. & Hawkins R. (2004). *Τουριστικό μάρκετινγκ για βιώσιμη ανάπτυξη*. (Ε. Αντώνογλου, μεταφρ., Π. Τσάτρας, επιμ.). Αθήνα : Κριτική,

Neupane, M. (2013). *Tourism as a catalyst for peace. Analyzing the Bright Sides of Tourism in Nepal*. (Thesis). Ανακτήθηκε 17/1/2019 από https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59817/Neupane_Mukunda.pdf?sequence=1

Παππάς, Ν. (2011). *Περιβάλλον- Πολιτισμός- Τουρισμός- Περιφερειακή ανάπτυξη, Τουρισμός*. Κέντρα εκπαίδευσης ενηλίκων, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων. Ανακτήθηκε 30/1/2019 από <https://edul11.ekt.gr/edul11/bitstream/10795/1046/2/1046.pdf>

Παυλογεωργάτος, Γ. & Κωνσταντογλου, Μ. (2005). Πολιτισμικός τουρισμός: Η περίπτωση της Ελλάδας. Στο Ν. Βερνικος, Σ. Δασκαλοπούλου, Φ. Μπαντιμαρούδης, Ν. Μπούμπαρης, Δ. Παπαγεωργίου (Επιμ.), *Πολιτιστικές Βιομηχανίες, Διαδικασίες, Υπηρεσίες και Αγαθά*. 1^η έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Paul, B. D. (2012). *The impacts of tourism on society. The Annals of the University of Oradea*. pp. 500 -506. Ανακτήθηκε 19/12/2018 από <http://steconomiceuoradea.ro/anale/volume/2012/n1/072.pdf>

Reisinger, Y. (2009). *International tourism, cultures and behavior*, Oxford: Butterworth Heinemann.

Σέρβος, Κ. (2017). Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση «Θαλάσσιος Τουρισμός»: Η ολοκληρωμένη προσέγγιση για μια βιώσιμη τοπική ανάπτυξη. *Θεματικό Επιστημονικό*

- Συνέδριο, Νησιωτικότητα και Γαλάζια Οικονομία*, Πειραιάς, Ανακτήθηκε 15/2/2019 από http://www.irtea.gr/wp-content/uploads/2017/06/%CE%A3%CE%B5%CF%81%CE%B2%CE%BF%CF%82_%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.pdf
- ΣΕΤΕ (2015a). *Έρευνα, Ανάλυση και Χαρτογράφηση τουριστικού περιβάλλοντος Περιφέρειας Ιονίων Νήσων*. Ανακτήθηκε 2/2/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/07/2015_IN_Ereuna_Analysh_Xartografhsh.pdf
- ΣΕΤΕ (2015b). *Διεθνείς αφίξεις στην Ελλάδα 2013 & 2014*. Ανακτήθηκε 2/2/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2015_Diethneis_Afixeis_2013_2014.pdf
- ΣΕΤΕ (2015c). *Μελέτη για τη φύση, τον πολιτισμό και την τουριστική ανάπτυξη*. Ανακτήθηκε 21/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/11/2015_Fysh_Politismos_Touristikh_Anaptyxh.pdf
- ΣΕΤΕ (2015d). *Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών*. Ανακτήθηκε 19/12/2018 από https://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf
- ΣΕΤΕ (2016). *Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές*. Τεύχος 1. Ανακτήθηκε 12/12/2018 από http://sete.gr/media/5444/periodiki-meleti-ellinikos-tourismos_teychos-1.pdf
- ΣΕΤΕ (2017a). *Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές*. Τεύχος 2, Ανακτήθηκε 12/12/2018 από http://sete.gr/media/7879/2017_pm_ellhnikos_tourismos_2.pdf
- ΣΕΤΕ (2017b). *Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές*. Τεύχος 3, Ανακτήθηκε 14/12/2018 από https://sete.gr/media/7878/2017_pm_ellhnikos_tourismos_3.pdf
- ΣΕΤΕ (2017c). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2015 2 η έκδοση*. Ανακτήθηκε 18/12/2018 από http://www.insete.gr/portals/0/meletes-insete/01/2017_simasia_tourismou_2015_revised.pdf

- ΣΕΤΕ (2018a). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2016*. Ανακτήθηκε 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_Symvolh_Tourismou_2016.pdf
- ΣΕΤΕ (2018b). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017*. Ανακτήθηκε 18/1/2019 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_SymvolhTourismou-2017.pdf
- ΣΕΤΕ (2018c). *Η απασχόληση στον Τουρισμό και τους Λοιπούς κλάδους της ελληνικής Οικονομίας, 2008 – 2017*. Ανακτήθηκε 10/1/2019 από https://sete.gr/media/10887/2018_apasxolhsh_tourismos_2008-2017.pdf
- ΣΕΤΕ, (2018d). *Η συμβολή του ιδιωτικού τομέα του τουρισμού στην οικονομία και τα φορολογικά έσοδα. Η Περίπτωση της Ελλάδας, 2010-2016*. Ανακτήθηκε 30/12/2018 από http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/01/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou.pdf
- ΣΕΤΕ (2018e). *Ανάλυση εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα ανά Περιφέρεια και ανά αγορά, 2017. Ποιός πάει πού; Πόσο μένει; Πόσα ξοδεύει*. Ανακτήθηκε 30/12/2018 από https://sete.gr/media/10886/2018_balance_of_travel_services_by_region_2017.pdf
- ΣΕΤΕ (2018f). *Εισερχόμενος τουρισμός από τη Γαλλία*. Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/France.pdf>
- ΣΕΤΕ (2018g). *Εισερχόμενος τουρισμός από τη Γερμανία*. Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/Germany.pdf>
- ΣΕΤΕ (2018h). *Εισερχόμενος τουρισμός από το Ηνωμένο Βασίλειο*. Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/United%20Kingdom.pdf>
- ΣΕΤΕ (2018i). *Εισερχόμενος τουρισμός από την Ιταλία*. Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/Italy.pdf>
- ΣΕΤΕ (2018j). *Εισερχόμενος τουρισμός από τις Η.Π.Α.* Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/USA.pdf>
- ΣΕΤΕ (2018κ). *Εισερχόμενος τουρισμός από τη Ρωσία*. Ανακτήθηκε 15/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/statistics/Profil/2018/Russia.pdf>

ΣΕΤΕ (2018). *Πρακτικός Οδηγός ΙΝΣΕΤΕ με θέμα «Ανακύκλωση και διαχείριση στερεών αποβλήτων στις τουριστικές επιχειρήσεις της Ελλάδας»*. Ανακτήθηκε 18/1/2019 από <http://www.insete.gr/Portals/0/meletes->

[INSETE/11/2018_Odhgos_INSETE_Anakyklwsh-Summary.pdf](http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/11/2018_Odhgos_INSETE_Anakyklwsh-Summary.pdf)

Sharma, S. (1996). *Applied Multivariate Techniques*, Willey, New York.

Sharpley, R & Telfer, D. (2008). *Tourism and development in the developing world*. New York: Routledge

Spector, P. E. (1992). *Summated rating scale construction: An Introduction, in Quantitative Applications in the Social Sciences*, Sage, Beverly Hills CA.

Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Αθήνα: Εξάντας.

Woo, E., Kim, H. & Uysal, M. (2015). Life satisfaction and support for tourism development, *Annals of Tourism Research* 50, pp. 84–97. Ανακτήθηκε 27/12/201 από http://www.academia.edu/9826593/Life_satisfaction_and_support_for_tourism_development

Χατζηδάκης, Α. (2015). *Τάσεις της τουριστικής κίνησης 2008-2015*. Αθήνα: Έκδοση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού. Ανακτήθηκε 28/12/201 από http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/Xatzidakis_2015.pdf

Πηγές από το διαδίκτυο

Aroma Lefkadas (2017, 21 Σεπτεμβρίου). *Μαρίνα Λευκάδος: Μια επιχείρηση πρότυπο- μια πόλη μέσα στην πόλη της Λευκάδος. (Του Θεόδωρου Γεωργάκη)*. Ανακτήθηκε από <http://aromalefkadas.gr/%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B9%CE%B1->

[%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%84%CF%85/](#)

Capital.gr (2018, 2 Σεπτεμβρίου). *Τουρκία και Airbnb απειλούν τα έσοδα του τουρισμού.* (Της Βασιλικής Κουρλιμπίνη). Ανακτήθηκε από <http://www.capital.gr/oikonomia/3313468/tourkia-kai-airbnb-apeiloun-ta-esoda-tou-tourismou>

CoastLearn (2007a). *Κοινωνικο-πολιτιστικές επιπτώσεις.* Ανακτήθηκε 11/1/2019 από http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/why_socioimpacts.html

CoastLearn (2007b). *Οικονομικές επιπτώσεις.* Ανακτήθηκε 11/1/2019 από http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/why_economicimpacts.html

ΕΛΣΤΑΤ (2017). *Ξενοδοχεία, κάμπινγκ και ενοικιαζόμενα καταλύματα / Αφίξεις.* Ανακτήθηκε 11/1/2019 από <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2017>

ΕΛΣΤΑΤ (2016a). *Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, 2016.* Ανακτήθηκε 5/2/2019 από <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL48/>

ΕΛΣΤΑΤ (2016b). *Κατά Κεφαλή ΑΕΠ, 2016.* Ανακτήθηκε 5/2/2019 από <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/>

Enterprise Greece, (19 Δεκεμβρίου 2018). *Επενδύοντας στην Ελληνική αγορά τουρισμού..* Ανακτήθηκε από <https://www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/kladoi-aixmhs/toyrismos>

GoLefkas (2017, 25 Νοεμβρίου). *Σκορπιός, το νησί Θρύλος- Νησάκια της Λευκάδας.*(Της Χρυσούλας Σκλαβενίτη). Ανακτήθηκε από <https://golefkas.gr/skorpios-nisi-thrylos-nisakia-tis-lefkadas/>

GoLefkas (2017, 28 Ιουνίου). *Η κρουαζιέρα ταιριάζει στη Λευκάδα- Στα ανοιχτά του Περιγιαλιού το Seabourn Encore.* (Της Χρυσούλας Σκλαβενίτη). Ανακτήθηκε από <https://golefkas.gr/krouaziera-teriazhi-sti-lefkada-sta-anichta-tou-perigialiou-seabourn-encore/>

GoLefkas (2018, 23 Ιουλίου). *Fiesta del Canale*. Ένα μουσικοχορευτικό ταξίδι σε Γη και θάλασσα στο κανάλι της Λευκάδας. (Της Χρυσούλας Σκλαβενίτη). Ανακτήθηκε από <https://golefkas.gr/festa-del-canale-2018-ena-moysikochoreytiko-taxidi-se-gi-kai-thalassa-sto-kanali-tis-leykadas/>

GoLefkas (15 Φεβρουαρίου 2019). Θαλάσσιος Τουρισμός. Ανακτήθηκε από <https://golefkas.gr/thalassios-toyrismos/>

GoLefkas (16 Φεβρουαρίου 2019). *Γιορτές Λόγου και Τέχνης*. Ανακτήθηκε από <https://golefkas.gr/giortes-logoy-kai-texnis/>

<https://banks.com.gr> (2018, Νοέμβριος 16). *Λευκάδα: Επιχειρηματικό σχέδιο για την δημιουργία Μαρίνας*. Ανακτήθηκε 12/2/2019 από <https://banks.com.gr/lefkada-epicheirimatiko-schedio-gia-tin-dimiourgia-marinas/>

<https://www.in.gr> (3 Δεκεμβρίου 2018). *Οι Ρώσοι τουρίστες προτιμούν Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από <https://www.in.gr/2018/12/03/economy/oi-rosoi-touristes-protimoun-ellada/>.

<https://like2travel.gr> (2018, 3 Ιουνίου). Παραλία Κάθισμα – Λευκάδας. Ανακτήθηκε από <https://like2travel.gr/lists/paralia-kathisma-leukadas/>

Λευκάδα, Wikipedia (2 Φεβρουαρίου 2019). Ανακτήθηκε 2/2/2019 από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%AC%CE%B4%CE%B1>

Λευκάδα Ζήν (2018, 12 Ιουλίου). Οι εκδηλώσεις της εβδομάδας στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://lefkadazin.gr/2018/07/12/ekdiloseis-lefkada-12-19-7/>

Lefkadanews (2016, 26 Απριλίου). *Με σύνθημα «προϊόντα της Ιόνιας γης, γη να ζεις, γη να δημιουργείς» πραγματοποιήθηκε στη Λευκάδα διημερίδα για τον πρωτογενή τομέα*. Ανακτήθηκε από <http://lefkadanews.com/lefkadanews/LefkadaNews/23136>

Lefkadapress (2018, 26 Μαΐου). *Ολοκληρώθηκε η εκδήλωση για την 154η Επέτειο της Ένωσης της Επτανήσου στο Νυδρί*. Ανακτήθηκε από <http://lefkadapress.gr/politismos/oloklirothike-i-ekdilosi-gia-tin-154i-epeteio-tis-enosis-tis-eptanisoy-sto-nydri/>

Lefkasa Slow Guide (2 Φεβρουαρίου 2019). Δραστηριότητες στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/business/activities/entertainment/>

Lefkasa Slow Guide (4 Φεβρουαρίου 2019a). Αεροπορικά στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/pages/by-air/>

Lefkasa Slow Guide (4 Φεβρουαρίου 2019b). Ακτοπλοϊκός στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/pages/by-sea/>

Lefkasa Slow Guide (4 Φεβρουαρίου 2019c). Οδικός στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/pages/by-land/>

Lefkasa Slow Guide (5 Φεβρουαρίου 2019). Οι παραλίες. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/routes/beaches/>

Lefkasa Slow Guide (6 Φεβρουαρίου 2019). Τέχνες και Γράμματα στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkadaslowguide.gr/pages/literature-and-the-arts/>

Λιμένας Ηγουμενίτσας (18 Ιανουαρίου 2019). Κίνηση Επιβατών – Οχημάτων. Ανακτήθηκε από https://olig.gr/wp-content/uploads/2019/02/stats_2018_ex.pdf

Λιμένας Πάτρας (18 Ιανουαρίου 2019). Κίνηση Επιβατών – Οχημάτων. Ανακτήθηκε από http://www.patrasport.gr/cms/?page_id=517

Meganisi News (2011, Νοέμβριος 28). Κέντρο του Θαλάσσιου Τουρισμού η Λευκάδα. Ανακτήθηκε από <https://meganisinews.eu/18819/%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B9%CF%8C%CE%BD/>

My Lefkada (2017, 25 Αυγούστου). Το λιμάνι Νυδριού άλλαξε όψη. (Της Ελένης Βερυκίου). Ανακτήθηκε από <https://www.mylefkada.gr/top-stories/limani-nydriou-allaxe-opsi-122411/>

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (2 Φεβρουαρίου 2019). Ξενοδοχειακό δυναμικό. Ανακτήθηκε από http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/library/DocLib/02_Hotels_2018_Regional.pdf

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (28 Δεκεμβρίου 2018). Δήμος Λευκάδας. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageID=430&langID=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (29 Δεκεμβρίου 2018). Πολιτισμός - Λαογραφία – Παράδοση <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=29&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (30 Δεκεμβρίου 2018). Μαρίνα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=215&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (2 Ιανουαρίου 2018). Αθλητισμός-Σπορ. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=12&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019a). Wind Surf. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=47&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019b). Kite Surf. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=48&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019c). Ιστιοπλοΐα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=49&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας. (4 Ιανουαρίου 2019d). Καταδύσεις. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=50&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας. (4 Ιανουαρίου 2019e). Θαλάσσια σπορ-Παιχνίδια. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=51&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019f). Mountain Bike. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=53&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019g). Ιππασία. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=55&langid=1>

Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019h). Αερολέσχη. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=57&langid=1>

- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (4 Ιανουαρίου 2019i). Αγώνες θαλάσσιων σπόρ. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=990&langid=1>
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (8 Ιανουαρίου 2019). Μουσεία στη Λευκάδα. Ανακτήθηκε από http://www.lefkada.gr/UserFiles/File/diafora/Museums_GR.pdf
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας (12 Ιανουαρίου 2019). Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=44&langid=1>
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας. (13 Ιανουαρίου 2019a). Τοπικά προϊόντα. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=10&langid=1>
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας. (13 Ιανουαρίου 2019b). Μοναστήρια. Ανακτήθηκε από <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=79&langid=1>
- Πόρτο Κατσίκι. Wikipedia. (22 Ιανουαρίου 2019). Ανακτήθηκε από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8C%CF%81%CF%84%CE%BF_%CE%9A%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%AF%CE%BA%CE%B9
- Πρώτο Θέμα (2018, 31 Μαΐου). Ο δήμαρχος Λευκάδας στο protothema: Στο νησί των 23.500 κατοίκων, οι τουρίστες φτάνουν τους 180.000 το καλοκαίρι. Ανακτήθηκε από <https://www.protothema.gr/travelling/article/792068/o-dimarhos-leukadas-sto-protothema-ekriktika-noumera-ston-tourismo-fernei-mono-i-anaptuxi/>
- ΣΕΤΕ (15 Δεκεμβρίου 2018). Βασικά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού. Ανακτήθηκε από <http://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2017>
- ΣΕΤΕ (5 Φεβρουαρίου 2019). Στατιστικά Στοιχεία Περιφερειών. Ανακτήθηκε από <http://www.insete.gr/el-gr/Dashboard/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%A3%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1>
- ΣΕΤΕ (6 Φεβρουαρίου 2019). Διεθνείς Αεροπορικές Αφίξεις: Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2018. Ανακτήθηκε από <http://sete.gr/el/statistika-vivliothiki/statistika/>

Τα νέα της Λευκάδας (2018, 1 Ιουνίου). *Η Λευκάδα του χθες, του σήμερα και του αύριο* (Του Δρ. Ξενοφώντα Βεργίνη). Ανακτήθηκε από <https://www.nealefkadas.gr/%CE%B7-%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%B4%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%87%CE%B8%CE%B5%CF%83-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1/>

Tripadvisor (2 Φεβρουαρίου 2019). Λευκάδα – Εστιατόρια. Ανακτήθηκε από https://www.tripadvisor.com.gr/Restaurants-g189460-Lefkada_Ionian_Islands.html)

Visiontask (16 Φεβρουαρίου 2019). Πρωτογενής Τομέας. Ανακτήθηκε από <http://www.visiontask.gr/pub/el/Content.aspx?ctg=2&pge=2>

